
ካብ

ምልኪ

ናብ

ዲ.ሞክራሲ

እምራታዊ መቻን ንሓርነት

ጅን ሻርፕ

ትርጉም ብዳንኤል ረዘነ

ተቐባዊ ኣልበርት ኣይንስተይን

ተልእኾ ተቆዋም አልበርት አይንስተይን

ናይ ተቆዋም አልበርት አይንስተይን ተልእኾ፡ ምምዕባል ዓለምለኸዊ መጽናዕትን አጠቓቅማን ዘይጎነጸዊ ተግባር ኣብ ግርጭት እዩ።

መብጽዓታት ናይ'ዚ ትካል እዞም ዝስዕቡ እዮም፡-

- ዲሞክራሲያውያን ኣርኪታትን ትካላትን ምሕብሓብ፤
- ጭቆና፣ ምልክን ጃምላዊ ህልቂትን ምቅዋም፣ ከምኡ 'ውን
- ንጎነጽ ከም መተግበሪ ፖሊሲ ናይ ምጥቃም ዝንባለ ምቕናስ።

እቲ ተልእኾ ብሰለስተ ኣገባባት ይትግበር፤ ንሳቶም ድማ፡-

- ብዛዕባ ኣገባባት ዘይጎነጸዊ ተግባርን ኣብ ዝተፈላለዩ ግርጭታት ዝነበሮ ኣጠቓቅማን፣ ምርምርን ናይ ፖሊሲ መጽናዕትን ምትብባዕ፤
- ናይቲ ዝካየድ ምርምራት ውጽኢት፡ ብሕትመት፣ ዋዕላታትን መራኽቢ ብዙሃንን ናብ ህዝቢ ከም ዝዝርጋሕ ምግባር፤ ከምኡ 'ውን
- ኣብ ግርጭት ምስ ዝርከቡ ጉጅለታት ብዛዕባ ስትራተጂያዊ ተኸእሎታት ዘይጎነጸዊ ተግባር ምምኻር እዮም።

ካብ ምልኪ
ናብ ዲሞክራሲ

እምረታዊ መቻን ንሓርነት

አብዛኛው የጥናት ሰራተኞች ለሰራተኛው የሰው ሀብት ንግድ መግለጫ
ተባብሮ እንዲሰጥ ይገባል። ብዙም ጥሪ ሆኖ ለጥናት ሰራተኞች ክብር
ይሰጣል። ምንጩ ላብራሪያ ምጥቃስ ንኡድድ።

ቀዳማዊ ሕታም፡ ግንቦት 2002
ካልኦይ ሕታም፡ ሰኔ 2003

ካብ ምልኪ ናብ ዲሞክራሲ መጀመርያ ኣብ 1993፡ ኣብ
ባንኮክ፡ ብኮሚቴ ንዕቃብ ዲሞክራሲ ኣብ ቦርማን
ብምትሕብባር ኪት ፕሮግራም (ዘ ኒው ኢራ ጆርናል) እዩ
ተሓቲመ። ካብ ሸዑ ጀሚሩ ብውሑዱ ናብ ሸሞንተ
ካልኦት ቋንቋታት ተተርጎመ፤ ካልእ ከይጸብጸብካ
ድማ፡ ኣብ ሰርብያ፡ ኢንዱስትሪያን ታይላንድን
ተሓቲመ። እዚ ሕታምዚ ኣብ ሕቡራት መንግስታት
ኣመሪካ እተሓትመ ካልኦይ ሕታም እዩ።

ኣብ ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ ተሓትመ።
ኣብ ዳግም እተመሰረተ ወረቆት እተሓትመ።

The Albert Einstein Institution
427 Newbury Street
Boston, MA 02115-1801, USA
Tel: USA + 617-247-4882
Fax: USA + 617-247-4035
E-mail: Einstein@igc.org
Website: www.aeinstein.org

ISBN 1-880813-09-2

ትሕዝቶ

መጻሕፍት	v
ሓደ	1
ንምልኪ ብኸውንነታዊ መገዲ ምግጣም	1
ዘይተወደአ ጸገም	1
ሓርነት ብጎነጽ፤	3
ዕልዋ መንግስቲ፡ ምርጫ፡ ሓገዝ ሓይልታት ወጻኢ፤	3
ንመሪር ሓቂ ምግጣም	5
ክልተ	6
ሓደጋታት ዝርርብ (ዘተ)	6
ብልጫታትን ሕጽረታትን ዝርርብ	6
ብስም ዝርርብ ስዩም ምባል፤	7
ሓይልን ፍትሕን ኣብ ዝርርብ	7
“ዝቃደዉኻ” መለኸቲ	8
እንታይ ዓይነት ሰላም፤	9
ስለምንታይ ንትስፎ፤	9
ሰለስተ	11
ስልጣን ካበይ ይመጽእ፤	11
ዛንታ “ጎይታ ህበይ”	11
ቀንዲ ምንጭታት ፖለቲካዊ ስልጣን	12
ሕመረታት ዲሞክራሲያዊ ስልጣን	13
አርባዕተ	15
ምልካውያን ስርዓታት ድኸመታት ኣለዉዎም	15
ከርከረ ኣኪሊስ ምልላይ	15
ድኸመታት ምልካውያን ስርዓታት	15
ንድኸመታት ምልኪ ምጥቃዕ	16
ሓሙሽተ	18
ኣጠቓቕማ ስልጣን	18
ኣተገባብራ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ	18
ድስፕሊንን ኣጽዋርን ዘይጎነጻዊ ቃልሲ	19
ግሉጽነት፡ ምስጢራውነትን ልዑል ደረጃታትን	20
ምቕያር ሚዛን ሓይሊ	21
አርባዕተ ኣገባባት ለውጢ	21
ፖለቲካዊ ኣብያን ዲሞክራሲያዊ ጽልውኡን	22
ሕልኸላኻት ዘይጎነጻዊ ቃልሲ	23
ሽዱሽተ	24
ኣድላይነት ስትራቴጂያዊ ውጥን	24
ክውንነታዊ ኣወጣጥና	24
ኣብ ምውጣን ዘጋጥሙ መሰናኸላት	25
አርባዕተ ኣገደስቲ ኣምራት ኣብ ስትራቴጂያዊ ውጥን	26
ሸውዓተ	29
ኣወጣጥና ስትራቴጂ	29
ናይ ኣገባባት ምርጫ	30
ውጥን ንዲሞክራሲ	30
ናይ ወጻኢ ሓገዝ	31
ቅየሳ ቐንዲ ስትራቴጂ	31
ቅየሳ ስልትታት ጎስጓስ	32
ሕንገዳ ከም ዘስፋሕፍሕ ምግባር	34
ጭቆናን ግብረ-መልስን	34
ኣብ ስትራቴጂያዊ ውጥን ምጽናዕ	35

ሸሞንተ	36
አጠቃቅማ ፖለቲካዊ አብያ	36
እተለለየ ተቻውሞ	36
ትእማራዊ ብድሆ	37
ሓላፍነት ምኽረኃስ	37
አብ ስልጣን ምልካዊ ስርዓት ምትኳር	38
ለውጢ አብ ስትራቴጂ	39
ትሸዓተ	40
ውድቀት ምልካዊ ስርዓት	40
ምጉህሃር ሓርነት	41
ምብትታን ምልካዊ ስርዓት	42
ብዓወት ዘይምህማል	42
ዓሰርተ	44
መሰረት ንነባሪ ዲሞክራሲ	44
ስግኢታት ሓድሽ ምልኪ	44
ወተሃደራዊ ዕልዋታት ምዕጋት	45
ምንዳፍ ቅዋም	45
ዲሞክራሲያዊ ናይ ምክልኻል ፖሊሲ	46
ረዚን ሓላፍነት	46
ጥብቆ	48
አገባባት ዘይጎነጻዊ ተግባር	48
አገባባት ዘይጎነጻዊ ተቻውሞን ድካልን (ምእማንን)	48
አገባባት ማሕበራዊ ሕንገዳ	49
አገባባት ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ (1) ቁጠባዊ ትሕስምቲ	50
አገባባት ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ (2) ኣድማ	51
አገባባት ፖለቲካዊ ሕንገዳ	52
አገባባት ዘይጎነጻዊ ኢድ-አእታውነት	53
መዘኻኸሪ ብዛዕባ ምትርጓምን ምብዛሕን ናይ'ዚ ሕትመት'ዚ	55

መጻዕት

ንብዙሕ ዓመታት ዙፋኑ ስለሆነ ገንብረ ጉዳይ፣ ህዝብታት ከመይ ጌሮም ንምልኪ ይከላኸልዎ ወይ ድማ ይስዕርዎ ዝብል እዩ። እዚ ድማ ካብ'ቲ፣ ሰባት ብኸምዚኦም ዝበሉ ስርዓታት ክከፍኡን ክጠፍኡን የብሎምን፣ ዝብል እምነት ዝተበገሰ እዩ። እዚ እምነት'ዚ ሓይሊ ዝረኸበ፣ ብዛዕባ ሓርነት ደቂ ሰባት፣ ባህሪ መለኸቲ (ካብ ኣሪስቶትል ክሳብ ትንተና ገበትቲ ስርዓታት)፣ ከምኡ 'ውን ብዛዕባ ታሪኽ ምልካውያን ስርዓታት (ብፍላይ ድማ ናይ ስርዓታት ናዚን ስታሊንን) ምስ ኣንብብኩ እዩ።

ኣብዚ ዝሓለፈ ዓመታት፣ ኣብ ትሕቲ ስርዓት ናዚ ዝነበሩን ዝተሳቐዩን፣ ካብ መዓሰኪራት ህልቂት ዝደሓኑ ከይተረፈ፣ ክፈልጥ ዕድል ረኺበ እዩ። ኣብ ኖርወይ ንፋሺስታዊ ስርዓት ዝተቐወሙን ዝደሓኑን ረኺቦ፣ ብዛዕባ ዝጠፍኡ ድማ ሰሚዑ። ካብ መጻዕድ ናዚ ምስ ዘምለጡ ኣይሁዳውያንን ዘድሓንዎም ሰባትን ተዘራሪቦ።

ብዛዕባ ኣብ እተፈላለዩ ሃገራት ዝነበረ ሽበራዊ ኣገዛዝኣ ዲሲኦት ካብ ሰባት ዘይኮነስ ብዝሆዳ ካብ መጻሕፍቲ እዩ ፈሊጠ። እዞም ስርዓታት እዚኦም ዝፈጠርዎ ራዕዲ ፍሉይን ተንካፍን ኮይኑ ረኺቦዮ፣ ምኽንያቱ እቶም ምልካውያን ስርዓታት ንባዕሎም ብስም እቲ ዝካየድ ዝነበረ ቃልሲ ንሓርነት ካብ ምዝመዛን ጭኮናን ዝተጋህዱ ድባላታት ብምንባሮም።

ኣብዚ ቐረባ ዓሰርተታት ዓመታት፣ ሓቀኛ መልክዕ ናይ ዘመንና ምልካውያን ስርዓታታት ክገሃድ ዝኸኣለ፣ ብሰንኪ ካብተን ብምልካውያን ስርዓታት ዝመሓደራ ሃገራት ከም በዓል ፓናማ፣ ፖላንድ፣ ቺል፣ ቲብትን በርማን ዝመጹ ሰባት እዩ። እቶም ኣንጻር ጎበዓ ዲሲኦት ቻይና ዝተቐለሱ ቲብታውያን፣ እቶም ኣብ 1991 ብኣኸረርቲ ዝተወጠነ ዕልዋ መንግስቲ ዘፍሸሉ ፍሉይውያን፣ ከምኡ 'ውን እቶም ብዘይ ጎንጻዊ ኣገባብ ናብ ወተሃደራዊ ኣገዛዝኣ ኣይንምለስን ኢሎም ዝመከቱ ደቂ ታይ፣ ብዛዕባ ውሽጣዊ እንታይነት መለኸቲ ብዙሕ ምህሮ ኣስኒቆምኒ እዮም።

ዝኸሪ ናይ'ቲ ብምሒር ጭካኔ ዝተኸሰተ ቁጥፀን ነድርን በቲ ሓደ ወገን፣ መስተንክራዊ ጅግንነት ናይቶም ተቐለሱቲ ድማ በቲ ካልእ ወገን፣ በቲ ናብ እተፈላለዩ ቦታታት ዘካየዱክዎ ዑደታት መሊሱ ደሚቐ። ኣሰር ናይ'ቲ ዝተሰግረ መሰናኸላትን ኣብያ ናይቶም ዘይጸዓዱ ህዝብታትን ገና ኣይጠፍአን። ዝበጸሕክዎ ቦታታት፣ ፓናማ ኣብ ትሕቲ ግዝኣት ኖሬጋ፣ ቪሊኮስ - ሊትዌንያ ኣብ ትሕቲ ግዝኣት ሶቭየት፣ ኣብ በይጂን ዝርከብ ኣደባባይ ትያናንመን፣ ኣብ እዋን ሰላማዊ ሰልፊ ንሓርነትን ኣብ'ታ ድሩዓት መካይን ንመጀመርያ ግዜ ዝጣሕሰላ ተካሊት ለይትን፣ ከምኡ 'ውን ኣብ ጫካታት "ሓራ መሬት በርማ" ዝርከብ ቤት ጽሕፈት ዲሞክራሲያዊ ተቐውሞ ማኔርፕላው ይርከቦ።

ኣብ ገለ እዋናት፣ ዜጋታት ዝወደቐሉ ቦታታት፣ ንኣብነት ኣብ ቪሊኮስ ዝርከብ መደበር ተለቪዥንን መካነ-መቐብርን፣ ኣብ ሪጋ ዝርከብ ህዝቢ ዝተረሸነሉ ኣደባባይ፣ ኣብ ሰሜን ኢጣልያ ዝርከብ ፋሺስታውያን ንተቐውምቲ ብመስርዕ ዝረሸንሉ ማእከል ፊራራ፣ ከምኡ 'ውን ኣብ ማኔርፕላው ዝርከብ ናይ መንእሰያት መካነ-መቐብር በጺሑ። እቲ ዘሕዝን ነገር መለኸቲ ኩሎም ከምዚ ዝበለ ዕንወትን ሞትን ገዲፎም እዮም ዝኸዱ።

ካብዚ ስኽፍታን ተሞክሮንዚ ብምብጋስ ንምልኪ ምክልኻሉ ይክኣል'ዩ፣ ብዘይ ምፍሳስ ደም ሕድ-ሕድን ጥፍኣትን ዕውት ቃልሲ ኣንጻር ምልኪ ክግበር ይክኣል'ዩ፣ መለኸቲ ክጠፍኡን ካብ ዑናኦም ድማ ካልኦት ከም ዘይበቐሉን ክግበር ይክኣል እዩ ዝብል ትስፋው ሓሳብ ማዕቢሉ።

መለኸቲ ብዝወሓደ ስቓይን ክሳራ ሂወትን ከምኡ 'ውን ብውጽኢታውን ዕውትን መገዲ ብኸመይ ክእለዩ ከም ዝኸእሉ ብጥንቃቄ ክምርምር ፈቲነ። ነዚ ምርምር'ዚ ንምክያድ ኣብ ዝሓለፈ ዓመታት ዘካየዱክዎ መጽናዕታት ብዛዕባ ምልካውያን ስርዓታት፣ ምንቅስቓሳት ተቐውሞ፣ ሰውራታት፣ ፖለቲካዊ ኣተሓሳስባታት፣ መንግስታዊ ስርዓታት፣ ብፍላይ ከኣ ንኸውንነታዊ ዘይጎንጻዊ ቃልሲ ምርኩስ ጌረ ተበጊሱ።

እዚ መጽሐፍ እዚ ናቲ ውጽኢት እዩ። ፍጹም ከም ዘይኮነ ርግጸኛዮ። እንተኾነ ግን፡ ሓያልን ውጽኢታውን ምንቅስቃስ ሓርነት ኣብ ምውዳብ ከም መምርሒ ከገልግል ዝኸእል ኣበርክቶ ይህልዎ ይኸውን ዝብል እምነት ኣሎኒ።

ኣተኩሮ ናይ'ዚ መጽሐፍ'ዚ መለኸቲ ከመይ ጌርካ ይሰዓሩ፡ ካልኦት ከይትንስኡኽ ብኸመይ ንቆጸጸሮም ኣብ ዝብል ሓፊሻዊ ነጥቢ ዘድሃበ ክኸውን ግድን እዩ። ንኣንቲ ዝተወሰነት ሃገር ከገልግል ዝኸእል ዝርዝራዊ ትንታኒ ወይ ፍሉጥ ፈውሲ ክሕብር ዓቕሚ የብለይን። ይኹንምበር እዚ ሓፊሻዊ መብርሂ እዚ ነቶም ኣብ ብዙሓት ሃገራት ዘለው፡ ንኸውንነት ምልኪ ዝገጠሙ፡ ውጹዓት ህዝብታት ሓጋዚ እዩ ዝብል ተስፋ ኣሎኒ። ተቐባልት ናይ'ዚ ትንተና'ዝን ቀሪቡ ዘሎ ለበዎታትን ምስ ኩነታቶም እንዳዘመዱ ብምርኣይ ኣብ'ቲ ዘካይድዎ ሓርነታዊ ቃልሲ ብኸመይ ይጥቀሙ ምምርጫ ከድልዮም እዩ።

ነዚ ጽሑፍ'ዚ ኣብ ምጽሓፍ ንዝተገብረለይ ሓያሎይ ሓገዛት ከመስግን ሓላፍነት ኣሎኒ። ፍሉይ ተሓጋጋዢዮይ፡ ብሩስ ጀንኪንስ ዘይንግቕ ኣበርክቶ እዩ ወፍዮ። ጸገማት ኣለልዩ ብትሕዝቶኣዊ መልክዕ ኣቕሪብዎም። ንኸበድቲ ሓሳባት (ብፍላይ ስትራተጂ ብዝምልከት)፡ ከምኡ 'ውን ናይ ሕትመት ምምሕያሻትን ቅርጻዊ ኣሰራርገን ብትኩራትን በላሕትን ርእይቶታት ኣሰንዩ ኣቕሪብዎም። ስቲፊን ኮዲ ኣብ ንባብን መእረምታን ንዝገበሮ ሓገዝ ኣመስግኖ። ዶ/ር ክሪስቶፊር ክሩግለርን ሮበርት ሀልቪን ብኣዝዩ ጠቓሚ ምኽርን ነቐፌታን ተሓጋጊዞም። ብዛዕባ ኣፍሪቃዊ ቃልስታት ዶ/ር ሄዘል ማክፈርሰን፡ ብዛዕባ ቃልስታት ላቲን ኣመሪካ ድማ ዶ/ር ፓትሪሻያ ፓርክማን ሓበሬታ ኣስኒቆምኒ። እዚ ጽሑፍ'ዚ ካብ'ዚ ዝተጠቐሰ ለጋስ ሓገዛት ብዙሕ ከሲቡኳ እንተኾነ፡ ንዝተገልጸ ትንታኒታትን ዝተበጽሐ መደምደምታታትን ግን ኣነ ጥራይ እየ ሓላፍነት ዝወስደሉ።

ኣብ'ዚ ኣቕሪብዮ ዘለኹ መጽናዕቲ መለኸቲ ብቐለሉ ወይ ብዘይ ዝኾነ ክሳራ ክውገዱ ይኸእሉ እዮም ዝብል ግምት ፈጸሙ የብለይን። ዝኾነ ዓይነት ቃልሲ ሕልኸላኻትን ክሳራታትን ኣለዎ። ስለ ዝኾነ፡ ቃልሲ ኣንጻር መለኸቲ 'ውን ክሳራ ክህልዎ ግድን እዩ። እዚ ትንተና'ዚ እዚ፡ መራሕቲ ተቃውሞ ብተዛማዲ ደረጃ ክሳራታቶም እንዳቐነሱ ንኣይሎም ብኣድማዕነት ክጥቀሙሉ ዝኸእሉ ስልትታት ኣብ ምልላይ ድርኪት ክኾኖም ይኸእል እዩ ዝብል ተስፋ ኣሎኒ።

እዚ መጽናዕቲ'ዚ ሓደ ምልካዊ ስርዓት ምስ ተወገደ፡ ካልእ ኩሉ ጸገማት ድማ ይውገድ ዘስምዕ ትርጉም የብሉን። ውድቀት ናይ ሓደ ስርዓት ማና ኣየዝንብን እዩ። እኳ ደኣ፡ ንምጥፋእ ካልእ መልክዓት ጭኮናን ግፍዕን፡ ንምህናጽ ምዕራይ ቁጠባዊ፡ ፖለቲካውን ማሕበራውን ዝምድናታት፡ ንተወሳኺ ስራሕን ጸዕርን ባብ ዘርሑ እዩ። እዚ፡ ምልኪ ብኸመይ ክሰዓር ይኸእል፡ ብዝብል ሓሳባት ኣቕሪብዮ ዘለኹ ሓጺር መጽናዕቲ፡ ሰባት ካብ ጭቆናን ዕብለላን ሓራ ንምኳን ኣብ ዘካይድዎ ጸዕሪ ሓጋዚ ክኸውን ተስፋ እገብር።

ጅን ሻርፕ

6 ጥቅምቲ 1993
ተቐዋም ኣልበርት ኣይንስተይን
ጎደና ኒውብሪ 427
ቦስቶን፡ ማሳሹሰት 02115-1801

ሓደ

ንምልኪ ብኸውንነታዊ መገዲ ምግጣም

አብብዚ ዝሓለፈ ዓመታት፡ ብዙሓት ምልካውያን ስርዓት - ናይ ወጻእን ናይ ውሽጥን መብቓል ዝነበሮም - ዝተወደበን እምብለይ ዝበለን ህዝቢ ምስ ገጠሞም ወዲቆም ወይ ድማ ሰንክልክል ኢሎም እዮም። ጽኑዓትን ዘይንቕነቕን መሲሎም'ኳ ይርኣዩ እንተ ነበሩ፡ ገሊኦቶምሲ ንዝተወሃሃደ ፖለቲካዊ፣ ቁጠባውን ማሕበራውን ኣብያ ህዝቢ ክጸርዎ ኣይከኣሉን።

ካብ 1980 ኣትሒዙ፡ ብሰሪ ዓብላሊ፡ ዘይጎነጻዊ ህዝባዊ ኣብያ፡ ኣብ ኢስቶንያ፣ ላትቪያን ሊትዌንያን፣ ፖላንድ፣ ምብራቕ ጀርመን፣ ቺኮዝሎቫኪያን ስሎቬንያን፣ ማዳጋስካር፣ ማሊ፣ ቦሊቭያን ፊሊፒንስን መለኸቲ ስርዓታት ወዲቆም እዮም። ዘይጎነጻዊ ተቓውሞ ኣብ በዓል ኔፓል፣ ዛምብያ፣ ደቡብ ኮርያ፣ ቺሊ፣ ኦሪጅንቲና፣ ሀይቲ፣ ብራዚል፣ ዩራጓይ፣ ማላዊ፣ ታይላንድ፣ ቡልጋርያ፣ ሃንጋሪ፣ ዛየር፣ ናይጀርያን ኣብ ካልኦት ኣያሎይ ቦታታት ሕብረት ሶቭየት-ነበርን (ነቲ ናይ ነሓሰ 1991፡ ናይ ኣኸረርቲ ፈተነ ዕልዋ መንግስቲ ኣብ ምፍሻል ብዝተጸወቶ ተራ) ዘይጎነጻዊ ተቓውሞ ንመስርሕ ዲሞክራሲያውነት ናህሪ ወሲኸሉ እዩ።

ብዘይካዚ፡ ህዝባዊ ፖለቲካዊ ኣብያ¹ ኣብ ቻይና፣ በርማን ቲቡትን 'ውን ኣብብዚ ቐረባ ዓመታት ተራእዩ እዩ። ዋላ'ኳ ነቶም ዘለዉ ምልካውያን ስርዓታት ወይ ጎበጣታት መኸተምታ ክገብረሎም እንተዘይክኣለ፡ ህዝቢ ዓለም ባርባራውነት ናይቶም ጨቆንቲ ስርዓታት ንክፈልጦ ግን ሓጊዙ እዩ። ነቲ ህዝቢ ድማ ውሕሉል ተሞክሮ ኣስኒኹዎ።

ውድቀት ምልካውያን ስርዓታት ንካልኦት ጸገማት ናይ'ተን ዝተጠቐሳ ሃገራት ከም ድኸነት፣ ገበን፣ ቢሮክራሲያዊ ዘይስሉጥነት፣ ከባብያዊ ዕንወትን ዝኣመሰልዎም ሓድግታት ጭቆና ኣየወገደን። እንተኾነ ግን፡ ስቓይ ናይ ግዳያት ኣቃሊሉ፣ ብዝበለጸ ፖለቲካዊ ዲሞክራሲ፣ ውልቃዊ ሓርነትን ማሕበራዊ ፍትሕን ንዳግሙ-ህንጻት ባብ ኣርሕዩ።

ዘይተወደአ ጸገም

ኣብብዚ ዝሓለፈ ዓሰርታት ዓመታት ኣብ ዓለምና ናብ ዲሞክራሲያውነትን ሓርነትን ዝቐንዕ ጉዕዞታት ተራእዩ እዩ። ፍሪደም ሃውስ (Freedom House) ዝተባህለ ብዛዕባ ፖለቲካዊ መሰላትን ሲቪላዊ ሓርነታትን ዓመታዊ ኣህጉራዊ ጸብጻብ ዘቐርብ ትካል ብዝሓበሮ መሰረት፡ ኣብብዚ ዝሓለፈ ዓሰርተ ዓመታት ቁጽሪ ናይ'ተን ብ “ሓራ” ዝፍለጣ ሃገራት ዓለም ኣዐርዩ ከም ዝወሰኸ እዩ ዝፍለጥ።²

¹ እዚ ኣምር'ዚ በዚ ሕጂ ሓዝዎ ዘሎ መልክዕ ዘተኣታተዎ ሮበርት ሀልቪ ኢዩ። “ፖለቲካዊ ኣብያ” ማለት ንፖለቲካዊ ዕላማ ተባሂሉ ብንጡፍ እምቢታ ዝትግበር ዘይጎነጻዊ ቻልሲ (ተቓውሞ፣ ሕንገዳን ኢድ-ኣእታውነትን) እዩ። ትርጉም ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ምስ ትርጉም ልእመትን ሃይማኖታዊ ወይ ሞራላዊ “ዘይጎነጻውነትን” ተተሓሕዞ ምድንጋር ክፈጥር ምስ ጀመረ፡ ኣምር ፖለቲካዊ ኣብያ ከም ግብረ-መልሲ ማዕቢሉ። “ኣብያ” ማለት ኣይምብርከኸን ብዝብል ድርኺት፡ ኮነ ኢልካ ዝግበር ንሰብ-ስልጣን ዘይምእዛዝ ወይ ምሕንጋድ ማለት እዩ። ፖለቲካዊ ኣብያ ማለት ድማ እቲ ተግባር ዝፍጸመሉ ፖለቲካዊ ሃሞ፡ እንኮላይ እቲ ክጭበጥ ዝኖሎ ዘሎ ዕላማ፡ ማለት ፖለቲካዊ ስልጣን ዘጠቓለለ ኩነታት ማለት እዩ። ህዝቢ፡ ስሩዕ ስትራተጅያዊ ውጥናትን ስርሒታትን ተኸቲሉ፡ ንምንጭታት ስልጣን ብምድኻም፡ ንመሓውራት መንግስቲ ካብ መለኸቲ መንዚዑ ንምቁጽጻሩ ናይ ዝገብሮ ጻዕሪ መግለጺ እዩ። ኣብብዚ ጽሑፍ'ዚ፡ ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ዘይጎነጻዊ ተቓውሞን ዘይጎነጻዊ ቻልሲን ዝብሉ ኣምራት ኣብ ነንሕድሕድም እንዳተተኻኸኡ ክቐርቡ እዮም። ይኸንምበር፡ እቶም ካልተ ዳሕረዎት ኣምራት ብዝያዳ ዝሰፍሙ ዕላማታት ንዘለዎ ቻልሲ (ከም ማሕበራዊ፣ ቁጠባዊ፣ ስነ-ኣእምሮአዊ፣ ወዘተ.) ዝምልከቱ ምዃኖም ፍሉጥ እዩ።

² Freedom House, *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*, 1992-1993 (New York: Freedom House, 1993) ገጽ 66። (ን1993 ዝምልከት ኣሃዛት ካብ ጥሪ 1993 እዩ

	ሓራ	ሓውሲ-ሓራ	ዘይሓራ
1983	55	76	64
1993	75	73	38

እዚ ኣወንታዊ ቁጽሪ እዚ ግን ብብዝሒ ናይ'ቶም ክሳብ ሕጂ ኣብ ትሕቲ ምልካዊ ኩነታት ዝርከቡ ህዝቢ ከይተጸለወ ኣይተረፈን። ኣብ ጥሪ 1993፡ 31% ካብ 5.45 ቢልዮን ህዝቢ ዓለም ኣብቲ “ዘይሓራ”³ ዝበሃል ሃገራትን ግዝኣታትን ይነበር ኔሩ። እዚ ማለት ፖለቲካዊ መሰላትን ሲቪላዊ ሓርነታትን ብጽኑዕ ኣብ ዘይፍቀደሉ ቦታታት ማለት እዩ። እተን “ዘይሓራ” ተባሂለን ተመዲበን ዘለዋ 38 ሃገራትን 12 ግዝኣታትን፡ ከም በዓል በርማን ሱዳንን ዝኣመሰላ ብወተሃደራዊ ምልኪ ዝመሓደራ፡ ከም ሱዕዲ ዓራብን ቡታንን ዝኣመሰላ ብልምዳዊ ዘውዳዊ ስርዓታት ዝመሓደራ፡ ከም በዓል ቻይና፡ ዒራቕን ሰሜን ኮርያን ዝኣመሰላ ብዓብለልቲ ፖለቲካዊ ሰልፍታት ዝመሓደራ፡ ከም በዓል ቲቦትን ምብራቕ ቲሞርን ዝኣመሰላ ብናይ ወጻኢ ሓይልታት ዝመሓደራ፡ ገሊኦን ከኣ ኣብ መድረኽ ምስግጋር ዝርከባ እየን።

ሎሚ ብዙሓት ሃገራት ኣብ ቅልጡፍ ቁጠባዊ፡ ፖለቲካውን ማሕበራውን ኩነተ-ለውጢ ይርከባ። ዋላኳ ኣብዚ ዝሓለፈ ዓስርተ ዓመታት ቁጽሪ ናይ “ሓራ” ሃገራት እንተወሰነ፡ ብኣንጻር እቲ ዝተኸሰተ ቅልጡፍ ናይ ለውጢ መድረኽ፡ ብዙሓት ሃገራት ብሓድሽ ዝመልክዑ ምልካዊ ስርዓታት ናይ ምጥቃዕ ሓደጋ ከንጸላልዎን ይኸእል እዩ። ወተሃደራዊ ጃንዳታት፡ ጥሙሕ ዝካበሉሎም ውልቀ-ሰባት፡ ብምርጫ ዝመጹ ሰብ-ስልጣንን መለኸቲ ሰልፍታትን ድሌታቶም ብጸቕጢ ከተግብሩ ብተደጋጋሚ ክፍትኑ እዮም። ዕልዋ መግስቲ ከም ቀደሙ ልሙድ ተርእዮ ኮይኑ ክቕጽል እዩ። ዝበዝሑ ህዝብታት ሰብኣውን ፖለቲካውን መሰላቶም ተነፊግዎም ክቕጽሉ እዮም።

ሕማቕ ኣጋጣሚ ኮይኑ ሓድግታት ናይ ሕሉፍ ክሳብ ሕጂ ምሳና እዮም ዘለው። ጸገማት ምልካዊ ስርዓታት ድማ ኣዝዩ ጽንኩር እዩ። ኣብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ዘለው ህዝብታት ንዓስርታት ዓመታት፡ ኣረ ኣብ ገሊኡስ ንዘመናት ብናይ ውሽጥን ናይ ደገን መበቆል ዘለዎ ጭቆና ተሳቕዮም እዮም። መብዛሕትኡ ግዜ፡ ንሰብ-መዝን ገዛእትን ብዘይ ሕቶ ኣሚን ኢልካ ናይ ምእዛዝ ባህሊ ብዕሊ ከምዝሰርጽ ተጌሩዩ። ኣብ ዝኸፍኦ ኩነታት ድማ፡ ካብ ቁጽጽር መንግስቲ ወጻኢ ክህልዉ ዝኸእሉ ማሕበራዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ቁጠባዊ፡ ሃይማኖታዊ ትካላት ‘ውን ከይተረፉ፡ ብደይመደይ ተዳኺሞምን ጽግዕተኛታት ከም ዝኾኑ ተጌሮምን፤ ወይ ‘ውን ቡቶም ስርዓታት ብዝዝወሩን ንመቆጻጸሪ ሕብረተሰብ ብዘገልግሉን ሓደስቲ ትካላት ተተኪኦም። እቲ ሕብረተሰብ ድማ ኣብ ነንሕድሕዱ ዘይተኣማመን፡ ብተበግሶኡ ዝኾነ ነገር ክገብር ዘይክእል፡ ሓርነቱ ንምጉንጻፍ እኳ ብሓባር ክሰርሕ ዘይክእል ንጹል ጉጅለ ኮይኑ።

ሳዕቤን ናይ’ዚ ርዱእ እዩ። እቲ ሕብረተሰብ ነብሱ-ምትእምማን ዘይብሉ፡ ክቃወም ‘ውን ዘይኸእል ድኹም ይኸውን። ሰባት ብዛዕባ ምልካዊ ስርዓት ዘለዎም ጽልኢ ይኹን፡ ብዛዕባ ሓርነት ዘለዎም ህርፋን ምስ ቤተሰቦምን ኣዕሩኽቶምን ከይተረፈ ክዛረብሉ ኣይደፍሩን። እቲ ህዝቢ ብዛዕባ ህዝባዊ ናዕቢ ‘ውን ኣዕሚቕኑ ንኸሓስብ ኣዝዩ ይፈርሕ። እንታይ ክዓብስ ኢሉ ዝብል ኣተሓሳስባ የማዕብል እሞ ብዘይ ዕላማ እንዳተሳቕዩ፡ ብዘይ ተስፋ ድማ ይነበር።

ኣብ ናይ ሎሚ ምልካዊ ስርዓታት ዘሎ ኩነታት ካብ ናይ ቀደም ዝገደደ ክኸውን ይኸእልዮ። ቀደም፡ ሰባት ተቓውሞ ‘ውን ይፍትኑ ኔሮም እዮም። ሓጺር ዝዕድመኦም ህዝባዊ ናዕብታትን ሰላማዊ ሰልፍታትን ይራኣዩ ኔሮም እዮም። ኣብ ገሊ ኣጋጣሚታት፡ ገሊ ሰባትን ጉጅለታትን ዘይውጽኢታዊ ግን ተባዕ ስጉምታት ብምውሳድ ንመትከላቶምን ኣብያኦምን ዘግህድሉ ፈተነታት የካይዱ ኔሮም እዮም። ዋላካ ድርኺታቶም ቅቡል እንተነበረ፡ ከምዚኦም ዓይነት ናይ ተቓውሞ ተግባራት ነቲ ናይ’ቲ ህዝቢ ፍርሕን ተማእዛዝነትን ክስዕርዎ ብቕዓት ይጎደሎም ኔሩ። እዚ እቲ ኣገዳሲ ረቛሒ ንምስጋር

ዝጅምር)። ንተወሳኺ መብርሂ ብዛዕባ “ሓራ” “ሓውሲ-ሓራ” “ዘይሓራ” ዝብሉ ኣምራት ኣብ ገጽ 78-80 ተመልከት።
³ Freedom House, *Freedom in the World*, 18፡ 4።

ምልካዊ ስርዓት እዩ። እቲ ዘሕዝን፣ እዞም ዝተጠቐሱ ተግባራት ኣብ ክንዲ ዓወትን ተስፋን ስቓይን ሞትን ዘጋደዱ ኣብነታት እዮም።

ሓርነት ብጎነጽ፡

ኣብ ከምዚ ዝተጠቐሰ ኩነታት እንታይ ክግበር ይከኣል፡ ገለ ተኸእሎታት ዘይሓጋዘ ከኸውን ይኸእል እዩ። ቅዋማውን ሕጋውን ደረታት፣ ፍርዳዊ ውሳኔታትን ርእይቶ ህዝብን ብምልካውያን ኩሉ ግዜ ምስ ተነጽጉ እዮም። ብርዱእ ምኽንያታት፡ ከም ግብረ-መልሲ ናይ'ቲ ዝፍጸም ባርባራውነት፣ መግረፍቲ፣ ጭውያን ሞትን፣ ምልኪ ብጎነጽ ጥራይዩ ክሰግር ዝኸእል ኢሎም ሰባት ክድምድሙ ይኸእሉ እዮም። ዝተቐጥቡ ግዳያት፡ ዘለዎም ጎነጻውን ወተሃደራውን ዓቕሚ ኣወሃሂዶም ንባርባራውያን መለኸቲ ክገጥሙ ክብገሱ ይኸእሉ እዮም። እቲ መሰናኸላት ግን ዝበዝሕ ግዜ ኣንጻርም እዩ። ብኸቢድ ክሳራ ሂወትን ስቓይን ብጅግንነት ይቃለሱ። ዓወታቶም ኣንጻባራቂ ክኸውን ይኸእል፤ ሓርነት ዝጎናጸፍሉ እዋናት ግን ኣዝዩ ውሑድ እዩ። ጎነጻዊ ተቃውሞ ንዝህቢ ኣብ ዝኸፍአ ሓደጋ ዘእቱ፣ ካብ'ቲ ናይ ቅድም ዝገደደ ባራባራዊ ጭቆና ከኸትለሉ ይኸእል እዩ።

ጎነጻዊ ቃልሲ ዝሃለወ ብልጫታት ይሃልዎ ሓደ ዘይከሓድ ሓቂ ግን ኣሎ። ኣብ ጎነጻዊ ኣገባብ እምንቶ ምሕዳር ማለት፡ ነቲ መብሃሕትኡ እዋን ጨቆንቲ ብዝለገሰ ኢድ ዝጥቀምሉ ኣገባብ ቃልሲ ምምራጽ ማለት እዩ። መለኸቲ፡ ጎነጽ ንምጥቃም ኣደልዲሎም ዝተግጥቁ እዮም። እቶም ዲሞክራሲያውን ባእታታት ንሓጺር ድዮም ንነዊሕ ክምክቱ ብዘየገድስ፡ ውዲሉ-ሓዲሩ ምረት ናይ ወተሃደራዊ ክውንነታት ዘይስገር ጉዳይ እዩ። ዝበዝሕ ግዜ መለኸቲ ካብ ኣጽዋር ጀሚርካ ክሳብ ተተኮሰቲ፣ መጎግዞያን ብዝሒ ሰራዊትን ዝለገሰ ኢድ ኣለዎም። ዲሞክራሲያውን፡ ትብባብ ደኣሉ ዝህልዎም እምበር ዝበዝሕ ግዜ ንመለኸቲ ብዓቕሚ ኣይዳረግዎምን እዮም።

ፊተ-ፊት ዝካየድ ወተሃደራዊ ረጽሚ ዘይግብራዊ ክኸውን ስለ ዝኸእል፡ ገለ ተቃዋምቲ ደባይ ኩናት ይመርጹ። ይኹን እምበር፡ ጭቁናት ብደባይ ኩናት ዝርብሕሉ ወይ ድማ ዲሞክራሲ ዝሰፍነሉ ኣጋጣሚታት ኣዝዩ ውሑድ እዩ። ብሰንኪ'ቲ ኣብ ህዝቢ ከውርዶ ዝኸእል ዘይተኣደነ ክሳራታት ደባይ ኩናት ከም መፍትሒ ክውሰድ ኣይከኣልን። ክቐርብ ዝኸእል ስነ-ሓሳባዊ ደገፍ፣ ስትራቴጂያዊ ትንታነን ሳሕቲ ዝርከብ ኣህጉራዊ ደገፍን ብዘየገድስ፡ እዚ ኣገባብ ቃልሲ'ዚ ካብ ፍሽለት ሓራ ንምዃን ብዙሕ ውሕሰነት የብሉን። ደባይ ኩናት ዝበዝሕ ግዜ ነዊሕ እዋን እዩ ዝወስድ። ህዝቢ ብመንግስቲ ይከላበት፣ ካብ መነባብሮኡን ከባቢኡን ይመዛበል፤ ብዙሕ ድማ ይሳቐ።

ደባይ ኩናት፡ ዋላ 'ውን እንተ ተግወተ፡ ነዊሕ እዋን ዝጸንሕ ኣሉታዊ ሳዕቤናት ኣለዎ። እቲ ተጠቃዒ ምልካዊ ስርዓት ከም ግብረ-መልሲ ብቕጽበት ምልኪ የትርር። ደባይ ኩናት ምስ ተግወተ 'ውን እቲ ዝትካእ ስርዓት ካብ'ቲ ኣቐዲሙ ዝነበረ ዝገደደ ምልካዊ ይኸውን። ምኽንያቱ ንዝርጉሕ ወተሃደራዊ መሓውራት ንምምእካል ዝግበር ጻዕሪ ናቱ ጽልዋታት ስለ ዘለዎን፤ እቲ ዝጸንሐ ናይ ሕብረተሰብ ነጻ ማሕበራትን ትካላትን ድማ ኣብ ግዜ ቃልሲ ስለ ዝዳኸምን ዝግኑን እዩ። እዚ ኣካላት'ዚ ዲሞክራሲያዊ ሕብረተሰብ ኣብ ምህናጽ ኣገዳሲ ባእታ እዩ። ተቃዋምቲ ካልእ ኣማራጺ እንተ'ናደዩ ይሓይሽ።

ዕልዋ መንግስቲ፡ ምርጫ፡ ሓገዝ ሓይልታት ወጻኢ፡

ንሓደ ጽሉእ ስርዓት ኣብ ምእላይ፡ ብተዛማዲ ዕልዋ መንግስቲ ከም ሓደ ቀሊልን ስሉጥን መገዲ ክርእ ይኸእል ይኸውን። ይኹንምበር፡ ነዚ ኣገባብ'ዚ ዝምልከቱ ከበድቲ ጸገማት ኣለው። ልዕሊ ኹሉ፡ ነቲ ዝጸንሐ ዘይምዕሩይ ዝርገሐ ስልጣን ኣብ ሞንጎ ህዝብን ዝተወሰነ ጉጅለ ውልቀ-ሰባትን ወተሃደራትን ከም ዘለዎ እዩ ዘቐጽሎ። ሓደ ጉጅለ ውልቀ-ሰባት ብኻልእ ጉጅለ ውልቀ-ሰባት ጥራይ እዩ ዝትካእ። ብሓሳብ ደረጃ እዚ ጉጅለ እዚ ኣብ ጠባይ ልምልም ዝበለ፡ ኣብ ዲሞክራሲያዊ ጽገና ድማ ዝኣምን ከኸውን ይኸእል እዩ። ይኹን እምበር፡ ኣንጻር'ዚ ናይ ምዃን ማዕረ ዕድል 'ውን ኣለዎ።

አቃውምኡ ምስ አጣጥሐ፡ እቲ ሓድሽ ጉጅለ 'ውን ካብ'ቲ ናይ ቀደም ብዝገደደ ጨካንን ሰሰብን ክኸውን ይኸእል። እቲ ተስፋ ዝተነብረሉ ሓድሽ ጉጅለ ንዲሞክራሲን ሰብአዊ መሰላትን ግዲ ከይገበረ ቃሕታኡ ክገብር ይኸእል። እዚ ንጸገማት ምልካዊ ስርዓት ቅኑዕ ፍታሕ ኣይኮነን።

ኣብ ትሕቲ ምልካዊ ስርዓታት ምርጫታት ከም መሳርሒ ፖለቲካዊ ለውጢ ክትግበሩ ዝከኣል ኣይኮነን። ገለ ምልካዊ ስርዓታት፡ ንኣብነት እቶም ብሕብረት-ሶሻዮት ዝዕብለሉ ዝነበሩ ደምበታት ምብራቕ ኤሮጳ ንይምሰል ምርጫታት የካይዱ ኔሮም እዮም። ይኸውንምበር፡ እቲ ምርጫታት ኣብ ትሕቲ ጽኑዕ ቁጽጽር ዝግበር ኮይኑ፡ ንኣቶምም በቶም ስርዓታት ዝተሓርዩ ሰባት ናብ ስልጣን ንምድያብ ዝግበር ዝነበረ እዩ። መለኸቲ፡ ጸቕጢ ምስ በርትዕኡም ምርጫ ክካየድ ክሰማማዑ ይኸእሉ። እንተኾነ ግን ዝደለይዎም ሰባት ከም ዝምረጹ ጌሮም እዮም ዝህንድስዎ። ከምቲ ኣብ በርማ ኣብ 1990፣ ኣብ ናይጅርያ ድማ ኣብ 1993 ዝተራእየ፡ ካብ ኣባላት ተቓውሞ እንተድኣ ኣብ ምርጫ ተወዳዲሮም ስዒሮም፡ ወይ እቲ ውጽኢት ይንጸግ ወይ ድማ እቶም ዕውታት ይሰራጩ፣ ይእሰሩ፣ ወይ ድማ ይቕተሉ። መለኸቲ ካብ መንበሮም ከልግሶም ዝኸእል ምርጫ ከፍቅዱ ይኸእሉ እዮም ኢልካ ምሕሳብ ዘይከኣል እዩ።

እቶም ብባርባራዊ ኣገዛዝኦ ዝሰቓዩ ዘለውን ካብ ቀይዲ ኣምሊጦም ኣብ ስደት ዝርከቡን ጭቁናት፡ ንነብሶም ሓራ ኸገብሩ ይኸእሉ እዮም ኢሎም ኣይኣምኑን። ህዝቦም ብናይ ደገ ሓይልታት ጥራይ ክድሕን ይጽበዩ። እምነቶም ድማ ኣብ ናይ ወጻኢ ሓይልታት የንብሩ። ምልኪ ክስዓር ዝኸእል ብኣህጉራዊ ሓገዝ ጥራይ'ዩ ኢሎም ይኣምኑ።

እቲ ጭቁናት ብኣድማዕነት ክሰርሑ ኣይከእሉን እዮም ዝብል ኣረዳድኣ ንዝተወሰነ እዋን ሓቅነት ክህልዎ ይኸእል እዩ። ከምቲ ኣቐዲሙ ዝተጠቐሰ፡ ጭቁናት ንባርባራዊ ምልኪ ክገጥሙ ኣብ ገዛእ ነብሶም ምትእምማን ስለ ዘጥፍኡን ዝፈልጥዎ ኣገባባት 'ውን ስለ ዘይህልዎም ንግዚኡ ንኸቃለሱ ዓቕሚ ዘለዎም ኮይኑ ኣይሰመዖምን፤ ድሉውነት ድማ ኣይህልዎምን። ስለዚ እምበኣር፡ ብዙሓት ሰባት ንሓርነቶም ኣብ ካልኦት ነገራት ተስፋ ከም ዘንብሩ ርዳእ እዩ። እዞም ነገራት እዚኣቶም "ህዝባዊ ርእይቶ" ውዳብ ሕቡራት ሃገራት፣ ሓንቲ ዝተወሰነት ሃገር ወይ ድማ ኣህጉራዊ ቁጠባውን ፖለቲካውን እገዳታት ክኾኑ ይኸእሉ።

ከምዚ ዓይነት ኣተሓሳስባ ቅቡል ክመስል ይኸእል ይኸውን። ኣብ ናይ ወጻኢ ሓይሊ ምምርኣስ ግን ሓደገኛ ሳዕቤናት ዘለዎ ጉዳይ እዩ። ከምዚ ዓይነት እምነት ፈጺሙ ኣብ ዘይቦትኡ ዝተነብረ ክኸውን ይኸእል'ዩ። ብዙሕ ግዜ ክመጽእ ዝኸእል ናይ ወጻኢ ሓገዝ ኣይህሉን፤ እንተሃለወ ድማ ክእመን ዝግበኦ ኣይኮነን።

እዞም ዝስዕቡ ሓደስትን መረርትን ሓቅታት፡ ብዛዕባ ምትእትታው ናይ ወጻኢ ሓይልታት፡ ግምት ክወሃቦም ይግባእ፡-

- ብዙሕ ግዜ ናይ ወጻኢ ሓይልታት፡ ንቁጠባውን ፖለቲካውን ረብሓታቶም ክብሉ ንምልኪ ክጻወሩ ወይ ክድግፍዎ ይኸእሉ።
- ናይ ወጻኢ ሓይልታት ካልእ ዕላማታቶም ከተግብሩ ክብሉ ኣብ ክንዲ መብጸዓታቶም ብምሕላው ንሓርነት ጭቁናት ዝሕገዙ ከግድዕዎምን ክጠልዎምን ይኸእሉ።
- ገለ ናይ ወጻኢ ሓይልታት ኣንጻር ምልኪ ዝተሓባበሩ ኣብ ልዕሊ እታ ሃገር ናይ ገዛእ ርእሶም ቁጠባዊ፣ ፖለቲካዊ ወይ ወተሃደራዊ ዕብለላ ንምርግጋጽ ጥራይ እዩ።
- ናይ ወጻኢ ሓይልታት ንኣወንታዊ ውጽኢት ብንጥፈት ክተሓጋዝዙ ዝኸእሉ፡ ውሽጣዊ ምንቅስቃስ ተቓውሞ ነቲ ምልካዊ ስርዓት ምስ ዘነቓንቓን ጭካኔ ናይቲ ስርዓት ድማ ኣህጉራዊ ኣቓልቦ ከም ዝረከብ ምስ ዝበረን ጥራይ እዩ።

መለክቲ ኣብ ኮረሻ ንክጸንሑ ካብ ዝገብርዎም ቀንዲ ምክንያታት ኣብ ውሽጢ ሃገር ዝህሉ ኣመቓርሓ ስልጣን እዩ። ጸጋታትን ስልጣንን ኣብ ውሑዳት ሰባት ጥራይ ተሓጺሩ ስለ ዝተርፍ፡ ህዝቢ ኣዝዩ ይዳኸም፤ ነቲ ስርዓት ድማ ስግኣት ክኸኖ ኣይክእልን። ዋላኳ ምልካዊ ስርዓታት ብኣህጉራዊ ጸቕጢ ክዳኸሙ ወይ ክኸሰቡ ዝኸእሉ እንተኾነ፡ ቀጻልነቶም ግን ብቐንዱ ኣብ ውሽጣዊ ረጅሒታት ዝተሞርኮሰ እዩ።

ኣህጉራዊ ጸቕጢ ሓጋዚ ክኸውን ይኸእል እዩ፤ ይኹንምበር ንሓያል ውሽጣዊ ምንቅስቃስ ተቓውሞ ምስ ዝድግፍ ጥራይ'ዩ። ንኣብነት ኣህጉራዊ ቁጠባዊ እገዳታት፡ ምብታኽ ዲፕሎማሲያዊ ዝምድናታት፡ ተነጽሎ ካብ ኣህጉራዊ ውድባት፡ ኩነኔ ብኣካላት ውዳብ ሕቡራት ሃገራትን ካልኦትን ብዙሕ ክሕግዙ ይኸእሉ። ሓያል ውሽጣዊ ተቓውሞ ኣብ ዘይብሉ ግን ከም'ዚኦም ዝኣመሰሉ ጸቕጥታት ክህልው ኣይክእሉን።

ንመሪር ሓቂ ምግባም

እቲ መደምደምታ ክብድ ዝበለ እዩ። ንምልካዊ ስርዓት ብዝወሓደ ክሳራታትን ብውጽኢታዊ መገድን ከወግድ ዝሓሰብ ኣካል ኣርባዕተ ዘይተርፍ ዕድታት ኣለዎ፡-

- ነቲ ጭቁን ህዝቢ ብነብሰ-ምትእምማን፡ ብቐራጽነትን ብጥበብ ተቓውሞን ክሓይሎ ይግባእ፤
- ናይ'ቲ ጭቁን ህዝቢ ነጻ ማሕበራትን ኣካላትን ክሓይሉን ይግባእ፤
- ሓያል ውሽጣዊ ናይ ተቓውሞ ሓይሊ ከም ዝፍጠር ምግባር፤
- ብውሕልነት እተዳለወ ቀንዲ ስትራተጅያዊ ውጥን ሓርነት ኣብ ኣተገባብርኡ ድማ ጥበብ ክህሉ ይግባእ።

ሓርነታዊ ቃልሲ ርእሱ-ምርኮሳ እተጥርየሉ ንተቓለስቲ ድማ እተሓይለሉ መስርሕ እዩ። ቻርለስ ስተዋርት ፓርላና ኣብ 1879-1880፡ ኣብ ግዜ ጎስጓስ ኣድማ ኣየርላንዳውያን ከም ዝበሎ፡-

ኣብ መንግስቲ ምምርኳስ ትርጉም የብሉን ... ኣብ ናይ ገዛእ ርእሰኹም ቆራጽነት ክትምርኮሱ ይግባእኩም ... ብሓባር ብምትንሳእ ነብስኹም ርድኡ ... ኣብ ሞንጎኹም ንዘለው ድኹማት ድማ ኣሓይልዎም ... ብሓደ ተጠመሩ፤ ነብስኹም ወድቡ ... ክትዕወቱ ድማ ኢኹም ...

እቲ ሕቶ ክፍትሓሉ ኣብ ዝኸእል ደረጃ ክሳብ ዘየብጻሕኩም ኣይክፍታሕን እዩ። ሽዑ ጥራይ እዩ ዝፍታሕ።⁴

ርእሱ-ምርኮሳ፡ ውሕሉል ስትራተጂ፡ ድስፕሊናውን ተባዕ ግብርን ጽንዓትን ዝመልኦ ብርቱዕ ሓይሊ እንተገጢምዎ፡ ምልኪ ውዲሉ-ሓዲሩ ዓነውነው ይብል። ኣቐዲሙ ከም ዝተጠቐሰ፡ ሓርነት ካብ ምልካዊ ስርዓት ኣብ'ቲ ናይ'ቲ ህዝቢ ነብስኻ ሓራ ናይ ምግባር ብቐንዓት ዝተሞርኮሰ እዩ። እቲ ዝተጠቐሰ ዕውት ኣብነታት ናይ ፖለቲካዊ ኣብያ ከም ዝሕብር፡ ኣገባብ ዘይጎጸዊ ቃልሲ ከም ኣማራጺ ኣብ ቦትኡ እንዳሃለወ ከምቲ ዝግባእ ግን ኣይማዕበለን። ነዚ ኣማራጺዚ ኣብ ዝቐጽል ምዕራፍት ብዝርዝር ክንርእዮ ኢና። ኣቐዲምና ግን፡ ፖለቲካዊ ዝርርብ ከም ሓደ ኣማራጺ ንውድቀት ምልካውያን ስርዓታት ክንርእዮ ኢና።

⁴ Patrick Sarsfield O'Hegarty, *A History of Ireland Under the Union, 1880-1922* (London: Methuen, 1952) 18: 490-491።

ክልተ

ሓደጋታት ዝርርብ (ዘተ)

ከምቲ ኣብ ምዕራፍ ሓደ ዝረኣናዮ፡ ገለ ሰባት ንምልኪ ኣብ ምግግም ፈተነታት ምስ ዝጽንክሮም፡ ልኡም ተንበርካኽነት ከሰንፎም ይኸእል። ገለ 'ውን ካብ ተስፋ ምቐራጽ ዝተለዓለ፡ ምስ ዕለል ምልካዊ ስርዓት “ብዕርቂ፣” “ብሕድገትን” “ዝርርብን” ገለ ኣወንታዊ ውጽኢታት ክርከብ ዝኸእል ኮይኑ ይስመዖም። ካልእ ኣማራጺ ኣብ ዘይብሉ ኩነታትን ብደጊኡ ክርእ እንከሎን እዚ ሓሳብዚ ቅቡል ክመስል ይኸእልዮ።

ኣንጻር ባርባራውያን መለኸቲ ዝግበር ዕቱብ ቃልሲ ዘሕጉስ ነገር ኣይኮነን። ስለምንታይ ግን ናብ ከምኡ ዝበለ መገዲ ምኻድ ኣድለየ፤ ቅቡል ብዝኾነ መገዲ ተዘራራብካ፡ ብዘተ፡ ዘገምታዊ ውድቀት ምልኪ ክረጋገጽ ኣይክእልን ድዩ፤ ዲሞክራሲውያን፡ ብሓባራዊ ሰብኣዊ መረዳእታታት ንመለኸቲ ከእምንዎም፡ ቀስ ብቐስ ድማ ስልጣን ከም ዘረክቡን ዲሞክራሲ ከም ዝተኸሉን ክገብርዎም ኣይኸእልን ደዮም።

ሓቂ ኩሉ ግዜ ምስ ሓደ ወገን ጥራይ ኣይኮነትን ዝብል ሙጉት ኣሎ። ምናልባት 'ውን መለኸቲ ኣብ ፈታኒ ኩነታት ቅንዕና ብዝደረኸ ተበግሶ ይሰርሑ ምህላዎም ዲሞክራሲውያን ኣይተረድኡሎምንዶ ይኾኑ። ምናልባት 'ውን ገለ ሰባት፡ መለኸቲ መተባብዒ ምስ ዝረኸቡ ጥራይዮም ካብቲ በዳሂ ኩነታት ብሰላም ከልግሱ ዝኸእሉ ዝብል እምነት ክህልዎም ይኸእል። መለኸቲ ከይከሰሩ ከልግሱ ዝኸእሉ መገዲ ክፍጠረሎም ኣለዎ ዝብል ኣተሓሳስባ 'ውን ክህሉ ይኸእል። ዲሞክራሲያዊ ናይ ተቓውሞ ሓይሊ፡ ነቲ ግርጭት ብኸኢላታት ወይ ብኸልእ መንግስቲ ብዝተደገፈ ዝርርብ ክፈትሖ ፍቓደኛ እንተኾይኑ፡ ዘይተደልየ ክሳራታት ኣብ ምውጋድ ሓጋዚዮ ዝብል ኣተሓሳስባ 'ውን ክህሉ ይኸእል። እዚ ሓሳብዚ ይትረፍ ካብ ወተሃደራዊ ረጽሚ፡ ዋላ ካብቲ ኣህላኺ ምኅኑ ዘይተርፎ ዘይጎነጻዊ ኣገባብ ቃልሲ ኣይሓይሸንዶ።

ብልጫታትን ሕጽረታትን ዝርርብ

ዝርርብ ንገለ ዓይነት ግርጭታት ኣብ ምፍታሕ ሓጋዚ መሳርሒ ስለ ዝኾነ፡ ኣድላይ ኮይኑ ኣብ ዝርከበሉ ክንጸግ የብሉን። ኣብ ገለ ኩነታት፡ እቲ ዘካትዕ ዘሎ ነጥብታት መሰረታዊ ምስ ዘይከውን እሞ ድማ ሕድገታት ምግባር ቅቡል ኮይኑ ምስ ዝርከብ፡ ነቲ ዘሎ ግርጭት ኣብ ምፍታሕ ዝርርብ ኣገዳሲ ክኸውን ይኸእል። ንኣብነት ንወሰኽ ደሞዝ ብዝምልከት ዝግበር ኣድማ ሰራሕተኛታት ዝርርብ ከድመዓሉ ዝኸእል ዝበለጸ ኣብነት እዩ። ብውረድ-ደይብ እቶም ክልተ ወገናት ኣብ ሓደ ክልቲኦም ዝሰማምዕሉ መጠን ክበጽሑ ይኸእሉ። ቀጻልነት ናይ ሓደ ጫካን ምልካዊ ስርዓት ወይ ምርግጋጽ ፖለቲካዊ ሓርነት ግን ካብዚ ኣብ ላዕሊ ዝጠቐሰ ኣብነት ኣዝዩ ዝተፈለየ እዩ።

እቲ ዘከራኸር ነጥብታት፡ ከም ንሃይማኖታዊ መትከላት፡ ሰብኣዊ ሓርነት ወይ ንመጻኢ ሓደ ምሉእ ሕብረተሰብ ዝምልከት መሰረታዊ ምስ ዝኸውን ብዝርርብ ንኹሉ ዘዕግብ መፍትሒ ክርከብ ኣይክእልን። ኣብ ገለ መሰረታዊ ጉዳያት ሕድገት ዝበሃል ክግበር ኣይግባእን። ፖለቲካዊ ስልጣን ናብ ረብሓ ዲሞክራሲያውያን ተቓላብቲ ምስ ዝዘብል ጥራይዮ እቲ ዘካትዕ መሰረታዊ ጉዳያት ውሕስነት ክረክብ ዝኸእል። ምዝባል ናይ ፖለቲካዊ ስልጣን ድማ ብዝርርብ ዘይኮነ ብቓልሲ እዩ ዝመጽእ። እዚ ማለት ዝርርብ ፈጸሙ ኣየድልን ማለት ኣይኮነን። እንታይ ደኣ፡ ሓይል ዲሞክራሲያዊ ተቓውሞ ኣብ ዘይብሉ፡ ዝርርብ ንግንተር ምልካዊ ስርዓት ከውድቕ ዝኸእል ክውንነታዊ መገዲ ኣይኮነን።

ዝርርብ ፈጸሙ ከም ምርጫ ዘይውስደሉ ግዜ ኣሎ። ኣደልዲሎም ዝረገጹ መለኸቲ ውሕስነት ስለ ዝሰምዖም ምስ ዲሞክራሲያውያን ተቓውሞቲ ዝርርብ ክገብሩ

አይመርጹን። ዝርርብ ዋላ እንተ ተጀመረ 'ውን ኣብ ሞንጎኡ እቶም መንገኛታት ክጠፍኡን ክሰወሩን ይኸእሉ።

ብስም ዝርርብ ስዩም ምባል፡

ንምልኪ ዝቃወሙን ንዝርርብ ዝግድፉን ውልቀ-ሰባት ይኹኑ ጉጅለታት ቅቡል ድርኺታት ክህልዎም ይኸእልዮ። ብፍላይ ወተሃደራዊ ረጽሚ ኣንጻር ባርባራዊ ምልኪ ብዘይ ገለ ፍረ ንብዙሕ ዓመታት እንተቐጸሉ፡ ኩሎም ሰባት ፖለቲካዊ እምነቶም ብዘየገድስ ሰላም ክብህጉ ግድን እዩ። መለኸቲ ስርዓታት ወተሃደራዊ ጸብልልትነት ምስ ዝህልዎምን ስቃይ ናይ ህዝቢ ድማ ዘይጽወር ኣብ ዝኾነሉ እዋንን ዝርርብ ከም ነጥቢ ክለዓል ይኸእል። ዲሞክራሲያዊ ተቃውሞ፡ ንገለ ዕላማታቱ ንምድሓንን ጎነጽን ግብረ-መልሲ ጎነጽን ዘወግደሉ ካልእ መገድታት ሃሰው ንምባልን ኣብ ከቢድ ፈተነ ይኣቱ።

ብምልካዊ ስርዓት ዝቐርብ፡ ብመገዲ ዝርርብ “ሰላም” ዝመልእኹቱ ዕድመ፡ ብዙሕ ጊዜ ቅንዕና ዘለዎ ኣይኮነን። ጎነጽ፡ መለኸቲ ባዕላቶም ኣብ ልዕሊ ህዝቦም ዝኣወጀዎ ዙፍት ደው ምስ ኣበልዎ ከቋርጽ ዝኸእል ጉዳይ እዩ። ብዘይ ዝኾነ ዋጋ-ዕዳጋ፡ ብናይ ባዕሎም ተበግሶ ሰብኣዊ ክብርን መሰልን ናብ ንቡር ክመልሱ፡ እሱራት ፖለቲካ ክለቁ፡ መግርፍትን ወተሃደራዊ ስርሒታትን ከቋርጹ፡ ካብ መንግስታዊ ስልጣን ተኣልዮም ንህዝቢ ይቐረታ ክሓቱ፡ ይኸእሉ እዮም።

እቲ ምልኪ ሓያል ምስ ዝኸውን ግን ከኣ ብርቱዕ ተቃውሞ ምስ ዝገጥሞ፡ ብምስምስ “ሰላም” ዝርርብ ንግበር ኢሎም፡ መለኸቲ ንተቃወምቲ ኢዶም ከም ዝህቡ ክገብርዎም ይኸእሉ። እቲ ንዝርርብ ዝቐርብ ጸውዒት ዘእምን ክመስል ዝኸእል ኮይኑ፡ ኣብቲ ናይ ዝርርብ ቦታ ግን ሓደገኛ ድብደባ ከጋጥም ይኸእልዮ።

ብኸልእ ወገን፡ ተቃውሞ ኣዝዩ ሓያል ኣብ ዝኾነሉን ምልካዊ ስርዓት ድማ ብሓቂ ኣብ ዝሰግኣሉን ጊዜ፡ መለኸቲ ንሃብቶምን ግዝኣቶምን ክዕቅቡ ክብሉ ኣብ ዝርርብ ክኣተው ይኸእሉ። ዲሞክራሲያውያን ብዝኾነ መገዲ መለኸቲ ሸቶኦም ክወቕቡ ዕድል ክህብዎም ኣይግባእን።

ዲሞክራሲያውያን፡ ኮነ ኢልካ ብስም ዝርርብ ንዝዳሎ መጻወድያታት መለኸቲ ክጥንቀቑሉ ይግባእ። መሰረታዊ ፖለቲካዊ ሓርነታት ኣብ ምልክት ሕቶ እንከሎ፡ መለኸቲ 'ውን ኣብ ጎነጽ ጸኒዖም እንከለው፡ ዝግበር ናይ ጸውዒት ዝርርብ፡ ዲሞክራሲያውያን ኢዶም ክህቡ ንምድፍፋእ ዝግበር ፈተነ እዩ ክኸውን ዝኸእል። ኣብ ከምዚ ዓይነት ኩነታት፡ እቲ ናይ ብሓቂ ዝርርብ ክህሉ ዝኸእል፡ ኣብ ኢጋ መወዳእታ እቲ ቻልሲ፡ መለኸቲ ስልጣኖም ምስ ተዳኸመን ንኣህጉራዊ መዓርፎ ነፈርቲ ገጸም ውሕስ መውጽኢ መገዲ ኣብ ዝደልይሉን፡ ናይ መወዳእታ ሰዓታት ጥራይ እዩ።

ሓይልን ፍትሕን ኣብ ዝርርብ

እዚ ብዛዕባ ዝርርብ ቀሪቡ ዘሎ ርእይቶ ትርር ዝብል እንተመሲሉ፡ ብዛዕባ ዝርርብ ክህሉ ዝኸእል ትሰፋው ኣረኣእያታት ልዝብ ክብል ይግብኦ። ዝርርብ ብኸመይ ከም ዝሰርሕ ንምፍላጥ ንጹር ኣተሓሳስባ የድሊ።

ዝርርብ ማለት እቶም ክልተ ወገናት ብሓደ ኮፍ ኢሎም፡ ግርጭት ንዘበገሰ ፍልልያቶም ብማዕረ ተዘራሪቦም ይፈትሖም ማለት ኣይኮነን። ክልተ ክዝከር ዝግበኦ ነገራት ኣሎ። ብቐዳምነት፡ ኣብ ዝርርብ ንትሕዝቶ ስምምዕ ዝርርብ ዝውስን፡ ተሓሃዲ ፍትሓውነት ናይቶም ተገራጨውቲ ሓሳባትን ዕላማታትን ኣይኮነን። ካልኣይ፡ ትሕዝቶ ስምምዕ ዝርርብ ብብቐዓትን ሓይልን ናይ ክልቲኦም ወገናት ዝወሰን ጉዳይ እዩ።

ኣብ ግምት ክኣቱ ዝግበኦ ብዙሕ በዳሂ ሕቶታት ኣሎ። ሓደ ወገን፡ ነቲ ኣብ ጠረቤዛ ዘተ ዝተሰማማዕሉ ውዕል እንተዘይኣማሊኡ፡ እቲ ሓደ ወገን ዕላማታቱ ከዐውት እንታይ ክገብር ኣለዎ፤ ሓደ ወገን፡ ድሕሪቲ ስምምዕ ቃሉ ብምዕጻፍ፡ ንዕላማታቱ ብዝጥዕሞ መገዲ ከተግብር ምስ ዝህቅን እቲ ሓደ ወገን እንታይ ይገብር።

ብዛዕባ ሕመቕን ጽባቕን ናይቶም ዘከራኸሩ ነጥብታት ብዝግበር ገምጋም፡ ዝርርብ ስምምዕ ክርከሶ ኣይክእልን። ብዛዕባኦም ብዙሕ ክበሃል ዝኸእል'ኳ እንተኾነ፡

ካብ ዝርርብ ሓቀኛ ውጽኢት ክርከብ ዝኸኸል ፍጹምን ተዛማድን ኩነታት ሓይሊ ናይቶም ተኸራኸርቲ ወገናት ብገምጋም እዩ። ዝተሓተ ጠለባቶም ንኸይጉሰ ዲሞክራሲያውያን እንታይ ክገብሩ ይግባእ፤ መለኸቲኸ ኣብ ስልጣን ንምጽናሕን ንዲሞክራሲያውያን ንምዝሃምን እንታይ ክገብሩ ኣለዎም፤ ብኻልእ ኣዘራርባ፡ ስምምዕ ክርከብ እንተኾይኑ፡ ነፍሲ-ወከፍ ወገን ናይ ክልቲኡ ወገን ሓይሊ ናይ ምምዛን ግምት ምስ ዝህልዎን ክፉት ቃልሲ ብኸመይ ክዛዘም ይኸእል ኢሉ ምስ ገመተን ጥራይ እዩ።

ነፍሲ-ወከፍ ወገን ኣብ ስምምዕ ንምብጻሕ እንታይ ሕድገታት ይገብር ከም ዘሎ ምፍላጥ ‘ውን ኣገዳሲ እዩ። ኣብ ዕውት ዝርርብ ሕድገታት፡ ምጽባብ ናይ ፍልልያት ኣሎ። ነፍሲ-ወከፍ ወገን ካብቲ ዝደለዮ ገለ ነገር ይረክብ፤ ካብ ዕላማታቱ ድማ ገለ ክፋል ይሓድግ።

ሕሉፋት ምልካውያን ስርዓታት ኣብ ዘጋጥሙ ግዜ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት እንታይ ዓይነት ሕድገታት ክገብሩ ይኸእሉ፤ ካብ ዕላማታት ናይቶም ምልካውያን ስርዓታትከ ነየናይ ይቕበሉ፤ እቲ ምልኪ (ሰልፊ ድዩ ወትሃደራዊ ጃንዳ ብዘየገድስ) ኣብቲ ዝትከል መንግስቲ ብቕደም ዝተለለየ ተራ ክህልዎ ዲሞክራሲያውያን ተቓዋሚቲ የፍቅድሉዶ፤ ከምኡ እንተጌሮምከ ዲሞክራሲ ኣበይ ኣሎ።

እዚ ኣብ ዝርርብ ከጋጥም ዝኸኸል ነገራት እዩ ኢልና ዋላ እንተገመትና፡ ሓደ ሕቶ ግን ክንሓትት ይግባእ። እንታይ ዓይነት ሰላም ክርከብ ይኸእል፤ ሽዑ ዝህሉ ሂወትከ ካብቲ ዲሞክራሲያውያን ቃልሲ ቅድሚ ምጅማሮም ወይ ድማ ምቕጻሎም ዝነበሮ ይሓይሽዶ ይገድድ።

“ዝቃደዉኻ” መለኸቲ

መለኸቲ ንዕብለላ ዝድርኽዎም ዝተፈላለዩ ረጃሒታት ኣለው። ንሳቶም ድማ ከም ስልጣን፣ ቦታ፣ ሃብቲ፣ ንሕብረተሰብ ቅርጺ ምትሓዝን ካልኦትን የጠቓልሉ። መለኸቲ ናይ ምቁጽጽር ቦትኦም እንተገዲፎም ካብኸኡቶም ሓደኳ ኣይህልዎምን። ኣብ ዝርርብ እንተኣተዉ ‘ውን ንዕላማታቶም ክዕቅቡ እዮም ዝደልዩ።

ኣብ ዝኾነ ዝርርብ፡ ብመለኸቲ ብዛዕባ ዝወሃብ መብጻዓ ሓደ ነገር ክዝንጋዕ የብሉን። ንዲሞክራሲያውያን ተቓዋሚቲ ንምንብርካኽ ክብሉ መለኸቲ ዝኾነ ዓይነት መብጻዓ ክኣትዉ ከም ዝኸኸሉ ምግንዛብ ኣገዳሲ እዩ። ከምዚ ዓይነት መብጻዓ ድማ ከይሓነሹ ብኡ ንብኡ ይጠልምዎ።

ተቓዋሚቲ ካብ ጨቆንቲ ምሕረት ክንረክብ ኢና ብዝበል ተስፋ ተቓዋሚ ከቋርጹ እንተደኣ ተሰማሚዖም ዘይወጽእ ጣዕሳ ክኾኖም ይኸእል። ምቁራጽ ተቓዋሚ ንጭቆና ይንክየዩ ማለት ኣይኮነን። ውሽጣውን ዓለምለኻውን ተቓዋሚ ዝግ ምስ በለሎም፡ መለኸቲ ምልኮም ከትርፍን ንባርባራውነት ብዘበኣሰ ክቕጽልዎን ይኸእሉ። ምቁራጽ ህዝባዊ ተቓዋሚ፡ ንባርባራዊ ምልኪ ዓጋቲ ክኸውን ዝኸኸል ሓይሊ ምእላይ ማለት እዩ። እዚ እንተተጌሩ ድማ መለኸቲ ንዝደለይዎ ሰብ ክሃድኑ ይኸእሉ። ክሪሽናላል ሽሪዳራኒ ከም ዝበሎ፡ “መለኸቲ ነቲ ክንጻወሮ ዘይንኸእል ነገራት ጥራይ እዮም ኣደራዕ ዘውርዱልና።”⁵

ዘኸራኸር ጉዳያት መሰረታዊ ምስ ዝኸውን፡ ለውጢ ንምምጻእ ዝርርብ ዘይኮነ ተቓዋሚ እዩ ዘድሊ። ኣብ መብሃሕቱ ጉዳያት ከኣ፡ መለኸቲ ንምስዓር ተቓዋሚ ግድን ክቕጽል ኣለዎ። ዓወት ብዝርርብ ዘይኮነ፡ ብውሕሉል ኣጠቓቕማ ናይቶም ሓያላትን ልሉያትን ኣገባባት ተቓዋሚ እያ ትውሰን። ድሒርና ብዝርዝር ከም እንርእዩ፡ ፖለቲካዊ ኣብያ ወይ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ፡ ሓርነት ክጎናጸፉ ዝደልዩ ተቓለስቲ ክጥቀሙሉ ዝኸኸሉ ዝሓየለ ኣገባብ እዩ።

⁵ Krishnalal Shridharani, *War Without Violence: A Study of Gandhi's Method and Its Accomplishments* (New York: Harcourt, Brace, 1939, and reprint New York and London: Garland Publishing, 1972) 178: 260።

እንታይ ዓይነት ሰላም፡

መለኸትን ዲሞክራሲያውያንን ብዛዕባ ሰላም ክዘራረቡ እንተደኣ ኮይኖም፡ ሓደጋታት ክህሉ ስለ ዝኸለል ብንጽር ምሕሳብ የድልዮም። ኩሉ “ሰላም” ዝብል ንሰላም ምስ ፍትሕን ሓርነትን ይደልዮ እዩ ማለት ኣይኮነን። ንልዕሊ ኣማኢት ኣሸሓት ብግፍዒ ምስ ዝጨፍጨፈ ጨካንን ባርባራውን ስርዓት ዝህሉ ተንበርካኸነትን ልምሉም ኣቀራርባን ሓቀኛ ሰላም ማለት ኣይኮነን። ሂትለር ብዙሕ ጊዜ ንሰላም ይጽውዕ ኔሩ። ብኣብሃህልኡ ግን ንድሊታቱ ምንበርካኸ ማለት እዩ። ናይ መለኸቲ ሰላም ካብ’ቲ ኣብ መቓብር ወይ ቤት-ማእሰርቲ ክህሉ ዝኸለል ሰላም ዝሓይሽ ኣይኮነን።

ካልእ ሓደጋታት ‘ውን ኣሎ። ዘይቅኑዓት መንጎኛታት ንዝርርብን ዕላማታቱን ክጥምዝዝዎ ይኸእሉ ኢዮም። ብተወሳኺ፡ መለኸቲ ብሰንኪ ባርባራውነት፣ ምግሃስ ሰብኣዊ መሰላትን ምብሓት መሓውራት መንግስትን ብውሽጥን ብደገን ስኢኖም ዝነበሩ ተቐባል ብመገዲ ተሳታፍነት ናይ ሞንጎኛታትን ተቃወምትን ኣቢሎም ዳግም ክረኽቡዎ ይኸእሉ። ምልካውያን ስርዓታት ኣብ ስልጣን ንኸቐጽሉ ተቐባል (ሕጋዊ ተቐባልነት) ኣዝዩ ኣገዳሲ ብምዃን፡ ብዘይ ብኡ ክቐጽሉ ኣይክእሉን። ንሰላም ተባሂሉ ዝግበር ነገራት እምበኣር ተቐባል ክፈጥረሎም ኣይግባእን።

ስለምንታይ ንትስፎ፡

ኣቐዲሙ ከም ዝተገልጸ፡ መራሕቲ ተቃወሞ፡ ኣብ ቃልሲ ተስፋ ምስ ቆረጹ ናብ ዝርርብ ክኣተዉ ይግደዱ ይኾኑ። ከምዚ ዓይነት ስምዒት ግን ክቐየር ይኸእልዮ። ምልካዊ ስርዓታት ነበርቲ ኣይኮኑን። ኣብ ምልኪ ዝነበሩ ሰባት ብድኽ-ማቶም ክነብሩ ኣይግባእን፤ መለኸቲ ድማ ንዘይተወሰነ እዋን ዓንቲሮም ክቐጽሉ ክግደፉ የብሎምን። ቀደም ዘመን ኣሪስቶትል ከም ዝበሎ፡ “ ... ገበትትን መለኸትን ስርዓታት ካብ ዝኾነ ካልእ ዓይነት ስርዓታት ዕድሚኦም ሓጺርዮ ... ኣብ ዝኾነ ቦታ፡ ምልካዊ ስርዓታት ነዊሕ ኣይሰረሩን።”⁶ ዘመናውያን መለኸቲ ‘ውን ድኽ-ማት እዮም። ድኽመታቶም ኣጋዲድካ ካብ ስልጣን ምእላዮም ይክእል እዩ። (ኣብ ምዕራፍ ኣርባዕተ ነቶም ድኽመታት ብዝርዝር ከነጽንዖም ኢና።)

ኣብ ናይ ቀረባ እዋን ታሪኽ፡ ድኽመት መለኸቲ ጎሊሑዮ ተራእዩ። ብተዛማዲ መለኸቲ ቀልጢፎም እዮም ዝወድቁ። ኣብ ፖላንድ ዝነበረ ምልኪ ንኸወድቐ ግስርተ ዓመታት - 1980-1990 - ወሲድሉ፤ ኣብ ምብራቕ ጀርመንን ቸኮዝሎቫክያን ኣብ ውሽጢ ሰሙናት፡ ኣብ 1989 ተጋሂዱ። ኣብ ኤልሳቫዶርን ንቴማላን ዝነበሩ ባራባራዊ ወተሃደራዊ ስርዓታት፡ ኣብ 1944 ክወድቁ እንክለዉ ብገምጋም ናይ ሰሙናት ጊዜ ጥራይ እዩ ወሲዱሎም። ኣብ ኢራን ዝነበረ ናይ ሻህ ወተሃደራዊ ምልኪ ኣብ ውሽጢ ሒደት ኣዋርሕ ዓንዩ። ኣብ 1986፡ ናይ ፍሊፒንስ ምልካዊ ስርዓት ማርኮስ ኣብ ሰሙናት ወዲቐ። ተቃወምቲ ብርኡይ እንዳሓየሉ ምስ ከዱ፡ ኣመሪካ ንፕረሲደነት ማርኮስ ብቐልጡፍ ከም ዝወጽእ ጌራ። ኣብ ነሓሰ 1991፡ ኣብ ሕብረት ሶቭየት ብኣኸረርቲ ዝተወጠነ ፈተነ ዕልዋ መንግስቲ ብናይ መዓልታት ፖለቲካዊ ኣብያ ፈሺሉ። ብሕሪኡ ኩለን እተን ተዓብሊለን ዝነበራ ግዝኣታት ኣብ መዓልታት፡ ሰሙናትን ኣዋርሕን ናጽነተን ደጊመን ኣረጋጊጸን።

ጎነጻዊ ቃልሲ ስሉጥ፡ ዘይጎነጻዊ ድማ ድንጉይ ዝብል ነዊሕ ዝጸንሐ መሪዳእታ ግጉይ እዩ። መምስ ኩነታቱን ሕብረተሰብን ተዛማዲ ክርእ እንክሎ፡ ንውሕ ዝበለ ጊዜ ዘድየሉ እዋናት ዝህሉ’ኳ እንተኾነ፡ ብዘይጎነጻዊ ኣገባብ ቃልሲ ‘ውን ቅልጡፍ ለውጢ ክመጽእ ይኸእል እዩ።

ንኣዕናዊ ዙኑትን ዓብላልነትን ዝርርብ እንኮ ኣማራጺ ኣይኮነን። ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሰ ኣብነታት ከምኡ ‘ውን ኣብ ምዕራፍ ሓደ ዝቐረበ መብርህታት ከም

⁶ Aristotle, *The Politics*, transl. by T. A. Sinclair (Harmondsworth, Middlesex, England and Baltimore, Maryland: Penguin Books 1976 [1962]), Book, V, Chapter 12 ገጽ 231፣ 232።

ዝሕብር፡ ሰላምን ሓርነትን አጣሚሮም ንዘደልዩ ካልእ አማራጺ አሎ፤ ፖለቲካዊ አብያ።

ሰለስተ

ስልጣን ካበይ ይመጽኝ፡

ሰላምን ሓርነትን ዝግሰሎ ሕብረተሰብ ምህናጽ ቀሊል ኣይኮነን። ብሉጽ ስትራቴጂያዊ ክእለት፣ ውዳበን ውጥንን ይሓትት። ልዕሊ ኩሉ ግን ፖለቲካዊ ሓይሊ ‘ውን ይሓትት እዩ። ዲሞክራሲያውያን፣ ንገዛእ ሓይሎም ብዓድማዕነት ናይ ምጥቃም ክእለት ክሳብ ዘየጥረዩ፣ ንመላኺ ስርዓት ኣልጊሶም ፖለቲካዊ ሓርነት ክስፍኑ ክትስፈ.ወ. ኣይግብኦምን።

እዚ ግን ብኸመይ ይክእል፣ ዲሞክራሲያውያን፣ ንሓደ ሰፊሕ ዝመርበቡ ሓይሊ ሰራዊትን ፖሊስን ዝውንን ምልኪ፣ ክልግስ ዝኸእል ሓይሊ ብኸመይ ክውድቡ ይኸእሉ፣ መልሲ ናይ’ዚ ኣብ’ቲ ብዙሕ ግዜ ግምት ዘይወሃቦ ተረድኦ ፖለቲካዊ ሰልጣን ይርከብ። ነዚ መንቋሕቋሕታ’ዚ ምፍላጥ ዘጸግም ኣይኮነን። ገለ መሰረታዊ ሓቅታት ምፍላጥ ጥራይ እኹል እዩ።

ዛንታ “ጎይታ ህበይ”

እቲ ብዙሕ ግምት ዘይወሃቦ ዝበልናዮ ኣምር ፖለቲካዊ ሰልጣን፣ ልዩ-ጂ ብእተባህለ ቻይናዊ፣ ኣብ መበል ኣሰርተው ኣርባዕተ ክፍለ-ዘመን ዝተጻሕፈ ጽውጽዎይ፣ ብኣብነታዊ መገዲ ብኸምዚ ዝስዕብ ይገልጽ፡⁷

ኣብ ሃጻዎቲ ሃገራቹ፣ ሓደ ብኣህባይ ዝግልገል ዓቢ ሰብኣይ ነበረ። ሰባት ድማ “ጁ ጎንግ” (ጎይታ ህበይ) ኢሎም ይጽውዕዎ ነበሩ።

እቲ ሰብኣይ ንግሆ፣ ንግሆ ነተን ኣህባይ ኣብ ቅርዓቱ ይእክበንዎ፣ ነታ ካብ ኩለን ዝግበየት ህበይ መራኣተን ናብ መርር ክትከይድ፣ ካብኡ ድማ ፍረታት ማእረሪን ከመጻ ይእዘዘን ነበረ። ኩለን እተን ኣህባይ ካብ’ቲ ዝማእረርኦ ፍረታት ሓደ ዕስራት ነቲ ዓቢ ሰብኣይ ይህበኦ ነበረ። እተን ከምኡ ዘይገብራ ድማ ብዘይ ንሕስያ ይግረፋ ነበረ። እተን ኣህባይ ብሕሱም ይሳቐዮኳ እነተነበራ ዕግም ክብላስ ኣይደፈራን።

ሓደ መዓልቲ ሓንቲ ንእሽቶ ህበይ፣ ነተን ካልኦት ኣህባይ ከምዚ ክትብል ሓተተን፡ “ነዚ ኹሉ ኣግራብን ኣቐጽልትንሲ እዚ ዓቢ ሰብኣይ ባዕሉ ደዩ ተኸልዎ።” እተን ካልኦት ድማ ከምዚ በላኦ፡ “ኣይፋሉን፣ ባዕሉ ዝበቐለ እዩ።” እታ ንእሽቶ ህበይ መሊሳ ሓተተት፡ “እሞ ብዘይ ፍቓዱ’ዩ ፍረታት ክንወስድ ኣይንእኸእልን።” እተን ካልኦት ድማ ትቐብል ኣቢለን፡ “እወ ክንወስድ ንኸእል” በላ። እታ ንእሽቶ ህበይ ቀጸላ፡ “እሞ ስለምንታይ ድኣ ጽግዕተኛታት ናይዚ ዓቢ ሰብኣይ ንኸውን፣ ስለምንታይ ኩልና ነግልግሎ ኣሎና።”

እታ ንእሽቶ ህበይ ዘረባኣ ቅድሚ ምውዳኣ እተን ካልኦት ኣህባይ ኩለን ነቐሓን ተበራብራን።

ሽዑ ምሸት፣ እቲ ዓቢ ሰብኣይ ደቂሱ ብዝራኣዮኦ፣ ነቲ ተሓጺረናሉ ዝነበራ ኳና ኣፍሪሰን፣ ነቲ ኣእማን ኩሉ ንነውነው ኣበላኦ። እቲ ዓቢ ሰብኣይ ኣብ መኸዘን ከዚንዎ ዝነበረ ፍረታት ሒዘን ድማ ሓንሳብን ንሓዋሩን ናብ ጫካታት ኣተዋ። እቲ ዓቢ ሰብኣይ ድማ ብጥሚት ሞተ።

⁷ መበቆላዊ ኣርእስቲ ናይ’ዚ ታሪኽዚ “ግዝኣት ብሽግራ” (Rule by Tricks) ዝብል ኮይኑ፣ ካብ ዩ-ሊ-ዚ ዝብል ብሲድኒ ታይ እተተርጎመ መጽሓፍ ናይ ልዩ-ጂ እዩ (1311-1375)። ዩ-ሊ-ዚ ናይ ልዩ-ጂ ስም-በርዒ እዩ። እቲ ትርጉም መጀመርታ ኣብ *Nonviolent Sanctions: News from the Albert Einstein Institution* (Cambridge, Mass.), Vol. IV, No. 3 (Winter 1992-1993) ገጽ 3 እተሓትመ እዩ።

ብአበሃህላ ዩ-ሊ-ዚ፡- “ገለ መራሕቲ ንህዝቦም ብቕንዕና ዘይኮነስ ብሸፈጥ እዮም ዝገዛኡ።” እዚአቶም፡ ልክዕ ከምቲ ጎይታ ህበይ፡ዶ ኣይኮነን፤ ብዛዕባ ድንገርነቶም ኣዐርዮም ኣይፈልጡን። ህዝቦም ብዝኸቐሐ ድማ ብኡ ንብኡ ሸርሕታቶም ዋጋ ይስእን።

ቀንዲ ምንጭታት ፖለቲካዊ ስልጣን

እቲ መትከል ቀሊል እዩ። መለኸቲ ብዘይ ናይቲ ዝገዛእዎ ህዝቢ ሓገዝ ንምንጪ ፖለቲካዊ ስልጣን ክዕቅብዎ ኣይኸእሉን እዮም። ምንጪ ፖለቲካዊ ስልጣን እዞም ዝስዕቡ እዮም፡-

- መዘ፡- እቲ ስርዓት ተቐባል ኣለዎ፤ ስለዚ ድማ ክንምእዘዞ ሞራላዊ ሓላፍነት ኣሎና ዝብል እምነት ናይ ህዝቢ፤
- ሰብአዊ ጸጋታት፡- ቁጽርን ኣገዳስነትን ናይቶም ምስ መራሕቲ (ገዛእቲ) ዝተሓባበሩ፡ ዝእዘዙን ዝድግፉን፤
- ፍልጠትን ክእለትን፡- እቲ ስርዓት ገለ ተግባራት ንምፍጻም ዘድልዮን ካብቶም ተሓጋገዞቲ ውልቀ-ሰባትን ጉጀለታትን ድማ ዝረኽቡ፤
- ዘይግኡዝ (ረቀቕቲ) ረጃቢታት፡- ሰባት ንስርዓታት ክእዘዙን ክተሓባበሩን ዝደፋፍእዎም ስነ-ኣእምሮኣውን ስነ-ሓሳባውን ረጃቢታት፤
- ነገራዊ (ንዋታዊ) ጸጋታት፡- እቶም መራሕቲ ንንብረት፡ ባህርያውን ፋይናንስያውን ጸጋታት፤ ቁጠባዊ ሂወት፤ ናይ መራኸብን መጎገዝያን መስመራት ናይ ምቁጽጻር ዝህልዎም ዝለዓለ ዕድል፤
- እገዳታት፡- እቲ ስርዓት ንኸህሉን ክቕጽልን ካብ ዘድልይዎ ቀንዲ ነገራት፡ ተምበርካኸነትን ምትሕብባርን ንምርግጋጽ፡ ኣንጻር ኣብያን ዘይምትሕብባርን ክውሰድ ዝኸእል ጽኑዕ ወይ መፈራርሒ መቐጻጸታት።

ይኹን እምበር፡ እዞም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱ ምንጭታት ፖለቲካዊ ስልጣን ኣብ ተምበርካኸነትን ምእዘዛን ናይ ህዝቢ፤ ምትሕብባር ናይ ብዙሓት ዜጋታትን ትካላትን ዝተሞርኮሱ እዮም። ውሑሳት ድማ ኣይኮኑን።

ምሉእ ምትሕብባር፤ ምእዘዛን ደገፍን ንምንጭታት ስልጣን ዘራጉዱ ኮይኖም፡ ከም ሳዕቤኑ ናይ ሓደ መንግስቲ ስልጣን ኣብ ምዕንታር ‘ውን ተራ ኣለዎም።

ብኸልእ መዳይ፡ ጨቆንቲ፡ ህዝባውን ትካላውን ደገፍ ከም ዝሰእኑ ምግባር፡ ነቲ መሰረት ህላወኡም ዝኾነ ምንጭታት ፖለቲካዊ ስልጣን የጉድሎ ጥራይ ዘይኮነስ ጨሪሹ ‘ውን ከንጽፎ ይኸእል እዩ። ብዘይ እዞም ምንጪታት እዚአቶም ድማ ጨቆንቲ ይዳኸሙን ይወድቁን።

መለኸቲ፡ ብባህሪኡም ድልየቶም ካብ ምግባር ብዝገግቶም ነገራትን ሓሳባትን ተነቀፍቲ እዮም። ስለዚ ምእዛዝ ንዝእበዩ፤ ንዝእደሙ፤ ወይ ምትሕብባር ንዘየርኣዩ ክቐጽዑን ከፈራርሁን ናይ ግድን እዩ። እዚ ግን፡ መወዳእታ ናይቲ ታሪኽ እዩ ማለት ኣይኮነን። ጭቆናን ጭካኔን ናይ ግድን ኣይኮነን ኩሉ ግዜ እቲ ዝድለ ተምበርካኸነትን ምእዘዛን ከኸትል።

ብኣንጻር ናይቲ ዝህሉ ጭቆና፡ ምንጭታት ስልጣን ንዝተወሰነ ግዜ ክዕገት እንተኸኢሉ፡ ኣብቲ ስርዓት ዘይምትእምግንን ምድንጋርን ክፈጥር ይኸእል እዩ። ነዚ ድማ ርኡይ ድኸመት ስልጣን ናይቲ ዘሎ ምልኪ ክስዕቦ ቀሊል እዩ። ምስ ግዜ፡ ምዕጋት ምንጭታት ስልጣን፡ ኣብቲ ስርዓት ርኡይ ድኸመትን ለምስን ኣኸቲሉ ናብ ውድቀት ‘ውን ከብጽሖ ይኸእል። ፖለቲካዊ ደገፍ ዝሰኣነ መላኺ፡ ሓይሉ ቀስ ብቐስ ወይ ‘ውን ቀልጢፉ ይመውት።

አብ ዝኾነ መንግስቲ ዝህሉ ደረጃ ሓርነት ወይ ምልኪ ምስቲ እቶም ተጨቆንቲ ነጻ ንምጅን ዝህልዎም ትብዓት ወይ ድማ ንዘይምጽዓድ ዘርእይዎ ቅሩብነትን ክእለትን ተዛማዱ ዝርእ ጉዳይ እዩ።

ብአንጻር ናይ'ቲ ህቡብ ኣረዳድኦ፡ ገበትቲ ዝበሃሉ መለኸቲ ስርዓታት 'ውን ከይተረፈ፡ ጽግዕተኛታት ናይ'ቲ ዝገዝእዎ ሕብረተሰብ እዮም። ካርል ዳች እተባህለ ፖለቲከኛ ብ1953 ከም ዝበሎ፡-

ገባቲ (ወናኔ-ኩሉ) ስርዓት ብዙሕ ኣብ ጥቕሚ ዘይወዕል እንተኾይኑ ጥራይዮ ዓንተር ዝኸውን። ገባቲ ስርዓት ብቐጻሊ ኣንጻር ህዝቢ ኣብ ጥቕሚ እንተውዲሉ፡ ንነዊሕ እዋን ዓንተሩ ክቐጽል ኣይክእልን። ገበትቲ ስርዓታት፡ ህዝቢ ንምብርካኽ ካብ ካልእ ዓይነት ስርዓታት ንላዕሊ ሓይሊ ስለ ዘድልዮም፡ ብዝያዳ ኣብ'ቲ ናይ'ቲ ህዝቢ ናይ ምእዛጠባይ እዮም ዝምርኮሱ። ልዕሊ እዚ ድማ ደገፍ ናይ'ቲ ኣገዳሲ ዝበሃል ክፋል ሕብረተሰብ ከውሕሱ 'ውን የድልዮም።⁸

እቲ ናይ መበል ዓሰርተው ትሽተዓ ክፍለ-ዘመን፡ እንግሊዛዊ ክኢላ ስነ-ሕገ ጆን ኦስቲን፡ ዘይዕጉብ ህዝቢ ዝገጠሞ ምልኪ እንታይ ከም ዝመሰል ብኸም'ዚ ዝስዕብ ገሊጽዎ ኔሩ። ዝበዝሐ ህዝቢ እንተደኣ ነቲ መንግስቲ ከውድቕ ወሲኑ፡ ነዚ ንምግባር ድማ ጭቆና ክጸወር እንተደኣ ድሉው ኮይኑ፡ እቲ እተጸልኦ መንግስቲ ዋላ 'ውን ብሓገዝ ደገፍቲን ናይ ወጻኢ ሓይልታትን ስልጣኑ ክዕቅብ ኣይክእልን እዩ። ሓንሳብ እምብላይ ዝበለ ህዝቢ፡ ደጊሙ ክምብርካኽን ክምእዘዝን ኣይክእልን፡ ክብል ኦስቲን ይድምድም።⁹

አቐዲሙ 'ውን ኒኮሎ ማክያቪሊ ከም'ዚ ዝስዕብ ክብል ገሊጹ ኔሩ፡- “ ... ህዝቢ ብሙሉኡ ዝጸልኦ ልዑል ነብሱ ካብ ሓደጋ ከድሕን ኣይክእልን እዩ። ጭካኔ እንዳገደደ ብዝኸደ ድማ መንግስትነቲ እንዳኸመ ይኸይድ።”¹⁰

ከምቲ ኣብ ምዕራፍ ሓደ ዝተገልጸ፡ ግብራዊ ፖለቲካዊ ኣተረጓጎማ ናይ'ዚ ሓሳብ'ዚ ብተባዕ ተቐውሞ ነርወጃውያን ኣንጻር ኅበጣ ናዚ ከምኡ 'ውን ብእምቢታ ፖላንዳውያን፣ ጀርመናውያን፣ ቸክ፣ ስሎቫክን ካልኦትን ኣንጻር ምልኪ ዴሲነት ተራእዮስ ኣብ መወዳእታ ድማ ውድቀት ዴሲነት ኣብ ኤሮጳ ኣስዒቡ። ብርግጽ እዚ ሓድሽ ተርእዮ ኣይኮነን። ፈላሚ ዘይጎነጻዊ ተቐውሞ ብውሑዱ ኣብ 494 ዓመት ቅ.ል.ክ. ኣበሊ ከም እተራእየ ይእመነሉ። እዚ ዘመን'ዚ ኣብ ሮማ ዝነበሩ ሸቃሎ ንጎይቶቶም ምእዛዝ ዝኣበይሉ ዘመን እዩ።¹¹ ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ኣብ እተፈላለየ ቦታታት ዓለም፡ ኤስያ፣ ኣፍሪቃ፣ ኣመሪካ፣ ኣውስትራሊሽያ፣ ደሴታት ፓሲፊክን ኤሮጳን ኣብ ዝተፈላለየ ግዜ ህዝብታት ኣብ ግብሪ ኣውዲሎሞ እዮም።

ስልጣን ናይ ሓደ መንግስቲ ክሳብ ክንደይ ጽኑዕን ዘይጽኑዕን ምጅኑ ንምፍላጥ ካብ ዝሕግዙና ቀንዲ ረጃቲታት እቶም ሰለስተ እዞም ዝስዕቡ እዮም፡- (1) ኣብ ስልጣን መንግስቲ ደረት ንምግባር ዝህሉ ናይ ህዝቢ ተዛማዲ ድሌት፣ (2) ናይ ዜጋታትን ትካላቶምን ምንጭታት ስልጣን ብሓባር ናይ ምዕጋት ተዛማዲ ሓይልን (3) ህዝቢ ምትሕብባሩን ደገፉን ንኸቋርጽ ዘለዎ ተዛማዲ ክእለትን።

ሕመረታት ዲሞክራሲያዊ ስልጣን

ሓደ ካብቶም ቀንዲ መለለዪ ጠባያት ናይ ዲሞክራሲያዊ ሕብረተሰብ፡ ህላወ ናጻ ዘይመንግስታውያን ጉጅለታትን ትካላትን እዩ። እዚ ድማ ንኣብነት ቤተሰባዊ፣ ሃይማኖታዊ፣ ባህላዊ፣ ስፖርታዊ፣ ቁጠባውን ንግዳውን ማሕበራት ወይ ትካላት፣ ናይ

⁸ Karl W. Deutsch, "Cracks in the Monolith," in Carl J. Friedrich, ed., *Totalitarianism* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1954) ገጽ 313-314።
⁹ John Austin, *Lectures on Jurisprudence or the Philosophy of Law* (Fifth Edition, revised and edited by Robert Campbell, 2 vol., London: John Murray, 1911 [1861], Vol. I ገጽ 296።
¹⁰ Niccolo Machiavelli, "The Discourses on the First Ten Books of Livy," in *The Discourses of Niccolo Machiavelli* (London: Routledge and Kegan Paul, 1950), Vol. I ገጽ 254።
¹¹ እዚ ዝስዕብ መጽሓፍ ተመልከት፡- Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action* (Boston: Porter Sargent, 1973), p. 75 and passim for other historical examples.

ተመሃሮን ፖለቲካዊ ሰልፍታትን ምትእክኻባት፣ ናይ ዓድን ከባብን ማሕበራት፣ ናይ ሰብአዊ መሰላት፣ ሕርሻ፣ ሙዚቃ፣ ስነ-ጽሑፍን ካልእን ማሕበራት የጠቃልል። እዘን ኣካላት እዚኣተን ብዘይካ ዕላማታተን ኣብ ምትግባር ሕብረተሰብአዊ ጠለባት ኣብ ምምላእ 'ውን ኣገደሱቲ እየን።

ኣብ ርእሲ እዚ ዘለወን ፖለቲካዊ ኣገዳስነት 'ውን ዕዙዠዮ። ህዝቢ ኣብ ኣንፈት ጉዕዞኡ ጽልዋ ከሕድረሉ ዝኸእል ጉጅለኣውን ትካላውን ሰረት ብምንጻፍ፣ ካልኦት ጉጅለታት ወይ 'ውን መንግስቲ ኣብ ረብሓታተን ዕላማታተንን ንጥፊታተንን ብዘይ ፍትሓዊ መገዲ ምትእትታው ምስ ዝገብሩ ብትሪ ይቃወማ። ካብኣተን ወጻኢ ዝህልዉ ውልቀ-ሰባት፣ መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ሕብረተሰብ ርኡይ ጽልዋ ክህልዎም ኣይክእልን። ንመንግስቲ፣ ብፍላይ ድማ ንመለኸቲ ስርዓታት ክጸልዉ ድማ ፈጺምካ ዘይሕሰብ እዩ።

ከም ሳዕቤኑ፣ ናጽነትን ነብሰ-ምሕደራን ናይ ከምዚኣን ዝኣሰመሰላ ኣካላት እንተደኣ ብመለኸቲ ተመንዚዑ፣ ብተዛማዲ ህዝቢ 'ውን ረዳኢ ይስእን። ብተወሳኺ፣ እዘን ትካላት እዚኣተን ንገዛእ ርእሰን እንተደኣ ብምልካዊ ምሕደራ ናይ'ቲ ዘሎ ስርዓት ዝመሓደራ ኮይነን፣ ወይ ድማ ብኻልኦት ተዘወርቲ ትካላት እንተደኣ ተተኪኤን፣ መሳርሒ ዕብላላ ናይ ኣባላተንን ሕብረተሰብን ኮይነን እየን ዝተርፋ።

ይኹን እምበር፣ ካብ ቁጽጽር መንግስቲ ወጻኢ ዝኸነ ነብሰ-ምሕደራን ናጽነትን ናይ'ዘን ከምዚ ዝኣመሰላ በርጌሳውያን ትካላት እንተደኣ ተዓቂቡን ተሓልዩን፣ ንፖለቲካዊ ኣብያ ምቹኣት ባይታ ክኾና ይኸእላ። ኣብ መብዛሕትኡ መለኸቲ ዝወድቅሉ ወይ ዝደኸምሉ ኩነታት - ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዝተገልጸ ኣብነታት - ዝረእኦ ናይ ሓባር ረቛሒ፣ ትግባረ ተባዕን ሓፈሻውን ፖለቲካዊ ኣብያ ብህዝብን ትካላቱን እዩ።

ከምቲ ኣቐዲሙ ዝተጠቐሰ፣ ሕመረታት ዲሞክራሲያዊ ስልጣን፣ ህዝቢ ንምልኪ ዝቃወመሉ ወይ ድማ ጸቕጢ ዝፈጥረሉ ትካላዊ ሰረት የንጽፍ። ኣብ መጻኢ መሰረትን ቅርጽን ናይ ሓራ ሕብረተሰብ፣ መተካእታ ዘይብለን ኣካላት እየን። ቀጻልነትን፣ ዕብየተንን ናጽነትንን ድማ ንዕውት ሓርነታዊ ቃልሲ ኣገዳሲ ቅድመ-ኹነት እዩ።

ምልካዊ ስርዓት፣ ናይ'ቲ ሕብረተሰብ ናጻ ኣካላት እንተ'ዕንይዎን እንተ ተቐጻጸርዎን፣ ተቃዋሚቲ ሓደስቲ ናጻ ማሕበራትን ትካላትን ከቐሙ ወይ ድማ ንዘለዎን ዝተዳኸማን ትካላት እንደገና ብዲሞክራሲያዊ ኣገባብ ክቆጸጹዎን ክኸእሉ ኣለዎም። ኣብ'ቲ ናይ 1956-1957 ሃንጋሪያዊ ሰውራ፣ ሓይሎይ ዲሞክራሲያውያን ምትእክኻባት ተቐልቂለን፣ ኣብ ውሽጢ ሒደት ሰሙናት ድማ ክሳብ ብደረጃ ፈደረሽን ዝተወሃሃዳ ትካላትን ማሕበራትን ተኸሲተን ነይርን። ኣብ መወዳእታ ሰማንያታት፣ ኣብ ፖላንድ፣ ሸቃሎ ዘይሕጋዊ ማሕበራት ብምቕም ነቲ ብዴስነት ዝተዓብለለ ናይ ንግድ ማሕበራት ተቐጻጸሮም። ከምዚ ዝዓይነቱ ትካላዊ ምዕባለ ኣገዳሲ ፖለቲካዊ ውጽኢት ክህልዎ ይኸእል።

እዚ ማለት ግን ውድቀትን ምድኻምን ምልካውያን ስርዓታት ቀሊል እዩ ማለት ኣይኮነን። ኩሉ ፈተነታት 'ውን ይዕወት ማለት ኣይኮነን። እቲ ዝካየድ ቃልሲ ክሳራት የብሉን ማለት 'ውን ኣይኮነን። ምክንያቱ፣ እቶም ኣገልገልቲ ምልካዊ ስርዓት ብወገኖም ንህዝቢ ከምበርክኹን ከልምሱን ቃልሶም ክቕጽሉ ግድን ስለ ዝኾነ።

እዚ ኣብ ላዕሊ ዝቐረበ ትንታኑ ፖለቲካዊ ስልጣን እምበኣር፣ ውድቀት ምልካውያን ስርዓታት ዘይተርፉ ምኃኑ ንምእማት እዩ። ምልካውያን ስርዓታት፣ ብውሕልነት ዝትግበር ፖለቲካዊ ኣብያ ንኸይጻወርዎ ዘገድድዎም ፍሉጣት መለለዩ ጠባያት ኣለዉዎም። ነዞም ጠባያት እዚኣቶም ቀጻልና ብዝርዝር ክንርእዮም ኢና።

አርባዕተ

ምልካውያን ስርዓታት ድኸመታት አለፈዎም

ብዙሕ ግዜ ምልካውያን ስርዓታት ዘይሰዓሩ እዮም ዝመስሉ። ትካላት ጸጥታ፣ ፖሊስ፣ ወተሃደራት፣ ኣብያት-ማእሰርቲ፣ መዳኅኒ መዓስከራትን ረሸንቲ ኣሃዱታትን ውሑዳትን ሓያላትን እዮም ዝቆጸጸርዎም። ጸጋታት፣ ገንዘብን ምህርትን ናይ ሃገር ንዕላማታት ምልካዊ ስርዓት መተግበሪ ተባሂሎም ይራሰቡ።

ብመንጽር'ዚ፣ ዲሞክራሲውያን ተቓለስቲ ኣዝዮም ድኸማት፣ ዘይየድምዑን ሓይሊ-አልቦን ተመሲሎም ይርኣዩ። እዚ ኣብ መንጎ ዘይተሰዓርነትን ሓይሊ-አልቦነትን ዘሎ ዝንበዕ መረዳእታ ንተቓውሞ ብዙሕ ኣየወቡቶን እዩ።

እቲ ሓቂ ግን ካልእ እዩ።

ኩርኹረ ኣኪሊስ ምልላይ

ሓደ ካብ ጽውጻውያት ግሪኽ ከም ዘብርህ፣ ዘይተሰዓሪ መሲሊ ዝርእ ነገር ተሰዓሪ መዳያት ከም ዘለዎ እዩ። ሓደ ኣኪሊስ ዝበሃል፣ ሴፍ ይኹን ማህረምቲ ዘይጎድኦ ውሩይ ተዋጋኢ ነበረ። ኣኪሊስ ብቐልዑ እንከሎ፣ ኣዲኡ ኣብ ስታይክስ ዝተበሃለ ተአምራታዊ ሩባ ስለ ዘጥለቐቶ፣ ንሱ ካብ ኩሉ ሓደጋት ይከላኸለሉ ዝብል እምነት ነበረ። ሓደ ጸገም ግን ኔሩ። ኣዲኡ ናብቲ ሩባ ከተጥልቐ እንከላ፣ ውሕጅ ሒዝዎ መታን ከይክይድ፣ ብኹርኹረኡ ሒዛ እያ ኣጥለቐቶ። ስለ ዝኾነ፣ ነታ ንእሽቶ ክፋል ናይ እግሩ እቲ ማይ ሩባ ኣይተንከፋን። ክንዲ ሰብ ምስ ኮነ፣ ንኹሎም ጸላእቱ ብዝኾነ መሳርሒ ዘይሰዓር መሲሊ ተራእዮም። ኣንጻር ትሮይ ኣብ ዘካየዱ ኩናት ግን፣ ሓደ ነቲ ምስጢር ዝፈልጥ ወተሃደር ብዝሃቦ ሓበሬታ መሰረት፣ ኣብታ እንኮ ተነካኢት ዝኾነት ኣካሉ፣ ማለት ኩርኹረኡ፣ ጨሚቶም ስለ ዝወግእዎ ኣኪሊስ ሞይቱ። ክሳብ ሎሚ ድማ እቲ “ኩርኹረ ኣኪሊስ” ዝብል ኣዘራርባ፣ ንናይ ሰብ፣ ውጥን፣ ወይ ትካል ተነካእን እንተተጠቐሙ ድማ ዘየላቡን ድኸመት ንምግላጽ ይጠቅም።

እዚ መትከል እዚ ንባራባራውነት መለኸቲ ብዝምልከት ‘ውን ሓቅነት ኣለዎ። ድኸመታቶም ክፍለጥ እንተደኣ ተኻኢሉን እንተደኣ ብልክዕ ተጠቐሙን ብፍጥነትን ብውሑድ ክሳራን ክሰዓሩ ይኸእሉ እዮም።

ድኸመታት ምልካውያን ስርዓታት

ድኸመታት ምልካውያን ስርዓታት እዞም ዝስዕቡ እዮም፦

1. ነቲ ስርዓት ንምንቅስቓስ ዘድሊ ናይ ሰባት፣ ጉጅለታትን ትካላትን ተሓባባርነት ክድረት ወይ ከቋርጽ ይኸእል።
2. ሕሉፍ ፖሊሲታት ናይቲ ስርዓት፣ መምዘኒታቶምን ሳዕቤናቶምን፣ ንህልው ተጋራጫዊ ፖሊሲታት ናይ ምትግባርን ምርጫን ዓቕምታቱ ክድርትዎ ይኸእሉ።
3. እቲ ስርዓት ንሓድሽ ምዕባላታት ቀልጢፉ ዘይርዕምን ኣብ ኣሰራርሕኡ ድማ ኣሰልቻውን እንዳኾነ ይመጽእ።
4. ንዝነበረ ዕማማት ዝተመደበ ዓቕሚ ሰብን ጸጋታትን ንሓድሽቲ ጠለባት ከማልእ ዝኸእል ኣይከውንን።

5. ታሕተዎት ሓለፍቲ ንላዕለዎት ሓለፍቶም ከየኾርዩ ክብሉ ንውሳኔ ዘድሊ ቅነዕን ምሉእን ሓበሬታ ኣይምግቡን።
6. ስነ-ሓሳብ ክምህምን ይኸእል፤ ጽውጽዎታትን ሕላገታትን ናይ'ቲ ስርዓት ድማ ምጃም ይስእኑ።
7. ንናይ ሰባት ክውንነታዊ ኣተሓሳስባ ዝጸሉ ጽኑዕ ስነ-ሓሳብ ምስ ዝምዕብል፡ ኣብ ክውን ነገራት ክህሉ ንዝግብኡ ኣድህሶ የዘንብዮ።
8. ካብ መጠን ንላዕሊ ጽኑዕ ዝኾነ ምቁጽጻር ከምኡ 'ውን ምንቁልቋል ደረጃ ብኸኛዎት ምሕደራ፡ ነቲ ስርዓት ዘይስሉጥ ይገብር።
9. ውሽጣዊ ትካላዊ ግርጭታት፣ ውልቃዊ ውድድርን ጽልእን ንኣሰራርሓ ምልካዊ ስርዓት ይሃስዮን የጎናድቦን።
10. ምሁራትን ተመሃሮን ብሰንኪ ዘሎ ኩነታት፣ ቀይዲ፣ ጽቕጥን ሃሜንነትን (doctrinalism) ይሰላቸዉ።
11. ህዝቢ ብሓፈሻ ኣብ ልዕሊ እቲ ስርዓት ጽልኣት የሕደር፤ ተጠራጣርን ዘይትስፍውን ይኸውን።
12. ደርባዊ፣ ኣውራጃዊ፣ ባህላዊ ወይ ብሄራዊ ፍልልያት ኣዝዩ ይገሃድ።
13. ደረጃ ስልጣን ምልካዊ ስርዓት ዘይርጉእ እንዳኾነ ይኸይድ። ውለቀ-ሰባት ኣብ ሓደ ናይ ሓላፍነት ቦታ ኣይረግኡን። ካብ ሓደ ጽፍሒ ናብ ካልእ ይቀያየሩ፤ ወይ 'ውን ብሓደስቲ ይትክኡ።
14. ኣባላት ፖሊስን ወተሃደራትን፡ ኣንጻር ድሌት ምልካዊ ስርዓት፡ ዋላ ብመገዲ ወተሃደራዊ ዕልዋ ዕላማታቶም ከተግብሩ ይህቅኑ።
15. እቲ ምልካዊ ስርዓት ሓድሽ እንተኾይኑ ክደላደል ግዜ የድልዮ።
16. ዝበዝሖ ውሳኔታት፡ በቶም ኣብ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ዘለዉ ውሑዳት ሰባት ጥራይ ስለ ዝመሓላለፍ፡ ኣብ ውሳኔታትን ፖሊሲታን ርኡይ ጌጋታት ይኸሰት።
17. ነዚ ሓደጋት'ዚ ንምውጋድ ክብል እቲ ስርዓት ንውሳኔታትን ቁጽጽርን ዘይምእኩል ክገብር እንተደኣ ፈቲኑ መሊሱ ስልጣኑ እንዳተባሕገሉ ይኸይድ።

ንድኸመታት ምልኪ ምጥቃዕ

ዲሞክራሲያዊያን ሓይልታት ነዞም ከምዚኦም ዝኣመሰሉ ድኸመታት፡ “ኮርኾረ ኣኪሊሱ”፡ ድሕሪ ምልላይ፡ ከም ዝጋደዱ ብምግባር ነቲ ስርዓት ክኸይርዎ ወይ ክስዕርዎ ይኸእሉ።

እቲ መደምደምታ ንጹር እዩ። መለኸቲ ሓያላት መሲሎም እኳ እንተተርኣዩ ድኸመታት ኣለዎም። ውሽጣዊ ዘይብኸኛዎት፣ ውልቃዊ ውድድራት፣ ትካላዊ ዘይስልጡነት፣ ግርጭታት ኣብ ሞንጎ ትካላትን ኣብያተ-ጽሕፈትን ኣለዎም። እዞም ድኸመታት እዚኦቶም ምስ ግዜ ነቲ ስርዓት ዘይውጽኢታውን ድኸ-ምን ብምግባር፡

ብተለዋዋጢ ኩነታትን ተቃውሞን ከም ዝሰዓር ይገብርዎ። ኩሉ እቲ ስርዓት ዝሕንጽጽ ነገራት ተፈጻሚ እዩ ማለት ኣይኮነን። ንኣብነት፡ ኩሉ ብሂትለር ዝወሃብ ዝነበረ ትእዛዛት ኣብ ገለ እዋናት ይፍጽም ኣይነበረን። ምክንያቱ እቶም ትሕቲኡ ዝነበሩ ይፍጽምዎም ኣይነበሩን። ከም ዝተዓዘብናዮ፡ እቲ ስርዓት ቀልጢፉ 'ውን ክወድቕ ይኸእል እዩ።

እዚ ማለት ግን፡ መለኸቲ ስርዓታት ብዘይ ክሳራን ሓደጋታትን ክወድቁ ይኸእሉ እዮም ማለት ኣይኮነን። ዝኾነ ንኣርካቲ ዝገበር ቃልሲ፡ ሓደጋን መጠነኛ ስቓይን ክህልዎ፡ ግዜ 'ውን ክወስድ ግድን እዩ። ኣብ ትሕቲ ዝኾነ ኩነታት ስሉጥ ዓወት ከምጽእ ዝኸእል ነገር የለን። ይኹን እምበር፡ ንምልኪ በቲ ዝደኸመ ጎድኑ ዝገጥም ቃልሲ፡ ካብ'ቲ ብዝሓየለ ጎድኑ ዝገጥም ኣማራጺ ዝለዓለ ናይ ምዕዋት ዕድል ኣለዎ። እቲ ሕቶ፡ ክመይ ጌሩ ከምዚ ዓይነት ቃልሲ ክካየድ ይኸእል እዩ።

ሐሙሽተ

አጠቃቅማ ስልጣን

ወተሃደራዊ ተቃውሞ፣ ንመለኸቲ አብ'ቲ ዝሓለየ ጎኖም ደኣ'ምበር አብ'ቲ ድኹም ጎኖም ከም ዘየጥቅዖም አብ ቀዳማይ ምዕራፍ ርኢና ኔርና። ሓርነታዊ ቃልስታት፣ አብ ወተሃደራዊ ሓይሊ፣ ቀረብ ተተኮሰቲ፣ ዘመናዊ አጽዋርን ካልእን ብምውድዳር ንገባእ ነብሶም አብ ጽጉም ኩነታት የእትዉ። አብ'ዚ መዳይ'ዚ፣ መለኸቲ ኩሉ ግዜ ጸብለልትነት ክህልዎም ግድን እዩ። ንድሕነት ኢልካ አብ ናይ ወጻኢ ሓይልታት ምምርኳስ ዘለዎ ሓደጋታት 'ውን ተገሊጹ እዩ። አብ ካልኣይ ምዕራፍ፣ ንምልካውያን ስርዓታት ብዝርርብ ከተልግሶም ምፍታን ዘኸትሎ ጸገማት ተገሊጹ።

እሞኽ ድኣ፣ ሓደ ዲሞክራሲያዊ ቃልሲ፣ ብኸመይ ዝበለ አገባብ'ዩ ንድኸመታት ምልካውያን ስርዓታት ኣጋዲዱ፣ ንኩነታት ናብ ረብሓታቱ ክቕይሮ ዝኸእል፣ እቲ አብ ሳልሳይ ምዕራፍ ዝዘተናሉ ፖለቲካዊ ስልጣን ብኸመይ ዝበለ ተክኒክ ክጭበጥ ይክኣል፣ እቲ ዘሎ አማራጺ እምበኣር ፖለቲካዊ አብያ እዩ።

ፖለቲካዊ አብያ እዚ ዝስዕብ መለለዪ ጠባይት ኣለዎ፡-

- ውጽኢት ናይ'ቲ ቃልሲ በቲ ምልካዊ ስርዓት ዝመረጸ አገባብ ቃልሲ ክውሰን እዩ ኢሉ ኣይኣምንን።
- እቲ ስርዓት ክብደሆ ኣይክእልን።
- ንድኸማት ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ኣጋዲዱ ንምንጭታት ስልጣኑ ክጥቀመሉ ይኸእል።
- እንተደለኻ ኣስፊሕካ፣ እንተደለኻ ድማ ንጽብብ ዝበለ ዕላማታት ክትትግብሮ ትኸእል።
- ነቶም ምልካውያን ስርዓታት ናብ ግጉይ ፍርድን ተግባርን ይመርሖም።
- ጨካን ዕብለላ ዉሑዳት ንኸብቅዕ አብ ዝካየድ ቃልሲ፣ ንሕብረተሰብ፣ ህዝባውያን ጉጅለታትን ትካላትን ብኣድማዕነት ክጥቀመሎም ይኸእል።
- አብ ሕብረተሰብ፣ ኣድማዒ ዝርገሐ ስልጣን ከም ዝህሉ ይገብር፤ ንህንጸትን ክንክንን ዲሞክራሲያዊ ሕብረተሰብ ድማ የቃልሎ።

አተገባብራ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ

ልክዕ ከም ወተሃደራዊ ብቕዓት፣ ፖለቲካዊ አብያ 'ውን አብ ዝተፈላለየ ዕላማታት ክውዕል ይኸእል። ንተጻባእቲ ፍልይ ዝበለ ስጉምቲ ክወስዱ ካብ ምጽላው ጀሚርካ፣ ክሳብ ሰላማዊ ኣፈታትሓ ግርጭት አብ ምፍጣር፣ ወይ 'ውን ነቲ ናይ ተጻባእቲ ስርዓት ምድኻም አብ ዝብል ዕላማታት ክውዕል ይኸእል። ይኹን እምበር፣ ፖለቲካዊ አብያ ካብ ጎነጽ ፍልይ ብዝበለ አገባባት'ዩ ዝትግብር። ዋላ'ኳ ክልቲኡ ተክኒካት ቃልሲ ዝካየደሉ መገድታት እንተኾነ፣ ዝተፈላለየ አገባባት ስለ ዝኸተል፣ ዝተፈላለየ ሳዕቤናት ኣለዎ። አገባባትን ውጽኢታትን ጎነጻዊ ቃልሲ ፍሉጣት እዮም፤ ብዝህድድ፣ ዝጎድእ፣ ዝቐትልን ዘዕኑን ኣጽዋር እዩ ዝካየድ።

ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ካብ ጎነጻዊ ቻልሲ አዐርዶ ዝፍለን ዝተሓላለኸን አገባብ ቃልሲ እዩ። ብጎነጻ ዘይኮነ፡ ሕብረተሰብን ትካላቱን ብዝጥቀምሉ ስነ-አእምሮአዊ፣ ማሕበራዊ፣ ቁጠባዊን ፖለቲካዊን አጽዋር እዩ ዝካየድ። እዚ፡ ብእተፈላለየ አስማት፡ ከም ተቻውሞ፣ አድማ፣ ሕንገዳ፣ አብያ፣ ፖለቲካዊ ችሓርን ስልጣንን ህዝብን ብዝብሉ አምራት 'ውን ይፍለጥ። አቐዲሙ ከም እተገልጸ፡ መንግስታት ክገዝኡ ዝኸእሉ መተካእታ ናይ'ቲ ዝድለ ምንጭታት ስልጣን ካብ ሕብረተሰብን ትካላቱን ብመገዲ ምትሕብባር፡ እሺነትን፡ ምእዘዛን ምስ ረኽቡዎ እዩ። ፖለቲካዊ አብያ፡ ዘይከም ጎነጻ፡ ነዞም ዝተጠቐሱ ምንጭታት ስልጣን ብፍሉይነት ንምንጻፍ ዝሕግዝ አገባብ ኢዩ።

ድስፕሊንን አጽዋርን ዘይጎነጻዊ ቻልሲ

ቅድሚ ሕጂ ዝተራእዩ ናይ ፖለቲካዊ አብያ ጎስጓጎት ዝነበሮም ርኡይ ድኽመት፡ አብ ሓደ ወይ ክልተ ሚላታት፡ ከም አድማን ህዝባዊ ሰላማዊ ሰልፍታትን፡ ጥራይ ይምርኮሱ ምንባሮም እዩ። ንተቻውሞ ከም'ቲ ዝግባእ ንምዝርግሑን ንምድልዳሉን ቀየሱቲ ተቻውሞ ክጥቀሙሎም ዝኸእሉ ሓያሎይ ሚላታት ኣለዉ።

አስታት ክልተ ሚእቲ ወይ ልዕሊኡ ዝግመቱ፡ ፍሉጣት አገባባት ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ተለልዮም ኣለዉ። እዞም አገባባት እዚኦም አብ ሰለስተ ዓበይቲ ክፋላት ይምቀሉ። አድማን ድካለን (ምእማንን)፣ ሕንገዳን፣ ኢድ-አእታውነትን ይበሃሉ። አገባባት አድማን ድካለን መብዛሕትኡ ግዜ ተምሳላውያን ኮይኖም፡ ከም እኒ ሰላማዊ ሰልፍታትን ናይ ሽምዓ ሰልፍታትን እዮም (54 አገባባት)። ሕንገዳ አብ ሰለስተ ንኡሳን ክፋላት ይምቀሉ፡- (ሀ) ማሕበራዊ ሕንገዳ (16 አገባባት)፣ (ለ) ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ ትሕስምቲ ወሲኸካ (26 አገባባት) ከምኡ'ውን አድማ (23 አገባባት)፣ (ሐ) ፖለቲካዊ ሕንገዳ (38 አገባባት) እዮም። ብአድማ ምሕሳም መግቢ፡ ዘይጎነጻዊ ጎበጣን ተማዓዳዊ (ተካኢ) መንግስትን ዝአመሰልዎ ፖለቲካዊ ሚላታት፡ ወይ ከአ ብስነ-አእምሮአዊ፣ አካላዊ፣ ማሕበራዊን ቁጠባዊን ሚላታት ዝስነን፡ 41 አገባባት ዘጠቓለለን ዘይጎነጻዊ ኢድ-አእታውነት፡ ተወሳኺ ዓይነት አገባብ እዩ። ዝርዝር ናይዞም 198 አገባባት አብ ጥብቆ ናይዚ ሕታም እዚ ሰፊሩ ኣሎ።

ብጥንቃቄ እተሓንጸጸ፡ ቀጻልነት ዘለዎ፡ ብዝሰፍሐ ዝርጋሐን ዝተጸንዐ ስልትን ታክቲክን፡ ብግቡእ ብዝሰልጠኑ በርጌሳውያን ዝትግበር ኣጠቓቕማ ናይ ብዙሓት ካብዞም አብ ላዕሊ ዝተገልጹ አገባባት፡ ንዘይቅቡላት ስርዓታት ከቢድ ጸገም ከኸትለሎም ይኸእል። እዚ አብ ኩሎም ምልካውያን ስርዓታት ክሰርሕ ዝኸእል እዩ።

ብአንጻር ወተሃደራዊ ሚላታት፡ አገባባት ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ብቐጥታ አብ'ቲ ዝድለ ነጥብታት ጥራይ ከተኾር ይኸእል። ንኣብነት፡ ሕቶ ምልኪ ብመሰረቱ ፖለቲካዊ ስለ ዝኾነ፡ ፖለቲካዊ መልክዕ ዘለዎም አገባባት ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ወሰንቲ እዮም። ገለ ካብዚኣቶም፡ ነቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓት ዘይምቕባልን ምስ'ቲ ስርዓት ዘይምትሕብባርን ዝአመሰልዎምን እዮም። ዘይምትሕብባር ወይ ሕንገዳ አንጻር ዝተወሰነ ፖሊሲታት ክቐንዕ ይኸእል እዩ። ሓደ-ሓደ እዋን ዕግታን ዕንቁጻን ብስቱር አገባብ ክትግበር ይኸእል እዩ፤ አብ ካልእ እዋን ድማ ቅለ-ዕ አብያ፡ ህዝባዊ ሰላማዊ ሰልፍን አድማን ክካየድ ይኸእል።

ብካልእ መዳይ፡ እንተደኣ እቲ ምልካዊ ስርዓት ብቐጠባዊ ቅልውላው ይሳቐ ሃልዩ፡ እዋ ድማ ካብ'ቲ ዝቐርብ መረረታት እቲ ዝበዝሕ ቁጠባዊ እንተኾይኑ፡ ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ ከም ትሕስምትን አድማን፡ ዝሓሹ አገባባት ተቻውሞ ክኾኑ ይኸእሉ። እቲ ምልካዊ ስርዓት፡ ነቲ ዘሎ ቁጠባዊ ኩነታት ንኸቆጸጸሮ ዝገብሮ ጻዕሪ፡ ብወሱን ሓፊሻዊ አድማታት፡ ዝሕታለን ብኩራት ስራሕን (ንኣብነት ብኩራት ናይ ክኢላታት) ኣቢልካ ክብዳህ ይኸእል። አብ አፍረይቲ ትካላት፡ መጎዓዘያ፡ ቀረብ ጥረ-ነገራትን ምዕዳል ፍርያትን ዝአመሰልዎም አገደስቲ ስፍራታት፡ እተመርጸ አገባባት አድማ ምክያድ ይኸእል።

አብ ገለ አገባባት ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ሰባት ዘይለመድዎ ነገራት ንኸገብሩ ይግደዱ እዮም። ምብታን ናይ ጎስጓስ ወረቓቕቲ፡ ምዝርጋሕ ስጢር መግለጽታት፡

አድማ ምሕሳም መግቢ ወይ አብ ጎደናታት ምርያዕ ዝኣመሰልዎም ኣገባባት፡ ኣብ ኣዝዩ ጽንኩር ኩነታት እንተተዘይኮይኑ፡ ንገለ ሰባት ኣጸገምቲ ክኾኑ ይኸእሉ።

ካልኦት ኣገባባት ዘይጎነጸዎ ቻልሲ፡ ሰባት ካብ'ቲ መዓልታዊ ዘዘውትርዎ ነገራት ብዘይፍለ መገዲ ክትግብርዎም ይኸእሉ። ንኣብነት፡ ሰባት ኣብ ክንዲ ምእዳም ስራሕ ይወፍሩ፤ ምስ ወፊሩ ግን ስራሕ የጓትቱ። ኮነ ኢሎም “ጌጋ” ደጋጊሞም ይፍጽሙ። ኣብ ገለ እዋን 'ውን፡ “ብሓመምኩ፡ ጸመምኩ” ስራሕ የባኹሩ። ወይ 'ውን ኣይንሰርሕን ኢሎም ክሕንግዱ ይኸእሉ። ገለ ድማ ሃይማኖታዊ ምኽኒት ኣቕሪቦም ናብ ጭው ዝበለ ፖለቲካዊ ውራይ ክኸዱ ይኸእሉ። ካልኦት ድማ ደቆም ብፕሮፖጋንዳ መለኸቲ መታን ከይታለሉ፡ ኣብ ገዛ ወይ ድማ ኣብ ዘይወግዓዊ ቦታታት የንቅሕዎም። ገለ ሰባት ብናጸ ምርጫ ክጽንበርዎ ንዘይደልዩ ማሕበራት፡ ዋላ ተጸንበርዎ እንተተባህሉ፡ ምጽንባር ይኣብዩ። ከም'ዚ ዝኣመሰለ ኣገባባት፡ ንሰባት ካብ'ቲ መዓልታዊ ዘካይድዎ ንጥፊታት ብዙሕ ስለ ዘየርሕቆምን ምስ ንጥፊታቶም ተመሳሳልነት ስለ ዝህልዎን፡ ተሳታፍኑቶም ኣብ ቃልሲ ሓርነት ክግዝዝ ይኸእሉ።

ጎነጸውን ዘይጎነጸውን ቃልሲ ብመሰረቱ ዝተፈላለዩ ኣገባባት ስለ ዝኾኑ፡ ኣብ ፖለቲካዊ ኣብያ ዝግበር ጎነጸዊ ተቻውሞ፡ ዋላ 'ውን ብቲ ዝተሓተ ዓቕን ይገበር፡ ሃሳዩ ውጽኢት ከኸትል ናይ ግድን እዩ። ሚዛን ናይ'ቲ ቻልሲ ናብ ምልካዊ ስርዓት ከም ዝዛዘ ብምግባር፡ ነቲ ስርዓት ርኡይ ጸብለልታ ወተሃደራዊ ዓቕሚ ከም ዝህልዎ ይገብር። ጭካነን ምትኸታኸን ናይ'ቲ ስርዓትን ደገፍቱን ብዘየገድስ፡ ዘይጎነጸዊ ድስፕሊን መፍትሕ ዓወት ስለ ዝኾነ፡ ክዕቀብ ይግብኡ።

ዘይጎነጸዊ ድስፕሊን ኣንጻር ዓማጺ ስርዓት ክዕቀብ ዝግብኡሉ ቀንዲ ምኽንያት፡ ንስርሓት ናይ'ቶም ኣርባዕተ (ኣብ ታሕቲ ዝዝርዘሩ) ኣገባባት ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ስለ ዘቃላጥፎ እዩ። ዘይጎነጸዊ ድስፕሊን ኣብ መስርሕ ፖለቲካዊ ጁ-ጂትሹ 'ውን ኣዝዩ ኣገዳሲ እዩ። ኣብ'ዚ መስርሕ እዚ እቲ ስርዓት ኣብ ልዕሊ ዘይጎነጸውያን ተቻለስቲ ዘርእዩ ጭካነ፡ ተመሊሱ ንዕኡ ዝወቕዕ ፖለቲካዊ ክሳራ እዩ። እዚ ድማ ኣብ ህዝቢ፡ ኣብ ናይ'ቲ ስርዓት ናይ ገዛእ ርእሱ ኣባላትን ደገፍትን ከምኡ 'ውን ኣብ ካልኦት ወገናት ደገፍ ንተቻውሞ የለዓዕል።

ሓደ-ሓደ እዋን ግን፡ ውሱን ዝግብኡ ጎነጽ ኣንጻር ምልኪ ግድነታዊ ክኸውን ይኸእሉ። ኣብ ልዕሊ'ቲ ስርዓት ዘሎ ክቱር ጽልኢ ብመልክዕ ጎነጽ ክነቱግ ይኸእሉ። ወይ ድማ ገለ ጉጅለታት፡ ዋላ'ኳ ተራ ዘይጎነጸዊ ቻልሲ እንተተረድእዎ፡ ጎነጸዊ ኣገባባት ክገድፍዎ ፍቓደኛታት ክኾኑ ኣይክእሉን። ይኹን እምበር፡ ብዝተኻእለ መጠን ጎነጸዊ ተግባር ካብ'ቲ ዘይጎነጸዊ ኪፍለ ክኸእል ኣለዎ። እዚ ኣብ ጂኦግራፊያዊ ኣቀማምጣ፡ ሕብረተሰብካዊ ጉጅለታት፡ እዋንን ሕቶታትን ተሞርኪስካ ክግበር ኣለዎ። እንተተዘይኮይኑ፡ ጎነጽ ኣብ ተኸእሎ ናይ'ቲ ዝያዳ ውጽኢታውን ኣድማዕን ዝኾነ ኣገባብ ፖለቲካዊ ኣብያ ኣዕናዊ ሳዕቤን ክህልዎ ይኸእሉ።

ታሪኻዊ ጸብጻባት ከም ዝሕብሮ፡ ዋላ'ኳ ኣብ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ናይ ሞትን መቕራሰልትን ሳዕቤናት ክህሉ ግድን እንተኾነ፡ ካብ'ቲ ኣብ ወተሃደራዊ ረጽሚ ዝህሉ ኣዝዩ ዝወሓደ እዩ። ብተወሳኺ እዚ ኣገባብ ቃልሲ'ዚ ንዘየቋርጽ ዑደት ሞትን ጭካነን ኣየጋድዶን።

ዘይጎነጸዊ ቻልሲ ብዛዕባ መንግስትን ንዕጻጺ ጭቆናን ዘሎካ ፍርሒ ከተጥፍኦ ወይ ክትቆጻጸሮ ይጠልበካን ይሕግዘካን። ከም'ዚ ዝኣመሰልዎ ምጥፋእ ወይ ምቁጽጻር ፍርሒ ነቲ ኣብ ልዕሊ ሕብረተሰብ ተጻዒኑ ዘሎ ሓይሊ ምልኪ ንምስናፉ ኣገዳሲ ረጅሒ እዩ።

ግለ-ጽነት፡ ምስጢራውነትን ልዑል ደረጃታትን

ምስጢራውነት፡ ምትላልን ሕቡእ ውዲታትን ንሓደ ዘይጎነጸዊ ተግባር ዝኸተል ምንቅስቓስ ከቢድ ፈተነታት እዮም ዘኸትልሉ። ብግብሪ ግን፡ ኣባላት ጸጥታን ሓይልታት ፖሊስን ብዛዕባ ሓሳብካን መደብካን ከም ዘይፈልጡ ክትገብሮም ኣጸጋሚ እዩ። ብመንጽር'ቲ ምንቅስቓስ ክርእ እንከሎ፡ ምስጢራውነት ካብ ፍርሒ ዝነቐለ ጥራይ ዘይኮነ ንፍርሒ 'ውን የጋድዶ እዩ። ፍርሒ ድማ ንመንፈስ ተቻውሞ የጉድሞ፤

ቁጽሪ ናይ'ቶም ኣብ ዝተሰወነ ተግባር ክሳተፉ ዝኸለሉ ሰባት ድማ የጉድሎ። ኣብ ውሽጢ'ቲ ምንቅስቃስ ድማ፡ ሃሱስ ናይ ተጻባኢቲ መን'ዩ ብዝበለ፡ ናብ ዘይተደልየ ጥርጠራታትን ክስታትን የምርሕ። ምስጢራውነት፡ ነቲ ዘይጎነጸዎ ኪንካ ናይ ምቕጻል ተኸእሎ 'ውን ክጸልዎ ይኸእል። ብኣንጻር፡ ግሉጽነት ብዛዕባ መደባትን ሓሳባትን ነዚ ኣብ ላዕሊ ዝተገልጸ ኣሉታታት የወግድ ጥራይ ዘይኮነ፡ እቲ ናይ ተቓውሞ ምንቅስቃስ ኣዝዩ ሓያል ም'ኳኑ 'ውን የርኢ። እቲ ጸገም ካብ'ዚ ተኣሚቲ ዘሎ ዝኸበደ ክኸውን ይኸእል እዩ። ብርግጽ ድማ ገለ ብምስጢር ክተሓዝ ዝግብኦ ጉዳያት ተቓውሞ ክህሉ ይኸእል'ዩ። ኣብ ዝተወሰነ ጉዳያት፡ እቶም ብዛዕባ ስነ-ምንቅስቃስ ዘይጎነጸዎ ቻልሰን ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ሚላታት ስለያን ዕሙቕ ዝበለ ኣፍልጦ ዘለዎም ሰባት ሚላናዊ ገምጋም ክገብሩ ይግባእ።

ብዝለዓለ ምስጢራውነት ክተሓዙ ዝግብኦም ፍሉጣት ዕዮታት እዞም ዝስዕቡ ኢዮም። ምድላው፡ ሕትመትን ዝርጋሐን ምስጢራዊ ጽሑፋት፡ ካብ ውሽጢ ሃገር ዝፍኖ መደባት ረድዮ፡ ከምኡ 'ውን ብዛዕባ ስርሒታት ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ብዝምልከት ዝእከብ ስለያዊ ሓበሬታ ኢዮም።

ኣብ ኩሉ መድረኻት ዘይጎነጸዎ ተግባር ልዑል ዝደረጃኡ ስነ-ምግባር ክሕሎ ይግባእ። ከም ትብዓትን ዕቃብ ዘይጎነጸዎ ድስጥሊንን ዝኣመሰልዎም ረጅሒታት ኩሉ-ግዜ ኣድለይቲ እዮም። ሓደ ዝተወሰነ ለውጢ ንምምጻእ ብዙሕ ዝቐጽሩ ህዝቢ ከም ዘድሊ ምፍላጥ ኣገዳሲ እዩ። ክንድኡ ዝብዝሐም ተኣመንቲ ኣባላት ክርከቡ ዝኸለሉ ስነ-ምግባር ናይ'ቲ ምንቅስቃስ ብዝለዓለ ደረጃ ምስ ዝዕቀብ እዩ።

ምቕያር ሚላን ሓይሊ

ቀየሱቲ ክግንዘብዎ ዝግብኦም ነገር እንተሎ፡ ፖለቲካዊ ኣብያ ዝካየደሉ ግርጭት፡ ብግብረን መልሱ-ግብርን ዝተሰነየ፡ ቀጻሊ ዝለዋወጥ ዓውዲ ቻልሲ ም'ኳኑ እዩ። ቀዋሚ ዝበሃል ነገር የለን። ክልቲኡ ርክባት ስልጣን፡ ፍጹም ይኹን ተዛማዲ፡ ናይ ቅልጡፍን ቀጻልን ለውጢ ተገዛኢ እዩ። እዚ ድማ፡ ጭቆና ብዘየገድስ፡ ተቓውሞቲ ብዘርእይዎ ጽኑዕ ዘይጎነጸዎ ቻልሲ እዩ ክወን ክኸውን ዝኸእል።

ኣብ ከም'ዚ ዝኣመሰለ ግርጭት፡ ኣብ ሞንጎ እቶም ተቐናቐንቲ ወገናት ዝህሉ ኩነተ-ልዑውጥ ናይ ሓይሊ፡ ካብ'ቲ ኣብ ጎነጸዎ ግርጭት ክህሉ ዝኸእል ዝያዳ ዝሓየለ፡ ቀልጢፉ ክኸሰት ዚኸእል፡ ዝተፈላለየን ኣገዳስን ፖለቲካዊ ውጽኢታት ዘለዎን እዩ። ብሰሪ እዚ ለውጥታት'ዚ፡ ገለ ተግባራት ናይ'ቶም ተቓውሞቲ ኪኖ'ቲ ዝተፈጸመሉ ግዜን ቦታን ዝኸይድ ሳዕቤናት ክህልውዎ ይኸእል። እዞም ሳዕቤናት እዚኣቶም፡ ተመሊሶም ነቲ ሓደ ወይ ነቲ ኻልእ ወገን ከሓይልዎ ወይ ከዳኸምዎ ይኸእል።

ብተወሳኺ፡ እቲ ዘይጎነጸዎ ጉጅለ፡ ብናይ ገዛእ-ርእሱ ተግባራት ንተዛማዲ ብርታዕ ናይ'ቲ ተጻራዲ ጉጅለ ከሓይሎን ከዳኸሞን ይኸእል። ንኣብነት፡ ሓደ ዘይጎነጸዎ ቻልሲ፡ ኣብ ቅድሚ ምልካዊ ጭካኔ ዘርእዮ ትብዓትን ድስጥሊናውነትን፡ ኣብ ኣባላት ናይ'ቲ ስርዓት ዘይምቐእነት፡ ዘይምትእምማንን ፖለቲካዊ ቅሓርን ክኸትል ይኸእል። ኣብ ጽንኩር ኩነታት ድማ ኣብ ሞንጎ ወተሃደራት ናይ'ቲ መላኺ ስርዓትን ህዝብን ናዕቢ ከለዓዕል ይኸእል። ከም'ዚ ዝበለ ተቓውሞ ነቲ ስርዓት ብርቱዕ ኣህጉራዊ ኩነኔ 'ውን ክኸትለሉ ይኸእል። ብተወሳኺ፡ ውሕሉል፡ ድስጥሊናውን ጽኑዕን ኣጠቓቕማ ፖለቲካዊ ኣብያ ምስ ዝህሉ፡ ስቲራት ደገፍቲ ናይ'ቲ ስርዓት፡ ከምኡ 'ውን ሞንጎ-ሞንጎ ዝጸንሑ ሰባት ኣብ'ቲ ተቓውሞ ብዝያዳ ንኸሳተፉ ይድርኽም።

ኣርባዕተ ኣገባባት ለውጢ

ዘይጎነጸዎ ቻልሲ በርባዕተ ኣገባባት እዩ ለውጢ ዘምጽእ። እቲ ቀዳማይ ኣገባብ ብዙሕ ኣድማዲ ኣይኮነን። ኣባላት ናይ'ቲ ተጻራዲ ጉጅለ፡ እንተስ በቲ ኣብ ልዕሊ ተባዓት ኣባላት ዘይጎነጸዎ ተቓውሞ ዝወርድ ስቓይ ተተንኪፎም፡ ወይ ድማ ንዕላማ እቲ ቻልሲ ብቐኑዕ ተረዲኦም፡ ነቲ ቻልሲ ክቐበልዎ ይኸእል። እዚ ኣገባብ እዚ ምቕያር (ቅየራ)

ይበሃል። አብ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ፡ ቅየራ ሳሕቲ እዩ ዘጋጥም። ሓደ-ሓደ እዋን ፈጸሙ ኣየጋጥምን እዩ፤ አብ ዘጋጥመሉ እዋን ድማ ኣዝዩ ጸላዊ ኣይኮነን።

መብዛሕቱ ግዜ፡ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ንኹነታት ናይቲ ግርጭትን ሕብረተሰብን ብምልዋጥ፡ እቶም ተጻረርቲ ከም ድሌቶም ከም ዘይዓዩ ይገብሮም። እዚ ለውጢ'ዚ እዩ ነቶም ካልኦት ሰለስተ ኣገባባት ማለት፡ ተውህዶ፡ ዘይጎነጻዊ ቀስብን ብታነን (ምብትታን) ዘኸትል። ካብዚኣቶም ኣየናይ ክኸሰት ይኸእል ዝብል ነጥቢ፡ አብ ሞንጎ ፍጹምን ተዛማድን ርክባት ስልጣን (ሓይሊ ሚዛን) ዝህሉ ምምዝባል ክሳብ ክንደይ ናብ ረብሓ ዲሞክራሲያውያን ዘበሉ ኣሎ ብዝብል መዓቀኒ እዩ ዝውሰን።

እቲ ሕቶታት መሰረታዊ፡ እቲ አብ ዝተወሰነ ጎስጓስ ብተቐውምቲ ዝቐርብ ጠለባት ድማ ኣስጋኢ ምስ ዘይከውንን እቲ ዘሎ ናይ ሓይልታት ውድድር ድማ ንርክባት ስልጣን ብዝተወሰነ መጠን ምስ ዝቐይሮ፡ እቲ ግርጭት ብምርድዳእ ወይ ብዝርርብ ክፍታሕ ይኸእል። እዚ ኣገባብ እዚ ተውህዶ ይበሃል። ብዙሓት ኣድማታት ብዚ መገዲ እዚ ክዓርፉ ይኸእሉ እዮም። ንኣብነት፡ ክልቲኦም ወገናት ዝደልይዎ ዘበለ ዘይኮነስ፡ ገለ ካብ ዕላማታቶም ጥራይ ይጭብጡ። ከምዚ ዝበለ ፍታሕ፡ ንወጥሪ ዘፋኹስ፡ ናይ “ፍትሒ” ስምዒት ዘንግስ፡ ተደዊኑ ዝነበረ ኣህጉራዊ ምስሊ ናይቲ ስርዓት ‘ውን ዘመሓይሽ ብምዃን፡ ሓደ መንግስቲ ከም ብልጫ ክወስዶ ይኸእል። ስለዚ፡ ብተውህዶ ዝፍታሕ ሕቶታት፡ ከመይ ዝበለ ሕቶታት ክኸውን ከም ዘለዎ ብጥንቓቕ ክጽናዕ ይግብኦ። መለኸቲ ስርዓታት ንምእላይ ዝግበር ቃልሲ ብተውህዶ ክፍታሕ ዝኸእል ኣይኮነን።

ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ኣገባባት ቅየራን ተውህዶን ከፀውትዎ ካብ ዝኸእሉ ንላዕሊ ጽንኩር ክኸውን ይኸእል። ህዝባዊ ሕንገዳን ኣብያን፡ ፖለቲካውን ማሕበራውን ኩነታት፡ ብፍላይ ድማ ርክባት ስልጣን፡ ክቐይር ስለ ዝኸእል፡ ምልካዊ ስርዓት ኣብ ቁጠባዊ፡ ማሕበራውን ፖለቲካውን ሂወት መንግስትን ሕብረተሰብን ዘለዎ ናይ ምቁጽጸር ተኸእሎ ይምንጻዕ። ሰራዊት ናይቶም ተቐናቐንቲ ትም ኢሉ ኣብ ክንዲ ትእዛዝ ዝቐበልን ንተቐለስቲ ድማ ዝጭቁንን ክኸንብ ይጅምር። እቶም መራሕቲ ‘ውን ኣብ ስልጣናዎን ምስ ዕላማኦምን እኳ እንተሃለዉ፡ ብኣድማዕነት ክዓይሉ ዝኸእሉ ዓቕሞም ግን ይምንጻዕ። እዚ ዘይጎነጻዊ ቀስብ ይበሃል።

አብ ኣዝዩ ጽንኩር ኩነታት፡ እቲ ዘይጎነጻዊ ቀስብ ዘኸትል ኩነታት መመሊሱ ክቐጽል ይኸእል እዩ። መራሕቲ ናይቲ ተጻራዲ ሓይሊ ፈጸሞም ዝዓይሉ ዓቕሚ የጥፍኡን መሸከል ስልጣናዎ ‘ውን ይዓኑ። ናይቶም ተቐለስቲ መርሖ፡ ሕንገዳን ኣብያን፡ ኣብ ዝለዓለ ደረጃኡ ስለ ዝበጽሕ፡ እቶም ተቐናቐንቲ ዋላ ንስሙ ክቆጸርዎ ኣይክእሉን። ቢሮክራሲያውያን ናይቲ ተጻራዲ ሓይሊ ንመራሕቶም ምእዛዝ ይኣብዩ። ሰራዊቶምን ፖሊሶምን ይናግቡ። እቶም ፍሉጣት ደገፍቶምን ህዝብን ነቶም መራሕቲ ይነጽግዎም፤ ናይ ምምራሕ መሰል ከም ዘይብሎም ድማ ይኣምኑ። ደገፎምን ተማእዛዝነቶምን የብቅዕ። ብዚ ድማ እቲ ራብዓይ ኣገባብ ለውጢ፡ ብታነ ወይ ውድቀት ናይቲ ስርዓት፡ ይፍጸም። እቲ ስርዓት፡ ዘረክቦ እኹል ስልጣን ‘ውን ኣይህልዎን። ብሓጺሩ፡ ረማዕማዕ ኢሉ ይወድቕ።

ሓርነታዊ ስተራተጂ ክቐየስ እንክሎ፡ እዞም ኣርባዕተ ኣገባባት ለውጢ ኣብ ግምት ክኣትዉ ኣለዎም። ሓደ-ሓደ ግዜ ብዕድል እዮም ዝሰርሑ። ይኹን እምበር፡ ኣብ ዝተወሰነ ግርጭት ዝምረጽ ሓደ ወይ ካብኡ ንላዕሊ ኣገባባት ለውጢ ምስ ካልኦት ስተራተጂታት ‘ውን ተወሃሂዱ ክሰርሕ ይኸእል እዩ። ኣየናይ ኣገባብ ክምረጽ ኣለዎ ዝብል ሕቶ፡ ኣብ ዝተፈላለየ ረጃቢታት፡ እንኮላይ ኣብ ሞንጎ ፍጹምን ተዛማድን ርክባት ስልጣን ናይቶም ተሃላለኸቲ ወገናትን ኣተናን ዕላማን ናይቲ ዘይጎነጻዊ ቃልሲን ዝምርኮስ እዩ።

ፖለቲካዊ ኣብያን ዲሞክራሲያዊ ጽልውኡን

ከምቲ ጎነጻዊ እገዳታት ኣማእካሊ ሳዕቤናት ዝህልዎ፡ ተክኒካት ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ድማ ንመሰርሕ ዲሞክራሲያውነት እተፈላለየ ኣበርክቶ ኣለዎ።

እቲ ቀዳማይ ዲሞክራሲያዊ አበርክቶ ገታኢ ሳዕቤን ዘለዎ እዩ። ዘይከም ኣብ ውተሃደራዊ ኣገባባት፡ ዘይጎነጻዊ ታክኒክ ንምልኪ ዕድል ኣይፈጥርን። ካብ ሓደ ቁንጮ ናይ መራሕቲ ናብ ህዝቢ ዝወርድ ኣደራሶ ጭቆና ኣይህሉን። መራሕቲ ፖለቲካዊ ኣብዮ ንሰዓብቶም ክጸልውን ጸኞጢ ክፈጥሩሎምን ይኸእሉ። ዝተፈለየ ርእይቶ ኣለኩም ወይ ድማ ንካልኣት መራሕቲ መሪጽኩም ኢሎም ግን ክኣስርዎም ወይ ክርሽንዎም ኣይክእሉን።

ብኻልኣይ ደረጃ ዝጥቀስ ኣወንታዊ ዲሞክራሲያዊ አበርክቶ እዚ ዝስዕብ ውጽኢት ዘለዎ እዩ። ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ህዝቢ ሓርነቱ ክጎናጸፍን ካብ ህሉውን መጻእን ምልኪ ክከላኸለሉን ዘኸእሎ ኣገባብ ተቃዎም ይፈጥረሉ። እዞም ኣብ ታሕቲ ተዘርዚሮም ዘለዉ፡ ገለ ካብቶም ኣወንታውያን አበርክቶታት ናይ ዘይጎነጻዊ ቻልሲ እዮም።

- ተሞክሮ ዘይጎነጻዊ ቻልሲን ኣተገባብርኡን፡ ኣብ ሕብረተሰብ ርእሰ-ተኣማንነት ይፈጥር፤ ንታህዲድን ጭቆናን ናይቲ ስርዓት ናይ ምግጣም ብኸካት የስንኸ።
- ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ንሕንገዳን ፖለቲካዊ ኣብያን ባይታ ብምፍጣር፡ ሕብረተሰብ ናይ ዝኾነ መላኺ ጉጅለ ዘይዲሞክራሲያዊ ጸኞጢ ከም ዝጸወሮ ይገብሮ።
- ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ከም መሰል ናጻ ርእይቶ፤ መሰል ናጻ ፕረስ፤ መሰል ናጻ ውዳብ፤ መሰል ኣኼባን ካልኣት ሓርነታትን ከምኡ 'ውን ዲሞክራሲያዊ ባህሊ ኣንጻር ጭቆና ከም ዝዕምብብ ይገብሮ።
- ከምቲ ኣቐዲሙ ዝተገልጸ፡ ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ኣብ ህላወ፤ ድንፈ.0ን ዳግማይ ልደትን ናጻ ማሕበራትን ትካላት ሕብረተሰብን ኣበርክቶ ኣለዎ። እዚኣቶም ነቲ ሕብረተሰብ ኣብ ምድልዳልን ምውዳብን፤ ንዝኾነ ተኸእሎታት ምልኪ ኣብ ምዕጋትን ኣዝዮም ኣገደስቲ ዲሞክራሲያውያን ባእታታት እዮም።
- ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ሕብረተሰብ ኣንጻር ጨቋኒ ሰራዊትን ፖሊስን ናይ መላኺ መንግስቲ ሓይሊ ንክድልብ ዕድል ይፈጥረሉ።
- ዘይጎነጻዊ ቻልሲ፡ ሕብረተሰብን ናጻ ትካላትን፡ ምንጭታት ስልጣን ንክቆጸጸሩ ወይ ድማ ንክንጸፍዎ ዕድል ስለ ዝፈጥረሎም፡ ዕብለላ መሪሕነት ክህሉ ኣይክእልን፤ ረብሓታት ዲሞክራሲ ድማ ይዕቀብ።

ሕልኸላኻት ዘይጎነጻዊ ቻልሲ

ኣብዚ ምዕራፍ እዚ ከም ዝራኣናዮ፡ ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ዝተሓላለኸ ተክኒካት ማሕበራዊ ተግባር ኮይኑ፡ እተፈላለየ ኣገባባትን ሚላታትን ለውጢ፡ ከምኡ 'ውን ፍሉጥ መምዘኒ ጠባይት ዘጠቓለለ እዩ። ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ብፍላይ ኣንጻር ምልኪ፡ ውጽኢታዊ ክኸውን እንተደኣ ኾይኑ፡ ጥንቁቕ መደብን ምድላውን የድልዮ። ተቃለስቲ ካብኣቶም እንታይ ከም ዝጠለብ ምፍላጥ የድልዮም። ዘድሊ ንዋት ክኸረብ ይግባእ። ዘይጎነጻዊ ቻልሲ ብኸመይ ዝበለ ኣድማዒ መገዲ ክስራሓሉ ከም ዝኸእል ቀየስቲ ክምርምርዎ ይግባእ። ኣብ ዝኸጸል ምዕራፍ ኣድሆቦና ኣብዚ መሰረታዊ ነጥብዚ ማለት፡ ኣድላይነት ስትራተጅያዊ ውጥን፡ ዘተኮረ ክኸውን እዩ።

ሽዱሽተ

አድላይነት ስትራቴጂያዊ ውጥን

ጎሰንጎ ፖለቲካዊ አብያዳሪ አንጻር ምልካውያን ብእተፈላለዩ መገዲ ክጅምር ይኸእል። አብ ሕሊፍ ተሞክሮታት ከምዚ ዓይነት ቃልሲ መብዛሕትኡ ግዜ ዘይተወደነን ሃንደበታውን እዩ ዝነበረ። መንቀሊ ተቃውሞ ክኸውን ዝኸኣለ እተፈላለዩ መረረታት እኳ እንተነበሮ፡ እቲ ቀንዲ ምክንያታት፡ ማእሰርቲ ወይ ቅትለት ናይ ህቡባት ተቃለስቲ፡ ሓድሽ ትእዛዛት ጭቆናን ጭካነን፡ ሕጽረት መግቢ፡ ንዕቀት አብ ልዕሊ ሃይማኖታዊ እምነታት ወይ ድማ ጽንብል ናይ ሓደ አገዳሲ ዕለት ዘጠቓለለ እዩ ኔሩ። አብ ገለ እዋናት፡ ዝተወሰነ ተግባር ናይ መለኸቲ ንሕብረተሰብ ብሃንደበት አለዓዲሉ፡ ክመጽእ ይኸእል'ዩ ተባሂሉ ናብ ዘይተገመተ ናዕቢ ዘምርሓሉ ኢጋጣምታት ኔሩ። አብ ካልእ ኢጋጣምታት፡ ሓደ ተባዕ ውልቀ-ሰብ ወይ ንእሽቶ ጉጅለ ደገፍ ከለዓዕል ዝኸእል ስጉምቲ ዝወስደሉ እዋን ኔሩ ክኸውን ይኸእል። ገሊኡ ዓይነት መረረ፡ ሰባት ንዝተሞከሩሉ በደል ተመሲሉ ክርአዮም ስለ ዝኸእል፡ ብኡ ዝተላዕለ አብ ቃልሲ ይጽንበሩ። ሓደ-ሓደ ግዜ ድማ ብሓደ ውልቀ-ሰብ ወይ ጉጅለ ዝቐርብ ናይ ተቃውሞ ጸውዒት ዘይተሓሰበ ልዑል ምላሽ ክረክብ ይኸእል።

ብወዝቢ ዝግበር ነገር ዋላ'ኳ ገለ ብልጫታት እንተለዎ፡ መብዛሕትኡ ግዜ ግን ዘይተደላዩ ሳዕቤት ኔሩዎ'ዩ። ብቐጻሊ ከም እተራእየ፡ ዲሞክራሲያውያን ተቃለስቲ ንጭካነ ናይ መለኸቲ አይጽበይዎን እዮም። ብሰርዚ ድማ ብኸቢድ ይኸሰሩ እሞ እቲ ተቃውሞ ይለምስ። አብ ገለ እዋናት፡ ዘይተወደነ ውሳኔታት ብዕድል ስለ ዝኸይድ አዕናዊ ውጽኢታት ከም ዝነበሮ ተረጋገጹ'ዩ። እቲ ጨቋኒ ስርዓት ምስ ወደቐ 'ውን እንተኾነ፡ ንአተአላልያ መሰጋገሪ መድረኽ ዝምልከት ውጥን እንተድኣ ዘይጸኒሑ፡ ሓድሽ ምልኪ ንኸበቁል ዕድል ይፈጥረሉ።

ክውንነታዊ አወጣጥና

አብ ምልዕዳል አንጻር ምልኪ፡ ዋላ ዘይተወደነ ህዝባዊ ተበግሶ አድማዒ ተራ ክጻወት ከም ዝኸእል ዝከሓድ አይኮነን። ይኹን እምበር፡ ምልኪ ክሰዓረሉ ዘኸእል አድማዒ አገባባት ምልላይ፡ ነቲ ዘሎ ፖለቲካዊ ብስለትን ህዝባዊ ስምዒትን ምምዛን ከምኡ 'ውን ጎሰንጎት ክግበረሉ ዝኸእል መገዲ ምጽናዕ አገዳሲ እዩ። ጥንቁቕን ክውንነታውን ገምጋም ብዛዕባ ህልዊ ኩነታትን ዓቕሚ ሕብረተሰብን ምክያድ፡ ሓርነት ከጨብጥ ዝኸእል አድማዒ አማራጽታት አብ ምልላይ ሓጋዚ እዩ።

ሓደ ነገር ከዐውት ዝደሊ ሰብ፡ ንጉዳዩ ብኸመይ ከም ዘዐውቶ ብውሕልነት ክውጥን ይግብእ። እቲ ክጭብጥ ዝድለ ዘሎ ዕላማ አገዳሲ ምስ ዝኸውን፡ ወይ ድማ ሳዕቤን ናይ ፍሽለቱ ሓደገኛ እንተኾይኑ፡ ውጥን ዕዙዝ አገዳስነት ይህልዎ። ብስትራቴጂያዊ ውጥን ዝምራሕ መደብ፡ ዘሎ ዘበለ ንዋት ብአድማዕነት ንኸትጥቀመሉ ሰፊሕ ዕድል ይፈጥር። ንሓደ ሓያል ምልካዊ ስርዓት ክኣሊ ዝቃለስ ዲሞክራሲያዊ ምንቅስቃስ፡ ንዋታዊ ዓቕሙ ድሩት፡ ደገፍቱ ድማ ንሓደጋ ዝተቃልዑ ስለ ዝኾኑ፡ እዚ አብ ሳዕሊ ዝተጠቐሰ ሓቂ አብኡ ጎሊሑ ይርእ። ብአንጻሩ፡ እቲ ምልካዊ ስርዓት ብጭካነ ንኸመሓድር ዝኸእሎ እኹል ንዋታዊ ዓቕሚ፡ ውድባዊ ሓይልን ክእለትን ይውንን።

“ምሕንጻጽ ስትራቴጂ” ክበሃል እንከሎ፡ ሓደ ዕዮ ካብቲ ዘለዎ ህልዊ ኩነታት ናብቲ ናይ መወዳእታ መዓልቡ ክበጽሓሉ ዝኸእል ተኸእሎ ምቕማር ማለት እዩ። እዚ ማለት ድማ ካብ ምልኪ ናብ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ማለት እዩ። ዕላማ ንምዕዋት ዝሕንጻጽ መደብ፡ ነቲ ዝተጨቐነ ሕብረተሰብ አሓይሉ፡ ንምልኪ ብምድኻም፡ ደረጃ ብደረጃ ዝተኸፋለለ ጎሰንጎትን ካልእ ዝተወደበ ንጥፊታትን ዘጠቓልል እዩ። እቲ

ክዝንጋዕ ዘይግብኦ መሰረታዊ ነገር፡ እቲ ዕላማ፡ ነቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓት ምልጋስ ጥራይ ዘይኮነ፡ መተካእታኡ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ምትካል እንኮላይ እዩ። ነቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓት ኣብ ምልጋስ ጥራይ ዘተኩር ቀንዲ ስትራቴጂ ካልእ ምልካዊ ስርዓት ናይ ምትካል ከቢድ ሓዲጋ ከንጸላልዎ ግድን እዩ።

ኣብ ምውጣን ዘጋጥሙ መሰናኸላት

ኣብ ዝተፈላለዩ ክፋላት ዓለም ዝርከቡ ተጣብቓቲ ንሓርነት፡ መሰናኸላት ሓርነት ንምግጣም ዘኸኸል ትንተናታት ብምሉእ ዓቕሞም ኣይሃቡን። ኣገዳስነት ጥንቁቕ ስትራቴጂያዊ ውጥን ስሕት ኢሎም ጥራይ ስለ ዘለልዎ፡ ብዙሕ ኣብ ግብሪ ኣይወግለን።

ስለምንታይ እዮም ግን እቶም ንህዝቦም ፖለቲካዊ ሓርነት ከጎናጽፉ ራእይ ዘለዎም ሰባት፡ ንመደቦም ከወውት ዝኸኸል ኣጠቓላሊ ስትራቴጂያዊ ውጥን መብዛሕትኡ ግዜ ዘየዳልው፡ ሕማቕ ኣጋጣሚ ኮይኑ፡ ኣባላት ዲሞክራሲያዊ ምንቅስቃስ፡ ዝበዝሕ ግዜ ብዛዕባ ስትራቴጂያዊ ውጥን ልምዲ ዘይብሎም፡ ስልጠና ዘይወሰዱ ወይ ድማ ኣድላይነቱ ዘይርኣዮም እዮም። እዚ ኣዝዩ ከቢድ ጉዳይ እዩ። መራሕቲ ተቓውሞ፡ ብዙሕ ግዜ ብመለኸቲ ስርዓታት ስለ ዝጋፍዑን ግዜ ዘይህብ ሓላፍነት ድማ ስለ ዝውጥሮምን ስትራቴጂያዊ ኣተሓሳስባ ከማዕብልሉ ዝኸኸሉ ጥበብ ንምኸዕባት ኣራኽቦ ይስእኑ።

ስለ ዝኾነ ድማ፡ እቲ ዝህሉ ልሙድ ተርእዮ ንተበግሶታት ምልኪ መልሱ-ግብሪ ምሃብ እዩ። ከም ሳዕቤኑ፡ እቲ ተቓውሞ ኩሉ ግዜ ኣብ ዝተወሰነ ድፋዕ ናይ ሓርነታት ተሓጺሩ፡ ንኣካይዳ ናይ'ቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓትን ናይ ዕብላላ ፖሊሲታቱን ብደፋእታ እንዳመከተ፡ ተኸላኻሊ ስጉምታት ጥራይ እዩ ዝወስድ።

ገለ ውልቀ-ሰባትን ጉጅለታትን፡ ኣድላይነት ሰፊሕን ነዊሕ ዝጠመተን ውጥን ኣብ ሓርነታዊ ምንቅስቃስ ከይርኣዮም ይኸኸል እዩ። ዕላማኦም ኣትሪሮምን ብዝሰፍሙን መገዲ ብምቅላሖም ጥራይ ክዕወት ይኸኸል እዩ ዝብል ዘይብሱል ኣተሓሳስባ ከሕድሩ ይኸኸሉ እዮም። ገሊኦም ድማ ኣብ መትከሎም ጸኒዖም ብምቅላስን ንጸገማት ብምብዳህን ጥራይ ንዕላማታቶም ከተግብርዎም ዝኸኸሉ መሲሉ ክርኣዮም ይኸኸል እዩ። ሰብኣዊ ዕላማታትን ክብርታትን ብዓውታ ምቅላሕ ተኣማንነትካ ንዕኡም ድማ ምግላጽ ዝንኣድኡ እንተኾነ፡ እዚ ንበይኑ ግን ንምልካዊ ስርዓታት ወጊኑ ሓርነት ከጎናጽፍ ዝኸኸል ኣይኮነን።

ገለ ግሩሃት ተቓውሞቲ ድማ ጎነጽ ብምዝውታር ጥራይ ሓርነት ክክብጥ ዝኸኸል ይመስሎም። ኣቐዲሙ ከም እተገልጸ ግን፡ ጎነጽ ዋሕስ ናይ ዓወት ኣይኮነን። ኣብ ክንዲ ናብ ሓርነት፡ ናብ ስዕረት፡ ናብ ህልቂት፡ ወይ ድማ ናብ ክልቲኡ ከምርሕ ይኸኸል። ኣብ መብዛሕትኡ ኩነታት እቲ ምልካዊ ስርዓት ንጎነጻዊ ቃልሲ ኣደልዲሉ ዝተግጥቀ እዩ። ወተሃደራዊ ክውንነታት ድማ ሳሕቲ ጥራይ እዮም ንረብሓ ዲሞክራሲያውያን ዝኹኑ።

ገለ ተቓለስቲ ድማ ንተግባራቶም ኣብቲ ንዕኡም “መሲሉ ዝረኣዮም” ስምዒት ዝተሞርኮሰ ይገብርዎ። ከምዚ ዓይነት ዝንባላ “ርእሱ-ምእኩል” ጥራይ ዘይኮነ፡ ብሉጽ ሓርነታዊ ስትራቴጂ ንምምዕባል ‘ውን ኣየኸኸልን።

ሓደ ሰብ ኔሩዎ ኣብ ዝበሃል “ብሩህ ሓሳብ” ዝተሞርኮሰ ውጥን ‘ውን ድሩት እዩ። እቲ ብሓቂ ዘድሊ ነገር፡ ነቲ ዘሎ ምልኪ ንምልጋስ “ቀጺሉ ዝመጽእ ስጉምታት” እንታይ ምዃኑ ዝእምት፡ ኣብ ጥንቁቕ ቅመራ ዝተሞርኮሰ ውጥን እዩ። ብዘይ ስትራቴጂያዊ ትንተና ጥንቁቕ መጽናዕቲ ክህሉ ስለ ዘይኸኸል፡ መራሕቲ ተቓውሞ ነቶም ኣብ ዓወት ዘብጽሑን “ደረጃ ብደረጃ ዝውሰዱን ስጉምታት” እንታይ ምዃኖም ክፈልጥዎም ኣይኸኸሉን። ተባላሓትነትን ብሩህ ኣተሓሳስባን ኣገደስቲ እኳ እንተኾኑ፡ ስትራቴጂያዊ ረብሓ ናይ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ንምድንፋዕ ብውሕልነት ክስርሓሎም ይግባእ።

ኣንጻር ምልኪ ክቐንዕ ዝግብኦ ተግባራት ኣዝዩ ብዙሕ ብምዃኑ በዩን ክጅመር ከም ዘለዎ ‘ውን ምፍላጡ ስለ ዘጸግሞም፡ ገለ ሰባት ኩሉ ነገር ብሓንሳብ ግብርዎ

ኢሎም ክመኸሩ ይኸክሉ። እዚ ሓጋዚ መሰሉኳ ክርእ ዝኸኸል እንተኾነ፡ ዘይከኣል ነገር እዩ፡ ብፍላይ ኣብ ድኹም ምንቅስቃሳት፡ ብተወሳኺ፡ ከምዚ ዓይነት ኣሰራርሓ፡ ንዘሎ ድፍት ጸጋታት ብኸመይ ከም እትጥቀመሉ፡ በዩን ከም እትጅምርን ኣበይ ክተተኩር ከም ዘለካን ክትፈልጥ ኣየኸኸለካን እዩ።

ገለ ሰባት ወይ ጉጅለታት ኣድላይነት ውጥን ክርእዮም ዝኸኸል እኳ እንተኾነ፡ ነቲ ጉዳይ ከም ናይ ሓጺር እዋን መደብ ወይ ድማ ከም ስልታዊ ነገር እዮም ዝርእይዎ። ናይ ነዊሕ እዋን መደብ ኣድላይ ወይ ድማ ዝኸኸል መሰሉ ዘይክርእዮም ይኸኸል። ሓደ-ሓደ ግዜ ብመንጽር ስትራቴጂያዊ ረብሓታት ምሕሳብን ምትንታንን ይጽግሞም። ብደቀኸቲ ነገራት ኣንፈቶም ብምስሓትን ንተጻረድቶም መልሰ-ግብሪ ብምህብን ነቲ ብዲሞክራሲያዊ ተቃውሞ ዝግበር ተበግሶታት ብግቡእ ኣይጥቀሙሉን። ኣብ ናይ ሓጺር እዋን ንጥፊታት ካብ መጠን ንላዕሊ ብምድሃብ፡ እቲ ቐንዲ ዕላማ ክዕወተሉ ዝኸኸል ካልእ ኣማራጽታት ኣብ ምፍታሽ ድኸመት የርእዩ።

ገለ ዲሞክራሲያዊ ምንቅስቃሳት ንምልኪ ክኣልይሉ ዝኸኸሉ ኣጠቓላሊ ስትራቴጂ ዘይብሎም ክኾኑ ይኸኸሉ። ኣብ ክንድኡ ኣብ ዝተፈላለዩ ቅጽበታዊ ጉዳያት ጥራይ የተኩሩ። እቲ ምልካዊ ስርዓት ብናታቶም ጸዕሪ ጥራይ ክወድቕ ዝኸኸል ኮይኑ ኣይስመዖምን። ስለዚ፡ ንዕኡ ዝምልከት ውጥን ምሕንጻጽ ኣጉል ምቕጽይጻይ ወይ ከንቱ ጸዕሪ ይሓስብዎ። እቲ ዝካየድ ሓርነታዊ ቻልሲ ኣንጻር ድልዱል ዝሰረቱ ምልካዊ ስርዓት ምስ ዝኸውን፡ ነቶም ተቻለስቲ ዝገጥሞም ብድሆ ምስ ሓያል ሰራዊትን ፖሊስን ምፍጣጥ ስለ ዝኾነ፡ እቲ ስርዓት ድላይ ክገብር ዝኸኸል ጌሮም ይቐርጽዎ። ምስ ምህሙን ተስፍኦም፡ ብታሪኻውን ሓላፍነታውን ምኽንያታት፡ ነቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓት ዘይተጸዓድነቶም ከርእዩ ይኸኸሉ እዮም። ከንጻባርቕዎን ክቐበልዎን ዋላ ኣይድለዩ፡ ተግባራቶም ተስፋ ዘለዎ ኮይኑ ክርእዮም ኣይክእሉን። ካብዚ ብምብጋስ ድማ ናይ ነዊሕ እዋን ኣጠቓላሊ ስትራቴጂያዊ ውጥን ኣድላይ ክመስሎም ኣይክእሉን።

ስትራቴጂያዊ ውጥን እንተዘየለ ድማ ዘይተርፍ ደርቋሲ ሳዕቤናት ክኸሰት ግድን እዩ። ከም ሳዕቤኑ፡ ሓይሊ ኣይህሉን፡ ስራሕ ኣይመዓዘኑን፡ ኣይህልዎን፡ ጉልበት ኣብ ደቀኸቲ ነገራት ይሃልኹ፡ ብልጫታት ኣብ መዓላ ኣይወዕሉን፡ መስዋእትነት ድማ ንኸንቱ ይኸውን። ዲሞክራሲያውያን ብስትራቴጂያዊ መደብ ክሰርሑ እንተዘይክኢሎም፡ ዕላማታቶም ከተግብሩ ኣይክእሉን። ዘይተወደኑ፡ ኣጉልን ሕውስዋስን ንጥፊታት ንተቃውሞ ንቕድሚት ኣየሰጉሞን። ብኣንጻሩ፡ ምልካዊ ስርዓት ስልጣኑን ዕብለልኡን ንኸሓይል ይሕግዮ።

ኣብ ሓርነታዊ ቻልሲታት፡ ኣጠቓላሊ ስትራቴጂያዊ ውጥን ብዙሕ ግዜ ስለ ዘይሰርሓሉ፡ መለኸቲ ካብቲ ኸጸንሕዎ ዝግብኦም ንላዕሊ ኣብ ስልጣን ይጸንሑ፡ ንነዊሕ ዓመታት ድማ ይቕጽሉ።

ኣርባዕተ ኣገደስቲ ኣምራት ኣብ ስትራቴጂያዊ ውጥን

ብስትራቴጂያዊ ኣገባብ ክንሓስብ ክንክእል መታን፡ ናይዞም ዝስዕቡ ኣርባዕተ ኣምራት ትርጉም ምፍላጥ ከድልየና እዩ።

ቀንዲ ስትራቴጂ ዝብሃል፡ ሓደ፡ ዕማላኡ ኣብ ሸቶ ንምብጻሕ ዝቃለስ ጉጅለ፡ ንዘሎ ኹሉ ዓቕምታት (ቁጠባዊ፡ ሰብኣዊ፡ ሞራላዊ፡ ፖለቲካውን ውድባውን ወዘተ.) ንምውህሃድን ንምምራሕን ዘኸኸሎ ኣምር እዩ።

ቀንዲ ስትራቴጂ ብቐዳምነት ኣብ ናይቲ ጉጅለ ዕላማታትን ዓቕምታትን ብምትኳር፡ ነቲ ግርጭት ኣብ ምግጣም ዝሓሸ ዝብሎ ተክኒካዊ ጥበብ (ንኣብነት ወተሃደራዊ ቅዲ ኩናት ወይስ ዘይጎነጻዊ ቻልሲ) ይውስን። መራሕቲ ተቃውሞ ቀንዲ ስትራቴጂ ኣብ ዝሕንጽጽሉ እዋን፡ ንተጻረድቶም በየኖት ጸቕጥታትን ጽልዋታትን ከድምዑሎም ከም ዝኸኸሉ ምምዛንን ምውጣንን የድልዮም። ብተወሳኺ፡ ኣብ ከመይ ዝበለ ኩነታትን ግዜን ከመይ ዝበለ ናይ ተቃውሞ ጎስጓጎት ክጅመር ኣለዎ፡ እንታይክ ክስዕቦ ኣለዎ ዝብል ሕቶታት ኣብቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ክውሰን ክኸኸል ኣለዎ።

ቀንዲ ስትራቴጂ፡ እቲ ቻልሲ ብኸመይ ክካየድ ከም ዘለዎ ዘንጽር መሰረታዊ መቻን ናይ ዝተወሰነ ኣማራጺ ስልታት ይፈጥር። ቀንዲ ስትራቴጂ ኣወዛዝዓ ሓፈሻዊ

ዕማማት ናብ ዝተወሰነ ጉጅለታት ከምኡ 'ውን ኣመቓርሓ ንቓልሲ ዘድሊ ንዋት ናብቶም ጉጅለታት ይውሰን።

ስትራተጂ ዝብል ኣምር ኣብ ውሽጢ ቐንዲ ስትራተጂ ንዝርከቡ ዝተወሰኑ ዕላማታት ብኸመይ ከተወጡቶም ከም እትኸእል ዘረድእ ኣምር እዩ። ስትራተጂ ብኸመይን መዓስን ትቃለስ፤ ብኸመይ ዝበለ መገዲ ንዝለዓለ ኣድማዕነት ናይ ዝተወሰነ ዕላማታት ትሰርሕ፤ ኣብ ዝብሉ ነጥብታት የተኩር። ስትራተጂ ምስ ናይ ሰኣላይ ሓሳብ ክወዳደር እንከሎ፡ ስትራተጂያዊ ውጥን ድማ ምስ ናይ ኣርኪተክት ዲዘኖ ክነጻጽር ንኸእል።¹²

ስትራተጂ፡ ንስዕረት ተጻረድቲ ዘቀላጥፍ ቅለ-ዕ ግርጭት ዝኸሰተሉ ተኸእሎ ብምእማት፡ እቶም ተጻረድቲ ቀልጢፎም ኣላሽ ከም ዝብሉ ዝገብር ስትራተጂያዊ ኩነት ክፈጥር ይኸእል። እዚ ምስ ዘይከውን ድማ፡ እቲ ዝፍጠር ስትራተጂያዊ ኩነት ንዓወት ናይቶም ተቓለስቲ ርጉጽ ክገብር ይኸእል። ስትራተጂ ንዝተረኸበ ዓወታት ብኣድማዕነት ንኸትጥቀመሉ 'ውን የኸእለካ።

ኣብ መስርሕ ናይ ቃልሲ ጎስጓስ ብኸመይ ክምዕብል ከም ዘለዎን ስትራተጂያዊ ኩነት ብዝተፈላለየ መዳያቱ ኣብ ምዕዋት ናይ'ቲ ዝድለ ዕላማ ብኸመይ ከገልግል ከም ዝኸእልን ንምፍላጥ ስትራተጂ ሓጋዚ እዩ። ዝተወሰኑ ጉጅለታት ኣብ ንኣሽቱ ስርሒታት ክዋፈርሉ ዝኸእሉ ጥበብ የስንቕ። ኣብ'ቲ ተመሪጹ ዘሎ ኣገባባት ቃልሲ ዝህሉ መምዘንታት ናይ ዓወት፡ ሓደ ብውሕልነት ዝዳሎ ስትራተጂ ኣብ ግምት ከእትዎም ካብ ዝግብኦ ነገራት ሓደ እዩ። ዝተፈላለየ ኣገባባት ዝተፈላለየ መምዘንታት ኣለዎ። እቲ መምዘንታት ተማሊኡ ማለት ዓወት ትሑዝዮ ማለት ኣይኮነን። ተወሰኸቲ ረቛሕታት ከድልዩ ይኸእሉ እዮም።

ስትራተጂ ኣብ ዝሕንጽጽሉ እዋን፡ ዲሞክራሲያውያን ንዕላማታቶም ብንጹር ክብርህዎ ይግባእ። ንዓኣቶም ንምዕዋት ዝግበር ጸዕሪ ድማ ብኸመይ ከም ዝልካዕ ክፈልጡ ይግባእ። እቲ ዕላማታት ብሩህን ትንቱንን ምስ ዝኸውን፡ ነፍሲ-ወከፍ ዕላማ ክትግበረሉ ዝኸእል መምዘንታት ንኸፈልጡ ይሕግዞም። ከምዚ ዓይነት ንጹርነት ኣብ ስልታዊ ውጥን 'ውን ኣገዳሲ እዩ።

ስትራተጂ ብታክቲካትን ሜላታትን እዩ ዝትግበር። ታክቲካ ክብሃል እንከሎ፡ ኣብ ሓደ ውሱን ኩነታት ንዘሎ ዓቕሚ፡ ተጣቢብካ ንዝበለጸ ረብሓ ክትጥቀመሉ ምኸኣል ማለት እዩ። ታክቲካ ማለት እተወሰነ ዕላማ ንምዕዋት ዘገልግል እተወሰነ ተግባር እዩ። ኣማራጽታት ታክቲካ፡ ኣብ ሓደ ዝተወሰነ ደረጃ ናይ ግርጭት፡ ንዘሎካ ተኸእሎታት ከመይ ጌርካ ብዝበለጸ መገዲ ንስትራተጂካ ከተወጡተሉ ትኸእል ኣብ ዝብል መረጃ እታ ዝተጥርከሰ እዩ። ታክቲካትን ሜላታትን ኣድማዕነት ክህልዎም እንተኸይኑ፡ ኣብ ምዕዋት ስትራተጂያዊ ዕላማታት ብዘለዎም ተሳማድነት ምስ ዝምረጹን ኣብ ጥቕሚ ምስ ዝውዕሉን እዩ። ንስትራተጂያዊ ዕላማታት ዘየሓይሉ ታክቲካዊ ረብሓታት ኣብ መወዳእትኡ ከንቱ ድኻም ኮይኖም ክተርፉ ይኸእሉ እዮም።

ልክዕ ከምቲ ስትራተጂ ምስ ቀንዲ ስትራተጂ ተሳንዮ ክኸይድ ዝግብኦ፡ ታክቲካ 'ውን ምስቲ ዝሰፍሐ ስትራተጂ ክቃደ ዝግብኦ፡ ኣብ ዝተወሰነ መስርሕ ናይ ተግባር ዘተኮረ እዩ። ታክቲካ ኣብ ቃልሲ ዘተኩር ነገር ክኸውን እንከሎ፡ ስትራተጂ ግን ካብኡ ዝሰፍሐ እዩ። ሓደ ዝተወሰነ ታክቲካ ከም ክፋል ናይ ሓደ ኣጠቓላሊ ስትራተጂ ናይ ግጥም ወይ ጎስጓስ እዩ ክርእ ዘለዎ። ታክቲካት ካብ ስትራተጂ ፍልይ ብዝበለ ኣገባብ ንሕጽር ዝበለ እዋን፡ ኣብ ንእስ ዝበለ ከባቢታት (ጂኦግራፊካዊ፣ ትካላዊ፣ ወዘተ.) ወይ ብውሕድ ዝበለ ቁጻሪ ሰባት፣ ወይ ድማ ንውሱን ዕላማታት እዮም ዘገልግሉ። ኣብ ዘይጎነጻዊ ተግባር፡ ኣብ ሞንጎ ታክቲካውን ስትራተጂያውን ዕላማ ዘሎ ፍልልይ፡ ብምዕባይ ወይ ምንኣስ ናይቲ ክጭበጥ ተደልዩ ዘሎ ዕላማ ክፍለጥ ይክእል።

ስትራተጂያዊ ዕላማታት ንምዕዋት መጥቃዕታዊ ታክቲካዊ ኣገባባት ምምራጽ ይክእል እዩ። እዚኣቶም፡ ሓንጻጽቲ ኣብ ልዕሊ ተጻረርቲ ወሰንቲ መጥቃዕታት ንምኸፍንዉ ዝኸእሎም ምቹእ ሃዋሁ ዝፈጥሩሎም መሳርሒታት እዮም። ስለዚ ታክቲካዊ ስርሒታት ዝሕንጽጹን ዝትግብሩን ሰባት፡ ንኸነታት ንምግምጋምን ዝበለጸ ሜላታት

¹² ሮበት ሃልቨይ፡ ውልቃዊ ርክብ፡ 15 ነሓስ 1993።

ንምምራጽን ዘኸኸሎም ጥበብ ዝሰነቐ ክኾኑ ይግባእ። እቶም ተሳተፍቲ ብኣጠቓቕማ ናይቲ እተመርጸ ተክኒካዊ ጥበባትን ሚላታትን ዝሰልጠኑ ክኾኑ ኣለዎም።

ሚላ ዝበል ኣምር ንሓደ ዝተወሰነ መሳርያ ወይ ኣገባብ ተግባር ዝገልጽ እዩ። ብመንጽር ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ክርእ እንከሎ፡ ነቶም ኣብ ምዕራፍ ሓሙሽተ ዝዘርዘርናዮም ዝተፈላላዩ ኣገባባት ተግባር (ከም እኒ ኣድማ፣ ኣብያ፣ ፖለቲካዊ ሕንገዳን ካልኦትን) ዘጠቓለለ እዩ። (ጥብቆ ርእ)።

ኣመዓባብላ ሓላፍነታውን ኣድማዕን ስትራተጅያዊ ውጥን ናይ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ፡ ኣብ ጥንቁቕ ኣሰራርዓን ምርጫን ናይ ቀንዲ ስትራተጂ፣ ስትራተጅታት፣ ታክቲካትን ሚላታትን እተሞርከሰ እዩ።

ኣብዚ ምዕራፍ እዚ ዝተገልጸ ቀንዲ ሓሳብ፡ ካብ ምልኪ ናብ ሓርነት ኣብ ዝግበር ቃልሲ፡ ብጥንቃቄ ዝዳሎ ስትራተጅያዊ ውጥን ኣገዳስነቱ ዝግዘዘ ምዃኑ እዩ። ብውሕልነት ዘይምውጣን ውድቀት ከስዕብ ይኸእል። ብዕቱብ ዝዳሎ ስትራተጅያዊ ውጥን ግን ንዘሎ ዓቕሚ ሕብረተሰብ ኣወሃሂዱ ንዕላማታት ሓርነትን ዲሞክራሲን ከዐውቶ ይኸእል።

ሽውዓተ

አወጣጥና ስትራቴጂ

ተኸክሎ ናይ ዓወት ክብ ንምባል፡ መራሕቲ ተቃውሞ ነቲ ጭቁን ህዝቢ ዘሓይል፡ ንመላኺ ስርዓት ኣዳኺሙ ውሑስ ዲሞክራሲ ዝተክል፡ ኣጠቓላሊ መደብ ስራሕ ክቐይሱ የድልዮም። ከምዚ ዝበለ መደብ ስራሕ ንምዕዋት፡ ህልዊ ኩነታትን ዘሎ ኣድማዒ ኣማራጽታትን ብጥንቃቄ ክምዘን ይግብኦ። ካብ ከምዚ ዝበለ ጥንቁቕ ትንተና ሓርነት ከጎናጽፍ ዝኸኸል ቀንዲ ስትራቴጂን ዝርዝራዊ ናይ ጎስጓስ ስትራቴጂን ክወጽእ ይኸከል። ዋላኳ ተመሳሳልነት እንተለዎም፡ ኣመዓባብላ ቀንዲ ስትራቴጂን ዝርዝራዊ ናይ ጎስጓስ ስትራቴጂን ነብሱ ዝኸኸሉ ዝተፈላለዩ መስርሓት እዮ። ቀንዲ ስትራቴጂ ምስ ተሓንጻጸ ጥራይ እዩ ዝርዝራዊ ናይ ጎስጓስ ስትራቴጂታት ክሕንጻጽ ዝኸከል። ናይ ጎስጓስ ስትራቴጂታት ንዕላማታት ቀንዲ ስትራቴጂ ከወውትን ከደንፍዕን ተባሂሉ እዩ ክሕንጻጽ ዝግብኦ።

ኣመዓባብላ ናይ ተቃውሞ ስትራቴጂ ንዝተፈላለዩ ሕቶታን ዕዮታትን ኣብ ግምት ዘእተወ ክኸውን ይግባእ። ብደረጃ ቀንዲ ስትራቴጂን ናይ ጎስጓስ ስትራቴጂን ኣብ ግምት ክእትው ዝግብኦም ነገራት ክፍለጡ ኣለዎም። ሓንጻጽቲ ስትራቴጂያዊ ውጥን ብዛዕባ እቲ ዘሎ ግርጭት፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ኣካላዊ፡ ታሪኻዊ፡ መንግስታዊ፡ ወተሃደራዊ፡ ባህላዊ፡ ማሕበራዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ስነ-ኣእምሮአዊ፡ ቁጠባውን ኣህጉራውን መዳያት ዕሙቕ ዝበለ ፍልጠት ክህልዎም ይግባእ። ስትራቴጂታት ብመንጽር ሓደ ውሱን ቃልስን ድሕረ-ባይታኡን እዩ ክሕንጻጽ ዝኸከል።

ልዕሊ ኹሉ ነገር፡ ሓንጻጽቲ ስትራቴጂን ዲሞክራሲያውያን መራሕትን ንዕላማታትን ኣገዳስነትን ናይቲ ቻልሲ ክግምግምዎ ይግብኦም። ነቲ ዕላማታት ብሓቂ ክቃለስሉ ይግብኦምዶ፡ ስለምንታይ፡ ሓቀኛ ዕላማ ናይቲ ቻልሲ ምውሳኝ ኣገዳሲ ነገር እዩ። ኣቐዲምና ከም ዝርእናዮ ነቲ ዘሎ መላኺ ስርዓት ምልጋስ ጥራይ እኹል ኣይኮነን። እቲ ቐንዲ ዕላማስ ምምስራት ናጻ ሕብተረሰብን ዲሞክራሲያዊ ስርዓተ-መንግስትን እዩ ክኸውን ዘለዎ። ኣብዚ ነጥብዚ እንተድኣ ንጹርነት ክህሉ ክኢሉ፡ ንቐይስ ቀንዲ ስትራቴጂን ዝርዝራዊ ስልትታትን ብኣዎንታ ክጸልዎ ይኸከል።

ሓንጻጽቲ ስትራቴጂ፡ ብፍላይ ነዞም ዝሰዕቡ መሰረታውያን ሕቶታት ክምልሱ ክኸከሉ ኣለዎም።

- ሓርነት ንምጉንጻፍ ከጋጥሙ ዝኸከሉ ቀንዲ ዕንቅፋታት ኣየኖት እዮም፤
- ንምጉንጻፍ ሓርነት ኣየኖት ረጃሕቲ የቀላጥፍዎ፤
- ሓያል ጎድኒ ናይቲ መላኺ ስርዓት ኣበይ እዩ፤
- ድኸመታት ናይቲ መላኺ ስርዓት ኣበይ እዮም፤
- ምንጨታት ስልጣን ናይቲ መላኺ ስርዓት ክሳብ ክንደይ ተኣፊፍቲ እዮም፤
- ናይቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታትን ናይ ሓፋሽ ህዝብን ሓያል ጎድንታት ኣየኖት እዮም፤
- ድኸመታት ናይቶም ዲሞክራሲያውያን ከመይ ዝበሉ እዮም፤ ብኸመይክ ክእረሙ ይኸከሉ፤

- ኣብ'ቲ ግርጭት ብቐጥታ ተሳተፍቲ ዘይኮኑ ኣካላት፡ ኩነታቶም ከመይ እዩ፤ ምስ ዲሞክራሲያዊ ምንቅስቃስን ምልካዊ ስርዓትን ዝደጋገፉ እንተኾይኖምከ፡ ብኸመይ ይደጋገፉ፤

ናይ ኣገባባት ምርጫ

ብደረጃ ቀንዲ ስትራቴጂ፡ ሓንጻጽቲ ኣየናይ ዓይነት ኣገባብ ቃልሲ ክኸተሉ ከም ዘለዎም ክውስኑ ይግባእ። ከም ወተሃደራዊ ቅዲ-ኸኖት፤ ደባይ ኸኖት፤ ፖለቲካዊ ኣብያን ካልኦት ተክኒካትን ናይ ቃልሲ፡ ብልጫታቶምን ሕጽረታቶምን ክግምገም ይግባእ።

ሓንጻጽቲ ስትራቴጂ ኣገባባት ቃልሲ ኣብ ዝመርጽሉ ግዜ እዚ ዝስዕብ ሕቶታት ኣብ ግምት ክእቲ ኣለዎ። እቲ ተመሪጹ ዘሎ ኣገባብ ቃልሲ ምስ ዓቕሚ ናይቶም ተቃለስቲ ዝመጣጠን ድዩ፤ እቲ ዝምረጽ ተክኒክ ንዓቕሚ ናይቲ ተዓብሊሉ ዘሎ ሕብረተሰብ ክጥቀመሉ ይኸእልዶ፤ እቲ ተክኒክ ኣብ ድኹም ጎኒ ናይቲ ምልካዊ ስርዓት ዘተኮረ ድዩ ወይስ ኣብ ሓያል ጎኑ፤ እቲ ኣገባባት ነቶም ተቃለስቲ ርእሰ-ምርኮሳ ከማዕብሉዶ ይሕግዞም ወይስ ተጸብይቲ ናይ ደገ ሓገዝ ይገብሮም፤ ብዛዕባ እቲ ዝምረጽ ኣገባብ ከመይ ዝበለ ናይ ቅድሚ ሕጂ ተሞክሮ ኣሎ፤ እቲ ኣገባብ፡ ኣብ መስርሕ ቃልሲ ክህሉ ንዝኸእል ሞትን ዕንወትን የጋድዶዶ ይንክዮ፤ እቲ ዘሎ ምልካዊ ስርዓት ተሳዒሩ ብኻልእ መንግስቲ ምስ ተተክኦ፡ እቲ ኣገባብ፡ ኣብ ዓይነት ናይቲ ዝመጽእ መንግስቲ ከመይ ዝበለ ሳዕቤናት ክህልዎ ይኸእል፤ ኣሉታዊ ሳዕቤናት ክህልዎ ዝኸእል ኣማራጽታት ካብ'ቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ክእለ ኣለዎ።

ኣብ ዝቐደመ ምዕራፋት፡ ፖለቲካዊ ኣብያ ካብ ካልእ ዓይነት ኣገባባት ቃልሲ ብተዛማዲ ዝሓሸ ብልጫታት ከም ዘለዎ ጠቐስና ኔርና። ሓንጻጽቲ፡ ዘለውዎ ፍሉይ ናይ ግርጭት ኩነታት ገምጊሞም፡ ፖለቲካዊ ኣብያ ነቲ ኣብ ላዕሊ ዝተዘርዘረ ሕቶታት ኣወንታዊ ምላሽ ክህብ ዝኸእል ምዃኑን ዘይምዃኑን ክምርምሩ ይግባእ።

ውጥን ንዲሞክራሲ

ሓደ ክርሳዕ ዘይብሉ ነገር እንተሎ፡ ናይ ቀንዲ ስትራቴጂ ዕላማ ንምልካዊ ስርዓት ምእላይ ጥራይ ዘይኮነ፡ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ተኸልካ፡ ምልኪ ከም ዘይድገም ምርግጋጽ እዩ። ነዚ ንምርግጋጽ፡ እቲ ዝምረጽ ኣገባብ ቃልሲ፡ ስልጣን ኣብ ምሉእ ሕብረተሰብ ክዝርጋሓሉ ዝኸእል መገዲ ክፈጥር ኣለዎ። ኣብ ምልካዊ ስርዓት ሕብተረሰብን በርጌሳዊ ማሕበራትን ፈጹሙ ተዳኸሙ፡ መንግስቲ ግን ኣዝዩ ሓይሉዩ ዝጸንሕ። እዚ ዘይምዕሩይነት እዚ ክሳብ ዘይተወገደ ኸኣ እቶም ሰዲቦም ዝመጹ ሓደስቲ መራሕቲ ከምቶም ቅድመኦም ዝነበሩ መለኸቲ ካብ ምዃን ዝግግቶም የብሎምን። ስለዚ፡ ዕልዋ መንግስቲ ወይ ድማ “ሰውራ ላዕለየ-ላዕሊ” ጥራይ እኹል ኣይኮነን።

ኣብ ሓሙሻይ ምዕራፍ ከም ዝረኣናዮ ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ህዝቢ ኣንጻር ምልኪ ከም ዝለዓል ብምግባር፡ ኣብ ሕብረተሰብ ምዕሩይ ዝርገሐ ኣድማዒ ስልጣን ንኸህሉ ይሕግዝ። እዚ ብዝተፈላለየ ኣገባባት ክፍጸም ይክኣል። ዓቕሚ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ከጥሪ ዝኸኣለ ሕብረተሰብ፡ ነቲ ምልካዊ ስርዓት ብቐሊሉ ክጸዓደሉን ክምብርከኸሉን ስለ ዘይክእል፡ እቲ ስርዓት ከም ድላዩ ክጭቁን ኣይክእልን። እቲ ሕብረተሰብ ንስልጣን ናይቲ መላኺ ስርዓት ዝምክተሉን ግብረ-መልሲ ዝህበሉን ደርማስ ዓቕሚ ከማዕብል ይኸእል። ብተወሳኺ፡ ብፖለቲካዊ ኣብያ ህዝባዊ ስልጣን ምስ ዝድንፍዕ ንናጻ ማሕበራት የሓይሎ። ስልጣን እንተድኣ ሓንሳብ ብግቡእ ክዕየሉ ጀሚሩ ቀልጢፉ ኣይጠፍእን እዩ። ኣብ'ቲ ቃልሲ ዝጥረ ፍልጠትን ተሞክሮን፡ እቲ ሕብረተሰብ ንዝኾነ ኣብ መጻኢ ክርኣ ዝኸእል ምልካዊ ስርዓት ከም ዘይምብርከኸ ይገብሮ። ከምዚ ዝበለ ምቅይያር ኣብ ሚዛን ሓይሊ፡ ኣብ ሕብረተሰብ ነባሪ ዲሞክራሲ ናይ ምትካል ተኸእሎ የዛይዶ።

ናይ ወጻኢ ሓገዝ

ጎኒ፡ ጎኒ ምድላው ቀንዲ ስትራተጂ፡ ውሽጣዊ ተቃውሞን ናይ ደገ ጸቕጥን ኣብ ምእላይ ምልካዊ ስርዓት ዘለዎ ተራ ምግምጋም ኣገዳሲ እዩ። ነዚ ብዝምልከት እቲ ቐንዲ ሓይሊ ናይ ቃልሲ ካብ ውሽጢ ዝመንጨወ ክኸውን ከም ዘለዎ ኣቐዲምና ገሊጽናዮ ኔርና ኢና። ደጋዊ ሓገዝ ዘድሊ እንተኾይኑ 'ውን ብቲ ዘሎ ውሽጣዊ ቃልሲ ዝተደረሽ ክኸውን ይግብኡ።

ኣብ ሰብኣዊ፣ ሞራላውን ሃይማኖታውን መዳያት ዘተኮረ፡ እንጻር ምልካዊ ስርዓት ዝቐንዕ ኣህጉራዊ ሓገዝ ክሕተት ይክእል እዩ። ብመንግስታትን ኣህጉራዊ ውድባትን እንጻር ምልካዊ ስርዓት ዲፕሎማሲያዊ፣ ፖለቲካውን ቁጠባውን እገዳታት ንክግበር ጸዕርታት ክግበር ይክእል። እዚ ብዝተፈላለዩ ኣገባባት ክትግበር ይኸእል። ወተሃደራዊ ኣጽዋርን ካልእ ቁጠባዊ ነገራትን ንክይሸፍኑ ከይዕደግን ምኸልካል፡ ዲፕሎማሲያዊ ተፈላጥነት ምጉዳል ወይ ዲፕሎማሲያዊ ርክብ ምብታኽ፡ ኣብቲ ሃገር ቁጠባዊ ምትሕግጋዛትን ወፍርን ምእጋድ፡ ንምልካዊ ስርዓት ካብ ኣህጉራዊ ውድባትን ኣካላት ውደብ ሕቡራት ሃገራትን ምግላፍ ዘጠቓለለ ክኸውን ይኸእል። ብተወሳኺ፡ ነቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ቀጥታዊ ሓገዝ፡ ናይ መራኽብን ፋይናንስን ዘጠቓለለ ኣህጉራዊ ደገፍ፡ ክግበረሎም ይኸእል።

ቅየሳ ቐንዲ ስትራተጂ

ህልው ኩነታት፡ ኣማራጽታትን ተራ ናይ ወጻኢ ደገፍን ድሕሪ ምግምጋም፡ ቀየሶቲ ቐንዲ ስትራተጂ እቲ ቃልሲ ብኸመይ ኣገባብ ከም ዝካየድ ዘርኢ ሓፊሻዊ ስእሊ ክነድፉ ይግባእ። እቲ ውጥን፡ ካብ ህልው ኩነታት ጀሚሩ ክሳብ ሓርነትን ምትካል ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ንዘሎ ጉዕዞ ዘንጸባርቕ ክኸውን ኣለዎ። ነቲ ቐንዲ ስትራተጂ ኣብ ዝሕንጽጽሉ ጊዜ፡ ቀየሶቲ ዝተፈላለዩ ሕቶታት ክሓቱ ኣለዎም። እዞም ዝሰዕቡ ሕቶታት (ካብቶም ኣቐዲምና ዝረእናዮም ብዝሰፍሐ መገዲ) ንፖለቲካዊ ኣብያ ዝኸውን ቐንዲ ስትራተጂ ኣብ ዝቐየሰሉ ጊዜ እንታይ ዓይነት ነጥብታት ኣብ ግምት ክኣትው ከም ዝግባእ ዘብርሁ እዮም።

እቲ ነዊሕ ዝጠመተ ቃልሲ ብኸመይ ይጅመር፡ እቲ ጭቁን ህዝቢ፡ ዋላ ብዝተወሰነ ዓቕሚ፡ ብኸመይ ነብሰ-ምትእምማንን ሓይልን ደሊቡ ንምልካዊ ስርዓት ክገጥም ይኸእል። ምስ ጊዜን ተሞክሮን ኣጠቓቕሚ ሕንገዳን ኣብያን ኣብቲ ሕብረተሰብ ብኸመይ ክምዕብል ይኸእል። ንዓቕሚ ምልካዊ ስርዓት ደሪትካ፡ ሕብረተሰብ ዲሞክራሲያዊ ሓይሊ ክድልበሉ ዝኸእል ጎስጓጎትን ዕላማታቱን ብኸመይ ይትግበር።

ብእንጻር ናይ'ቲ ዘሎ ምልክ፡ ዝሰረራ ነጻ ማሕበራት ኣለዎዮ፤ እንተለዎኽ ኣብ ቃልሲ ሓርነት ብኸመይ ከበርክታ ይኸእላ፤ እቲ ምልካዊ ስርዓት ኣብ ዘለወሉ 'ውን እንተኾነ፡ ኣየናይ ትካላት ሕብረተሰብ ካብቲ ስርዓት ክምንዛዓ ይኸእላ፤ ወይ 'ውን ንምዕዋት ዲሞክራሲያዊ ዕላማታት ከመይ ዝበላ ሓደስቲ ትካላት ክህነጻ ይኸእላ።

ናይ ተቃዋምቲ ውድባዊ ትርጉም ብኸመይ ክምዕብል ይኸእል፤ ተሳተፍቲ ብኸመይ ክስልጥኑ ይኸእሉ፤ ኣብ'ቲ ቃልሲ እንታይ ዓይነት ንዋት (ምወላ፡ መሳለጥያ፡ ወዘተ.) የድሊ፤ ነቲ ሕብረተሰብ ኣብ ምልዕዳል እንታይ ዓይነት ኣርማታት ዝያዳ ኣድማዕነት ይህልዎ።

ኣብ ከመይ ዝበለ ደረጃን ብኸመይ ዝበለ መገድን እዮም ምንጭታት ስልጣን ናይ'ቲ ስርዓት ብዘየዳግም መልክዕ ክዳኸሙን ክነጽፉን ዝኸእሉ፤ እቲ ተቃዋሚ ሓይሊ፡ ግቡእ ዘይጎነጻዊ ድስጥሊንን ኣብያን ብማዕረ ዓቂቡ ብኸመይ ክቕጽል ይኸእል፤ ኣብ መስርሕ እቲ ቃልሲ ሕብረተሰብ ዘድልዮ መሰረታዊ ጠለባት ብኸመይ የማልእ፤ ኣብ መስርሕ ናይ'ቲ ግርጭት፡ ስነ-ስርዓት ብኸመይ ክሕሎ ይኸእል፤ ዓወት እንዳተቓረበ ኣብ ዝኸደሉ እዋን፡ እቲ ስዒቡ ዝመጽእ መሰጋገሪ መድረኽ ብሰላም ምእንቲ ኸሰገር ዝሕገዝ ትካላዊ ሰረት ብኸመይ ይንጸፍ።

ሓደ ክዝንጋዕ ዘይብሉ ነገር እንተሎ፡ ንኹሉ ሓርነታዊ ቃልሲታት ክገልግል ዝኸእል ንድፊ ስትራተጂ ክህሉ ወይ 'ውን ክሕንጸጽ ከም ዘይክእል እዩ። ንነፍሲ-ወከፍ

ምልካዊ ስርዓት ንምውዳቕን ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ንምትካልን ዝካየድ ቃልሲ እተፈላለዩ እዩ። ኣብ ሞንጎ ክልተ ኣብነታት ውጹእ ተመሳሳልነት ክህሉ ኣይክእልን። ነፍሲ-ወከፍ ምልካዊ ስርዓት ነፍቱ ውልቃዊ ጠባይት ስለ ዝህልዎ፡ ዓቕሚ ናይቶም ተቃላኪቲ 'ውን ብኡ መጥን እተፈላለዩ ክኸውን ግድን እዩ። መራሕቲ ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ነቲ ኣውራ ስትራቴጂ ኣብ ዝቐይሩሉ ግዜ ብዛዕባ ኩነታት ናይ'ቲ ግርጭት ጥራይ ዘይኮነ፡ ብዛዕባ ዘሎ ኣማራጽታት ቃልሲ 'ውን ዓሚቑ ፍልጥት ክህልዎም ይግባእ።¹³

እቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ብጥንቃቄ ምስ ተሓንጸጸ፡ ብዝሰፍሐ ክዝርጋሕ ይግብእ። እቲ ኣብ ቃልሲ ዝሳተፍ ህዝቢ፡ ነቲ ሓፊሻዊ ትሕዝቶን መምርሕታትን ምስ ዝፈልጦ ብዝያዳ ንክሞላእ ይድረኽ። ተሳተፍቲ፡ ኣፍልጦ ምስ ዝህልዎም ፍናኖም ክብ ይብል፤ ድሌቶምን ተሳታፍነቶምን ይግዝዝ። መለኸቲ 'ውን ብዛዕባ ሓፊሻዊ ሕንጻዳትን ትሕዝቶን ናይ'ቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ምስ ፈለጡ፡ ንጭካነኦም ደረት ክገብርሉ ይግደዱ፤ ምክንያቱ ተመሊሱ ንዕኡም ዝወቅዕ ፖለቲካዊ ሳዕቤናት ክህልዎዩ ዝብል ስግኣት ስለ ዘሕድሩ። ብዛዕባ ፍሉይ ጠባይት ናይ'ቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ዘሎ ኣፍልጦ ክብ ምስ ዝብል፡ ኣብ ውሽጢ እቲ መላኺ ስርዓት ናይ ምስላምን ተቃውሞን ተርእዮታት ከም ዝቀላቐል ይገብር።

ሓንሳብ እቲ ንኣተኣላልያ ምልክን ምትካል ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ዝምልከት ቀንዲ ስትራቴጂ ምስ ጸደቐ፡ እቶም ተቃላኪቲ ንትግባረኡ ከይተሓለሉ ክሰርሑ ኣለዎም። ኣብ ኣዝዩ ዝተወሰነ ኣጋጣምታት ጥራይ'ዩ እቲ ቃልሲ ካብ'ቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ክምሕድግ ዝከእል። እንተደኣ እቲ ኣቐዲሙ ዝተሓንጸጸ ቀንዲ ስትራቴጂ ርኡይ ጉድለታት ተረኺብዎ ወይ 'ውን ኩነታት ናይ'ቲ ቃልሲ መሰረታዊ ለውጢ እንተደኣ ኣርእዩ፡ ነቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ሓንጻጽቲ ክልውጥዎ ኣለዎም። እዚ ክግበር እንተኸኢይኑ ግን፡ ኣቐዲምካ ጥንቁቕ ገምጋም ክግበር፡ መተካኢታ ዝኸውን ቀንዲ ስትራቴጂ ድማ ክዳሎን ክጸድቕን ክከእል ኣለዎ።

ቅየሳ ስልትታት ኅስጓስ

ነቲ ምልካዊ ስርዓት ኣሊኻ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ንምትካል ዝተሓንጸጸ ቀንዲ ስትራቴጂ፡ ሸሕ ግዜ ብሉጽ እንተኾነ 'ውን ብቐጥታ ክትግበር ዝከእል ነገር ኣይኮነን። ንስልጣን ምልካዊ ስርዓት ኣብ ምድኻም ዘገልግል ኅስጓሳት ንምውህሃድ ዝርዝራዊ ስልትታት ክዳሎ ናይ ግድን እዩ። ኣብ ልዕሊ ምልካዊ ስርዓት ስምብራት ዝገድፍ መጥቃዕቲ ንምፍናው እተፈላለዩ ታክቲካዊ ዕዮታት ስለ ዘድሊ፡ እዚ ዕዮታት'ዚ ብግዲኡ ብዝርዝራዊ ስልትታት እዩ ዝወሃድ። እቲ ታክቲካትን ሚላታትን ንዕላማ ነፍሲ-ወከፍ ስልቲ ብዘወውት መገዲ ብጥንቃቄ ክምረጽ ኣለዎ። ኣብዚ ከነተኩረሉ ደሊና ዘለና ነጥቢ እቲ ንስልቲ ዝምልከት መዳይ እዩ።

ልክዕ ከምቶም ቀንዲ ስትራቴጂ ዝሕንጽጹ መራሕቲ፡ ስልትታት ኅስጓስ ዝሕንጽጹ ቀየሶቲ 'ውን ብዛዕባ ባህርያት፡ ኩነታትን ኣጠቓቕማን ናይ'ቲ ዝመርጽዎ ተክኒካት ቃልሲ እኹል ኣፍልጦ ዘለዎም ክኾኑ ይግባእ። ልክዕ ከም'ቲ ኣዘዘቲ ሰራዊት ወተሃደራዊ ስትራቴጂ ክሕንጽጹ እንከለው ብዛዕባ መሸከላት ሓይሊ፡ ታክቲካት፡ ሎጀስቲክስ፡ ኤምዳድ፡ ቅርጺ መራትን ካልእን ክግደሱ ዝግባእ፡ ሓንጻጽቲ ፖለቲካዊ ኣብያ ድማ ብዛዕባ ባህርይን ሕግታትን ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ኣዳቕቕም ክፈልጡ ይግባእ። ብዛዕባ ዘይጎነጻዊ ቃልሲ ፍልጠት ምድላብ፡ ኣብ'ዚ ጽሑፍ'ዚ ቀሪቡ ዘሎ ምክርታት ምግንዛብ፡ ነቲ ዘልግልናዮ ሕቶታት ዝወሃብ መልስታት፡ ኩሉ-ሙሉ ምስ ሕቡር ተበላሓትነት ተደሚሩ ጥራይ እዩ ስልትታት ኣብ ምቕያስ ክሕግዝ ዝከእል።

¹³ ነዚ ብዝምልከት Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action* (Boston, MA: Porter Sargent, 1973) ከምኡ 'ውን Peter Ackerman and Christopher Kruegler, *Strategic Nonviolent Conflict* (Westport, Connecticut: Praeger, 1994) ዝብሉ መጻሕፍቲ ምውካስ ይክኣል። ከምኡ 'ውን ኣብ መጻኢ ዝሕተም Gene Sharp, *Waging Nonviolent Struggle: Twentieth Century Practice and Twenty-First Century Potential* ዝብል መጽሓፍ ረኣ።

አብ እተወሰነ ናይ ተቓውሞ ጎስጓስ ዘገልግል ስልትታት ከምኡ 'ውን ነዊሕ ዝጠመተ ናይ ሓርነታዊ ቻልሲ መደባት ዝቐይሱ ሓንጻጽቲ ፖለቲካዊ አብያ፡ ነዚ ዝስዕብ ነጥብታት አብ ግምት ከእትው ይግባእ።

- ዕላማታት ናይ'ቲ ጎስጓስን ኣበርክቶኡ አብ ትግባረ ናይ ቀንዲ ስትራቴጂን ምውሳኔ።
- ንዝተመርጸ ስልትታት አብ ምትግባር ዘገልግሉ ዝበለጹ ሚላታትን ፖለቲካዊ መሳላጥያታትን ምልላይ። አብ ነፍሲ-ወከፍ መደብ ናይ ሓደ ዝተወሰነ ጎስጓሳዊ ስልቲ፡ አብ ልዕሊ ምንጭታት ስልጣን ናይ'ቲ መላኺ ስርዓት ኣድማዒ ጸቕጢ ክፈጥሩ ዝኽእሉ ተክኒካትን ሚላታትን ምውሳኔ ኣገዳሲ እዩ። ዓበይቲ ዕላማታት ክዕወት ዝኽእል፡ ደቀቕቲ ስጉምታት ብጥንቃቄ ምስ ዝምረጽን ዝትግበርን ምዃኑ ክዝንጋዕ የብሉን።
- ቁጣባዊ ሕቶታት ምስቲ መሰረታዊ ፖለቲካዊ ቻልሲ ብኸመይ ከም ዝዛመድ ምውሳኔ። አብ'ቲ ቻልሲ ቁጠባዊ ሕቶታት ዝዕብልል እንተመሰሉ፡ እቶም ሕቶታት እቲአቶም ድሕሪ ውድቀት ምልካዊ ስርዓት ጥራይ ክፍትሉ ዝኽእሉ ምዃኖም ምግንዛብ። እዚ ምስ ዘይግበር ግን፡ አብ'ቲ መሰረታዊ መድረኽ ቅጽበታዊ ፍታሕ ክመጽእ ስለ ዘይክእል ዘይዕግበትን ፖለቲካዊ ቕሓርን ክኸሰት ይኽእል። ከምዚ ዓይነት ስምዒታት፡ ቁጠባዊ ጸገማት ከነርሁ ብዝብል ጉልባብ፡ ሓደስቲ መለኸቲ ንኸበቑሉ ዕድል ይፈጥር።
- ቻልሲ ተቓውሞ ንምጅማር ከመይ ዝበለ ቅርጺ መሪሕነትን ናይ መራኽቢ ስርዓትን ከም ዘድሊ ኣቐዲምካ ምውሳኔ። ንተቻለስትን ህዝብን አብ ምምራሕ ከመይ ዝበለ ኣገባብ መራኽብታትን መስርሕ ናይ ኣፈጻጽማ ውሳኔታትን የደሊ።
- ብዛዕባ ተቓውሞ ዜናን ሓበሬታን ናብ ህዝቢ፡ ሓይልታት ምልካዊ ስርዓትን ኣህጉራውያን ማዕከናት ዜናን ክመሓላለፈሉ ዝኽእል ናይ መራኽቢ ኣገባባት ምፍጣር። ዝቐርብ ጸብጻባት ፈጺሙ አብ ሓቂ ዝተጠርከሰ ክኸውን ኣለዎ። ዝተጋነነን ዘይተረጋገጸን ጸብጻባት ንተኣማንነት ናይ'ቲ ቻልሲ የዳኽሞ።
- ንጠለባት ህዝቢ አብ ምምላእ ክሕግዝ ዝኽእል፡ አብ ርእሱ-ምርኮሳ ዝተጠርከሰ ማሕበራዊ፡ ትምህርታዊ፡ ቁጠባውን ፖለቲካውን ንጥፈታትን መደባትን ምምዕባል። ከምዚ ዝኣመሰልዎ መደባት አብ'ቲ ቻልሲ ብቐጥታ ብዘይዋስኡ ሰባት ክትግበር ይክኣል።
- ነቲ ሓርነታዊ ቻልሲ ብሓፈሻ ወይ 'ውን ንዝተወሰኑ ናይ ጎስጓስ መደባት ዘድሊ ናይ ወጻኢ ሓገዝ ምውሳኔ። ነቲ ውሻጣዊ ቻልሲ ጽግዕተኛ ናይ ዘየተኣማምን ደጋዊ ሓገዝ ከምዘይከውን ጌርካ፡ ብኸመይ ናይ ወጻኢ ሓገዝ ክውሓስ ይክኣል። ከመይ ዝበሉ ናይ ወጻኢ ሓይልታት እዮም ብኣድማዕነት ክሕግዙ ዝኽእሉ፤ ዘይመንግስታውያን ማሕበራትዶ (ከም ማሕበራዊ ምንቅስቓሳት፣ ሃይማኖታዊ ወይ ፖለቲካዊ ጉጅለታት፣ ማሕበራት ሸቃሎ፣ ወዘተ.) ወይስ መንግስታውያን ወይ ድማ ውድብ ሕቡራት ሃገራትን ኣካላቱን።

ብተወሳኺ፡ አብ ግዜ ህዝባዊ ምልዕዳል ኣንጻር ዕብለላ ምልኪ፡ ሃንደስቲ ተቓውሞ፡ ጠለባት ህዝቢ ንኸማላእን ኣደብ ንኸግበርን ኣድላይ ስጉምቲ ክወስዱ ይግባእ። ከምዚ ምስ ዝግበር፡ ጠለባት ከማልእ ዝኽእል ናጻ ዲሞክራሲያዊ ኣማራጽታት

ይፍጠር ጥራይ ዘይኮነ፡ እቲ ስርዓት ህውከትን ዕግርግርን ንምምካት ብዝብል ምስምስ ዝወሰዶ ጨካኝ ስጉምታት ተአማንነት የጉድል።

ሕንገዳ ከም ዘስፋሕፍሕ ምግባር

አንጻር ምልኪ ዝግበር ፖለቲካዊ ኣብያ ዕውት ክኸውን እንተኾይኑ፡ እቲ ሕብረተሰብ ብዛዕባ ሕንገዳ እኹል ኣፍልጦ ክህልዎ ይግባእ። ኣብ ምዕራፍ ሰለስተ ብዛንታ ናይ'ቲ “ጎይታ ህበይ” ከም እተገልጸ፡ እቲ ሓሳብ ቀሊል እዩ። ካብ'ቲ ኣብ ጭቆና ዘሎ ህዝቢ፡ እኹል ዝቐጽሩ ሰብ እንተደኣ ሓንጊዱ፡ እቲ ጨቋኒ ስርዓት ይዳኸም፡ ኣብ መወዳእታኡ ድማ ይወድቕ።

እቲ ኣብ ምልኪ ዘሎ ህዝቢ ብዛዕባዚ ሓሳብዚ ካብ ዝተፈላለየ ምንጭታት ፈሊጡ ክጸንሕ ይኸእልዮ። ይኹን እምበር፡ እቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት 'ውን ንአምር ሕንገዳ ብዝሰፍሐ መገዲ ከጎሳጉሱሉ ይግባእ። ከም ባንታ “ጎይታ ህበይ” ዝኣመሰልዎ ወይ ካልእ፡ ህዝቢ ብቐሊሉ ክርድኦ ዝኸእል ባንታት ኣብ'ቲ ሕብረተሰብ ክዝርጋሕ ይኸእል። ህዝቢ ብዛዕባ ሓፈሻዊ አምር ሕንገዳ እኹል ኣፍልጦ ምስ ኣሕደረ፡ ኣብ መጻኢ ዝግበር ዝኾነ ተመሳሳሊ ጻውዒታት ኣድላይነቱ ክርድኦ ይኸእል። ብናይ ገዛእ ርእሱ ተበግሶ 'ውን ዝተፈላለየ ዓይነት ሕንገዳዳት ኣብ ዝተፈላለየ ዓይነት ኩነታት ከተኣታቱ ይጅምር።

ኣብ ትሕቲ ምልካዊ ስርዓት ኪንካ፡ ዜና፡ ሓበሬታን ናይ ተቓውሞ መምርሕታትን ክትዝርግሕ ሓደገኛን ከቢድን እኳ እንተኾነ፡ ዘይክኣል ነገር ከም ዘየኮነ ግን ተሞክሮ ተቓለስቲ ኣረጋጊጽዎ እዩ። ኣብ ስርዓት ናዝን ዴሳውያንን ከይተረፈ፡ ተቓውሞቲ ብደረጃ ውልቀ-ሰባት ጥራይ ዘይኮነ ሞላ ምስ ህዝቢ 'ውን፡ ብምስጢር ብዝብተን ወረቓቕቲ፡ ጽሑፋት፡ መጻሕፍቲ፡ ደሓር 'ውን ብእተቐርጸ ድምጽን ስእልን ይራኸቡ ኔሮም እዮም።

ኣቐዲሙ ዝተሓንጸጸ ስትራቴጂያዊ ውጥን እንተሎ፡ ናይ ተቓውሞ መምርሕታት ብቐሊሉ ክዳሎን ክዝርጋሕን ይኸእል። በዚ ኣገባብዚ ሕብረተሰብ ኣብ ከመይ ዝበለ ኩነታት፡ ንኸመይ ዝበለ ሕቶታት፡ ብኸመይ ዝበለ ኣገባብ ክቃወምን ክሕንግድን ከም ዘለዎ ይሕበር። እቲ ሕብረተሰብ ከምዚ ዓይነት ልምዲ ምስ ዘጥራ፡ ኣብ ገለ ኣገደስቲ ሕቶታት፡ ሞላ መምርሒ ኣብ ዘይብሉ እዋናት፡ ብኸመይ ክቐጽል ከም ዘለዎ ይፈልጥ። ንመስርሕ ቃልሲ ንምትዕንቓፍ ብኻልኦት ንዝወሃብ መደናገሪ “መምርሕታት” ድማ ኣይህመለሉን።

ጭቆናን ግብረ-መልስን

ንዲሞክራሲያውያን ተቓለስቲ ካብ ምልካዊ ስርዓት ክመጽእ ዝኸእል ናይ ጭቆና ግብረ-መልስ፡ ብፍላይ ድማ ጎነጽ ንምዕዳም ዝወሃብ ግብረ-መልስ፡ ሓንጻጽቲ ስትራቴጂ ክዳለውሉን ክግምግምዎን ዝግብኦም ነገር እዩ። እቲ እንዳዛየደ ዝኸይድ ጭቆና ብዘይ ተጸዓድነት ብኸመይ ክግጠም፡ ክብዳህን ክዕገትን ከም ዘለዎ ምውሳኝ የድሊ። ብዛዕባ እቲ ክመጽእ ዝኸእል ግብረ-መልስ ጭቆና፡ እቲ ሕብረተሰብ ብሚላን ከከም ኩነታቱን ክሕበር ኣለዎ። ክህሉ ዝኸእል ሓደጋት ንኸለሊ ድማ ይሕግዞ። እቲ ጭቆና እንዳገደደ ዝኸይድ እንተመሰሉ፡ ንዝጉድኡ ሰባት ሕክምናዊ ረድኤት ምቕራብ ኣገዳሲ እዩ።

ዓፊና ክመጽእ ከም ዝኸእል ብምግንዛብ፡ ቀየስቲ ኣየኖት ሚላታት ብዝተሓተ ክሰራ ነቲ ተደልዩ ዘሎ ዕላማ ከወውቱ ከም ዝኸእሉ ኣቐዲሞም ኣለልዮሞም ክጸንሑ ይግባእ። ንኣብነት፡ ኣብ ጎደናታት ዝግበር ሰላማዊ ሰልፍታት ሞላኳ መሳጢ ክኸውን ዝኸእል እንተኾነ፡ ናይ ኣሽሓት ሰባት ሂወት ንሓደጋ ከሰግሕ ይኸእል። ኣብ ሰልፈኛታት ዝወርድ ሰፍ ዘይብል ክሳራ ኣብ ልዕሊ ምልካዊ ስርዓት ርኡይ ጸቕጢ ክፈጥር ኣይክእልን። ብኣንጻሩ ሓፈሻዊ ናይ ስራሕ ምቁራጽ ኣድማ ወይ 'ውን ሓፈሻዊ ሕንገዳ ናይ ስራሕተኛታት ብዝያዳ ኣድማዒ ክኸውን ይኸእል።

ብስትራቴጂያዊ ምኽንያታት ከቢድ ክሳራታት ከኸትል ዝኸእል ናይ ተቓውሞ መደብ ኣድላይ ኮይኑ እንተተረኺቡ፡ እቲ መደብ ዝህልዎ ክሳራታትን መኸሰባትን

ብጥንታቸው ከምዘን አለዎ። እቲ ሕብረተሰብን እቶም ተቃላቲን አብ መስርሕ ናይቲ ቃልሲ ብዘይጎነጸውን ድስጥሊናውን መገዲ ክዋስኡ ይኸእሉዮ። ጎነጸዊ ምቱኹታኸከ ክቆጻጸርዎዶ ይኸእሉ። ብእንጻር ዘጋጥም ጭካነ፣ ዘይጎነጸዊ ድስጥሊንን ተቃውሞን ክዕቀበሉ ዝኸእል መገድታት እንታይ ምዃኑ ሓንጻጽቲ ክፈልጡ ይግባእ። ከም መብጻጻታት፣ መግለጽታት፣ ድስጥሊናዊ ጽሑፋት፣ ሰላማዊ ሰልፍታትን ውገዛ እንጻር ጎስጎስቲ ጎነጽን ዝኣመሰልዎም ስጉምታታት ምውሳድ ይክኣልዮ። ውጽኢታውያን ድዮምከ፣ አብ ሞንጎ ሰልፈኛታት ኣትዮም ህውከት ከለዓዕሉ ንዝሕልኑ ቶኸቶኸቲ፣ መራሕቲ ተቃውሞ ክጥንቀቑሎም ይግባእ።

አብ ስትራቴጂያዊ ውጥን ምጽናዕ

እቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ሓንሳብ ምስ ተሓንጻጸ፣ ኣቃልቦ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ካብቲ ቐንዲ ስትራቴጂን ስልታት ጎስጓስን ወጻኢ፣ ናብቲ ብደቀኞቲ ተግባራት ናይ ምልካዊ ስርዓት ዝብገስ ዘደድሊ ኣርእስታት ክዘብል ኣይግባእን። ብጭካነ ናይቲ ስርዓት ክበጋገስ ዝኸእል እዋናዊ ስምዒታት 'ውን ንዲሞክራሲያዊ ተቃውሞ ካብቲ ቐንዲ ኣድህቦኡ ከዘናብሎ ኣይግባእን። እቲ ዝፍጸም ጭካነ፣ ነቶም ተቃላቲ ኮነ ኢልካ ንምትኹታኸከን መደባቶም ዘንጊዖም ናብ ጎነጽ ከም ዝኣትው ንምግባሮምን፣ እቲ ምልካዊ ስርዓት ድማ ብቐሊሉ ንክዕስር መታን ክሕግዞ ተባሂሉ ዝተኣልመ ተንኮል ክኸውን ይኸእልዮ።

እቲ መሰረታዊ ትንተና ቅኑዕ ክሳብ ዝኾነ፣ እቶም ተቃላቲ ደረጃ ብደረጃ ጥራይ ክቐጽሉ እዩ ዝግብኦም። አብ ሞንጎኡ፣ ናይ ሜላታትን ገለ ዕላማታትን ለውጢ ክርእ ይኸእል እዩ። ብርግጽ ድማ ብሱላት መራሕቲ ንዝርከብ ዕድላት ክጥቀምሉ ክኸእሉ ኣለዎም። ከምዚ ዝኣመሰለ ምትዕርራያት ናይ ገለ ዕላማታት ግን ምስ ዕላማታት ናይቲ ቐንዲ ስትራቴጂን ስልታታት ጎስጓስን ክተሓዋወስ የብሉን። ጥንቁቕ ኣተገባብራ ናይቲ እተመርጸ ቐንዲ ስትራቴጂን ስልታታት ጎስጓስን አብ ዓወት ርኡይ ኣበርክቶ ኣለዎ።

ሸሞንተ

አጠቃቅማ ፖለቲካዊ አብያ

አብ'ቲ መባእታዊ ደረጃ ናይ ቃልሲ፡ አብ ሕብረተሰብ ድኻምን ፍርህን ክፈራረቹ ስለ ዝኸለሉ፡ ሸቡ ዝውደብ ንጥፊታት፡ አብ ምድላብ ርእሰ-ተአማንነት ዘተኮረ፡ ንሓደጋ ድማ ዘየቃልዕ ክኸውን ይግብኡ። ንአብነት፡ ዘይተለምደ ዓይነት አስዳድና ብእኩብ ምኽዳን ንገባእ ርእሱ ሓደ ዓይነት ህዝባዊ ተቃውሞ እዩ። ነቲ ሕብረተሰብ ድማ አብ አድማ ናይ ምስታፍ ልምዲ ንኸማዕብል ይሕግዞ። አብ ካልእ አጋጣሚታት፡ ንአብነት፡ ንእስ ዝበለ ዘይፖለቲካዊ ሕቶ፡ ከም ቀረብ ጽፋይ ማይ ዝአመሰልዎ፡ ብሓደ ጉጅለ ክልዓል ይኸእል። ሓንጻጽቲ ዝመርጽዎ ሕቶ ሰፊሕ ተቐባልነት ዘለዎን ክንጸግ ድማ ዘይክእልን እንተኾነ ዝበለጸ እዩ። አብ ከምዚ ዝበለ ውሱን ጎስጓጎት ዝጨበጥ ዓወት መረረታት ንኸእረም ይሕግዝ ጥራይ ዘይኮነ እቲ ሕብረተሰብ እኹል ዓቕሚ ከም ዘለዎ ንኸፈልጥ 'ውን ይሕግዞ።

መብላሕትኡ ናይ ጎስጓስ ስልትታት አብ ቅጽበታዊ ውድቀት ናይ ምልካዊ ስርዓት ጥራይ ዘተኮረ ክኸውን ይገባዕ። አብ ዝተወሰነ ዕላማታት ዝተሓጽረ ክኸውን ኣለዎ። ኩሉ ጎስጓጎት 'ውን ተሳታፍነት ናይ ብምሉኡ ሕብረተሰብ ዘድልዮ ኣይኮነን።

ንቐንዲ ስትራቴጂ ዘወውት ዝርዝራዊ ጎስጓጎት ክትለም እንክሎ፡ አብ መጀመርያ፡ አብ ፍርቅን አብ መወዳእታ ደረጃን ናይ'ቲ ቃልሲ ክህልዎ ዝኸእል ፍልልያት ሓንጻጽቲ ክርድእዎ ይግባእ።

እተለለየ ተቃውሞ

አብ መጀመርያ ደረጃ ናይ'ቲ ቃልሲ፡ ዝተፈላለየ ዕላማታት ዘለዎ ጎስጓጎት ምክያድ ኣገደ ኣገዳሲ እዩ። ከምኡ ዓይነት እተለለየ ጎስጓጎት ሓደ ድሕሪ ሓደ ክስዕብ ይኸእል። ሓደ-ሓደ ግዜ ድማ ክልተ ወይ ሰልስተ ጎስጓጎት ብሓንጻብ ክካየድ ይኸእል።

“እተለለየ ተቃውሞ” አብ ዝትለሙ ግዜ ንሓፈሻዊ ጭቆና ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ዝውክል ሕቶታት ወይ መረረታት ምፍላጥ ኣገዳሲ እዩ። ከምዚ ዝበለ ሕቶታት፡ ንምዕዋት ቀንዲ ስትራቴጂ ዘገልግሉ ኣቀላጠፍቲ ስልታዊ ዕላማታት ዝሓቆፈ፡ ጎስጓስ ንምክያድ ድማ ዝሕግዝ ዝበለጸ ዒላማታት እዩ።

እቶም ኣቀላጠፍቲ ስልታውያን ዕላማታት ቦቲ ህልው ዓቕሚ ናይ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ክጭበጡ ዝኸእሉ ክኾኑ ኣለዎም። እዚ ድርብ ዓወታት ኣጎናጸፉ ንፍናን ህዝቢ ክብ የብሎ። አብ መስርሕ ናይ'ቲ ቃልሲ 'ውን ምምዝባል አብ ሓይሊ ሚዛን ስለ ዘኸትል ርኡይ ብልጫ ይህልዎ።

እተመርጸ ስልትታት ተቃውሞ ብቐንዱ አብ ዝተወሰነ ማሕበራዊ፣ ቁጠባዊ ወይ ፖለቲካዊ ሕቶታት ዘተኮረ ክኸውን ይግባእ። እዚ ዝግበረሉ ምኽንያት፡ ንገለ ማሕበራዊ ወይ ፖለቲካዊ ጉዳያት ካብ ቁጽጽር ናይ'ቲ ስርዓት ወጻኢ ከም ዝኾኑ ንምግባር ወይ ንምምንጻይ ወይ ድማ ንገለ ዕላማታት ምልካዊ ስርዓት ንምፍሻል ክኸውን ይኸእል። እንተተኻኢሉ፡ እቲ ጎስጓስ ምፍጽ ተቃውሞ ነቲ ምልካዊ ስርዓት አብ ድኹም ጎንታቱ ዘጥቅዖ ክኸውን ኣለዎ። ብኸምዚ ኣገባባብ እቶም ተቃለስቲ ንዘለዎም ዓቕሚ ብኣድማዕነት ክጥቀሙ ይኸእሉ።

እቲ ቐዳማይ ጎስጓስ ስልቲ፡ ሓንጻጽቲ ብኣጋ ኸትልምዎ ይግባእ። እቲ ውሱን ዕላማታት እንታይ ክኸውን ኣለዎ፤ ነቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ብኸመይ የዐውቶ፤ እንተተኻኢሉ፡ ነቲ ኻልኣይን ሳልሳይን ጎስጓጎት ዘድሊ ሓፈሻዊ ስልታዊ ሕንጻጽ ምስኣል 'ውን ኣገዳሲ እዩ። ኩሉ እቲ ከምዚ ዝአመሰለ ስልታት፡ ነቲ ቐንዲ ስትራቴጂ ዘወውትን አብ ውሽጢ ሓፈሻዊ ሕንጻጽቲ ዝትግበርን ክኸውን ኣለዎ።

ተምሳላዊ ብድሆ

ንመላኸ ስርዓት ንምውዳቕ ኣብ ዝግበር ናይ መጀመርያ ጎስጓስ ክህሉ ዝኸኸል ውጽኢ ፖለቲካዊ ተግባራት ብስፍሓቱ እተወሰነ እዩ። ኩነታት ናይ ሕብረተሰብ ንምጽናዕን ንምጽላውን ተባሂሉ ክግበር ዝግብኡ ነገር እዩ። ብሕንገዳን ፖለቲካዊ ኣብያን ሕብረተሰብ ንቐጻሊ ቐጻሊ ከም ዝዳሎ ክገብሮ ይግባእ።

እቲ መጀመርያ ክህሉ ዝኸኸል ተግባር፡ ተምሳላዊ ተቐውሞ ወይ ከኣ ዝተወሰነን ግዚያውን ሕንገዳ ክኸውን ይኸኸል። ንኣብነት፡ ቁጽሪ ናይ ተሳተፍቲ ውሑድ እንተኾይኑ፡ እቲ መባእታዊ ተግባር ኣብ ሓደ ኣገዳሲ ተምሳላዊ ቦታ ሕቋፍ ዕንበባ ምቕማጥ ክኸውን ይኸኸል። ቁጽሪ ናይ ተሳተፍቲ ብዙሕ እንተኾይኑ ግን፡ ንኹሉ ንጥፊታት ዝገትእ ናይ ሓሙሽተ ደቐቕ ዕንቃጸ ወይ ድማ ብዙሕ ደቐይቕ ዝጸንሕ ጸጥታ ክግበር ይኸኸል። ኣብ ካልእ ኣጋጣሚታት ገለ ሰባት ናይ ጥሜት ኣድማ ክገብሩ፡ ገለ ካልኦት ኣብ ሓደ ተምሳላዊ ቦታ ሽምግ ከብርሀ፡ ገለኦም ድማ ንእስ ዝበለ ናይ ተምሃሮ ኣብያ ክገብሩ፡ ወይ ድማ ኣብ ገለ ቤት ጽሕፈት ሰላማዊ ሰልፊ ክገብሩ ይኸኸሉ። ንኸምዚ ዝኣመሰለ ሓያል ተቐውሞ ካብ ምልካዊ ስርዓት ተሪር ግብረ-መልሲ ክወሃቦ ይኸኸል እዩ።

ገለ ተምሳላዊ ተግባራት፡ ንኣብነት ኣብ ፊት ቤተ-መንግስቲ ወይ ማእከላይ ቤት ጽሕፈት ፖሊስ ዝኣመሰልዎም ቦታታት ተጸጊዕካ ሰላማዊ ሰልፊ ምግባር፡ ሓደገኛ ክኸውን ይኸኸል። ስለዚ፡ ከም መበገሲ ጎስጓስ ተመራጺ ኣይኮነን።

ኣብ ገለ ኣጋጣሚታት መባእታዊ ተምሳላዊ ተቐውሞ ብሃገራውን ኣህጉራውን ደረጃ ልዑል ኣቐልቦ ረኺቦም እዮም። ንኣብነት፡ ኣብ 1988 ኣብ በርማ ዝተኸየደ ህዝባዊ ሰላማዊ ሰልፊ፡ ወይ ድማ ኣብ 1989 ኣብ ኣደባባይ ትያናንመን፡ በይጂን፡ ዝተኸየደ ናይ ተመሃሮ ናይ ጥሜት ኣድማን ሰልፍን ክጥቅሱ ይኸኸሉ። ኣብ ክልቲኡ ኣጋጣሚታት ኣብ ልዕሊ ሰልፊኛታት ዝወረደ ሰፍ ዘይብል ክሳራታት ዘመልክቶ ነገር እንተሎ፡ ቀየሶቲ ጎስጓስ ልዑል ጥንቃቄ ክገብሩ ከም ዘለዎም እዩ። ከምዚኦም ዝበሉ ተግባራት ዋላኳ ሓያል ሞራላውን ስነ-ኣእምሮኣውን ጽልዋ ዘለዎም ክኾኑ ዝኸኸሉ እንተኾኑ፡ ተምሳላውያን ብምኃኖም ጥራይ፡ እዞም ተግባራት እዚኦም ንበይኖም ንመለኸቲ ስርዓት ከውድቕዎም ኣይክእሉን፤ ንኹነታት ስልጣን (ሓይሊ ሚዛን) 'ውን ኣይቅይርዎን።

ንምንጭታት ስልጣን ናይ መላኸ ስርዓት፡ ኣብ መጀመርያ ናይ'ቲ ቐጻሊ ብቐጽብትን ብፍጹምን ከተንጽፎ ኩሉ ግዜ ዝክኣል ኣይኮነን። እዚ ክግበር እንተኾይኑ፡ እቲ ዳርጋ ተንበርኪኹ ዝጸንሐ ሕብተረሰብን ትካላቱን ብምሉኡ ነቲ ስርዓት ነጸጉ፡ ብሓያል፡ ዓርሞሽኻውን ሃንደበታውን ሕንገዳ ክለዓል ኣለዎ። እዚ ቅድሚ ሕጂ ኣይተራእየን፤ ንክትግበር 'ውን ኣዝዩ ኣጸጋሚ እዩ። ኣብቲ መባእታዊ ደረጃ ናይ ቐጻሊ ኣንጻር ምልኪ ዝግበር ቅጽበታዊ ጎስጓስ ናይ ሕንገዳን ኣብያን፡ መብሃሕትኡ እዋን ዘይክውንነታዊ ስትራተጂ እዩ።

ሓላፍነት ምኽራብ

ኣብ ሓደ እተለለየ ጎስጓስ ተቐውሞ ዝህሉ ጸር ቐጻሊ፡ ብሓደ ወይ ካብኡ ንላዕሊ ክፋል ናይ ሕብረተሰብ ዝዕመም ነገር እዩ። ኣብ ዝቐጽል ጎስጓሳትን ምስ ፍሉይ ዕላማታትን እቲ ጸር ናብ ካልኦት ክፋላት ሕብረተሰብ ክግዕዝ ይኸኸል። ንኣብነት፡ ተመሃሮ ንትምህርታዊ ጉዳያት ብዝምልከት፡ መራሕቲ ሃይማኖትን ኣመንትን ድማ ንመሰል ሃይማኖት ብዝምልከት ክእድሙ እንከለዉ፡ ሰራሕተኛታት መገዲ ባቡር ድማ ድሕነትና ክንሕሉ ብዝብል ምስምስ ስራሕ ከንትቱ ይኸኸሉ። ጋዜጠኛታት 'ውን ንሕጊ ምምያ ብምቅዋም፡ ክልኩል ዓንቀጻት ክጽሓፍ ዝግብኡ ዝነበረ ገጻት፡ ብዘይ ጽሑፍ፡ ባዶሽ ይሓትምዎ፡ ሓይልታት ፖሊስ ድማ ክእስሩ ዝግብኡም ኣባላት ተቐውሞ ከይኣስሩን ከይእልኹን ይኸኸሉ። ናይ ተቐውሞ ጎስጓሳት ብጠለባትን ጉጅለታትን መቐጻልካ ምክያዱ፡ ሓደ ክፋል ሕብረተሰብ ከዕርፍ እንከሎ እቲ ካልእ ድማ ቐጻሊ ንክቐጽል የኸኸሎ።

አቅዲምና ከም ዝገለጽናዮ፡ እተለለየ ተቃውሞ ናጻ ማሕበራዊ፣ ቁጠባውን ፖለቲካውን ጉጅለታትን ትካላትን ናጽነቱ ካብ ቁጽጽር ናይቲ ምልካዊ ስርዓት ወጻኢ ኮይኑ ንክቕጽል ዝሕግዝ ድፍቆ እዩ። እዞም ሕመረታት ስልጣን እዚኣቶም ሕብረተሰብ ጸቕጢ ዝፈጥረሉን ንምክላዊ ስርዓት ዝምክተሉን ትካላዊ ሰረት የንጽፍሉ። ኣብ'ቲ ቃልሲ ድማ፡ እቶም ቀዳሞት ዲላማታት ናይ ምልካዊ ስርዓት ክኾኑ ግድን እዩ።

ኣብ ስልጣን ምልካዊ ስርዓት ምትኳር

እቲ ቃልሲ ካብ መባእታዊ ስልቲ ናብ'ቲ ነዊሕ ዝጠመተ ተደላዩ መደባት ኣብ ዝሰጋገረሉ እዋን፡ ቀየሶቲ ምንጭታት ስልጣን ናይ ምልካዊ ስርዓት ብኸመይ ክክረት ከም ዝኸእል ክግንዘቡ ይግባእ። እቲ ዕላማ፡ ብህዝባዊ ሕንገዳ ኣቢልካ፡ ኣብ ኩነታት ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ሓድሽ ስትራቴጂያዊ ረብሓ ምውሳኽ እዩ።

ዲሞክራሲያውያን ተቃዋሚ ሓይሊ እንዳደለቡ ኣብ ዝኸድሉ እዋን፡ ቀየሶቲ ንምንጭታት ስልጣን ምልኪ ዘንጽፉ ተወሰኸቲ መደባት ሕንገዳን ኣብያን ክትልሙ ይግባእ። ዕላማ ናይዞም ትልምታት እዚኣቶም ፖለቲካዊ ለምሲ ኣኸቲልካ ኣብ መወዳእታ ነቲ ስርዓት ምውዳቕ እዩ።

እቲ ምልካዊ ስርዓት ካብ ህዝብን እተፈላለየ ጉጅለታትን አቅዲሙ ዝረኸበ ዝነበረ ደገፍ ብኸመይ ክዳኸም ከም ዝኸእል ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ብጥንቃቄ ክጸንዕዎ ይግባእ። እቲ ደገፍ ክዳኸም ዝኸእል፡ ንባርባራውነት ናይቲ ስርዓት ብምቅላሕ ድዩ፤ ቁጠባዊ ሳዕቤናት ናይ ፖሊሲታቱ ብምሕባር ድዩ፤ ወይስ እቲ ምልኪ ከብቅዕ ከም ዝኸእል ሓድሽ መረዳእታ ብምስራጽ፤ እንተወሓደ እቶም ደገፍቲ ናይቲ ስርዓት ዝሆማት (“ኣብ ሓጽር ኮይኖም ዝዕዘቡ”) ከም ዝኾኑ ምግባር፤ እንተተኻኢሉ ድማ ንጡፋት ደገፍቲ ናይቲ ምንቅስቃስ ንዲሞክራሲ ከም ዝኾኑ ምግባር።

ፖለቲካዊ ኣብያን ሕንገዳን ኣብ ዝሕንጸሉን ዝትግበረሉን ግዜ፡ ብዛዕባ ተደናገጽትን ደገፍትን ናይቲ ስርዓት፣ ውሽጣዊ ስርዓታት፣ ፖለቲካዊ ስልፊ፣ ፖሊሲን ናይ ቤት ጽሕፈት ሰራሕተኛታትን፣ ብፍላይ ድማ ብዛዕባ ኣባላት ሰራዊት ኣድላይ ጥንቃቄ ክግበር ይግባእ።

ሰራዊትን ኣዘዘቲ ሰራዊትን ነቲ ስርዓት ዘለዎም ደረጃ ተኣማንነት ብጥንቃቄ ክግምገም ይግባእ። ሰራዊት፡ ብዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ክጽሎ ይኸእልዶ ኣይኸእልን ምፍላጥ ‘ውን ኣገዳሲ እዩ። መብዛሕትኦም እቶም ተራ ወተሃደራት ዘይሕጉላትን ዝጃጀውን ዓስከራትዶ ይኾኑ፤ ብቤተሰባዊ፣ ውልቃዊ ወይ ፖለቲካዊ ጉዳያት፡ እቶም ወተሃደራት ኮነ ኣዘዘቶም፡ ካብ'ቲ ስርዓት ክንጸሉ ይኸእሉዶ፤ ነቶም ወተሃደራትን ኣዘዘቶምን ብዲሞክራሲያዊ ናዕቢ ተሰነፍቲ ክገብሮም ዝኸእል ካልእ ረቛሕታት ኣሎዶ፤

ኣብ መጀመርያ ደረጃ ናይቲ ሓርነታዊ ቃልሲ ምስ ሰራዊትን መጋበርያን ናይቲ ምልካዊ ስርዓት ርክባት ንምፍጣር ዝኸእል ፍሉይ ስትራቴጂ ክሕንጸጽ ኣለዎ። እቲ ቃልሲ፡ ሓያል፣ ጽኑዕን ቀጻልን ምኻኑ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ነቶም ወተሃደራት ብቃላት፣ ብምልክታትን ተግባራትን ክለግልጹሎም ኣለዎም። እቲ ቃልሲ፡ ነቲ ምልካዊ ስርዓት ንምድኻም ድኣ እምበር ነቶም ወተሃደራት ንምጉዳእ ከምዘይኮነን ብፍሉይ ጥበብ ድማ ከም ዝካየድን ክፈልጡ ክኸእሉ ኣለዎም። እቲ ጻዕሪ፡ ንፍናን ናይቶም ወተሃደራት ኣዳኺምካ፡ ንምልካዊ ስርዓት ዝነበሮም ተኣማንነትን ተማእዛዝነትን ከም ዝርጥፍሎ ምግባርን ኣብ መወዳእታ ድማ ኣብ ጎኒ እቲ ዲሞክራሲያዊ ቃልሲ ከም ዝሰለፉ ምግባር እዩ። ንፖሊሲን በርጌሳውያን ሰራሕተኛታትን ‘ውን ተመሳሳሊ ስትራቴጂ ምጥቃም ይክእል።

ካብ ሰራዊት ተደናገጽነት ብምሕታት ናዕቢ ምብግጋስ ማለት ሰራዊት ብወተሃደራዊ ስርሒት ነቲ ስርዓት ብቕጽበት ክልውጦ ምድፍፋእ ማለት ክኸውን የብሉን። ከምዚ ዓይነት ውጥን ከሰርሕ ዝኸእል ዲሞክራሲ ኣየምጽን። ከምቲ ኣቅዲምና ዝረኣናዮ ወተሃደራዊ ዕልዋ ነቲ ኣብ ሞንጎ ህዝብን መራሕትን ዝረኣ ናይ ርክባት ስልጣን (ሓይሊ ሚዛን) ዘይምዕሩይነት ኣይፍውሶን እዩ። ስለዚ እምበኣር፡

እቶም ተደናገጽቲ ወተሃደራትን አዘዝቶምን ዕልዋ መንግስቲ ወይ ሆኖት ሕድሕድ ፈጸሙ አድላይ ከም ዘይኮነ ክርድእሉ ዝኸእሉ መደብ ምሕንጻጽ አገዳሲ እዩ።

ተደናገጽቲ አዘዝቲ ሰራዊት በዚ ዝሰዕብ አገባባት ተራኦም ኣብ ዲሞክራሲያዊ ቃልሲ ከዕዝዙ ይኸእሉ። ኣብ ሰራዊት ዘይዕግበትን ሕንገዳን ከም ዝሰፍን ብምግባር፣ ትእዛዛት ብደይ-መደይ ከም ዘይፍጸም ብምግባር፣ ኣድማዒ ሰራሕ ከም ዘይሰራሕ ብምግባር፣ ከምኡ 'ውን ጭቆና ኣብ ምትግባር ብምሕንጋድ። ብተወካኹ፣ ነቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ኣወንታዊ ዘይጎነጸዊ ሓገዝ ብምሃብ፣ ከም ስልኳታት ብምፍቃድ፣ ሓበሬታ፣ መግቢ፣ መድሃኒትን ዝኣመሰልዎን ብምስናቕ ክተሓባበርዎም ይኸእሉ።

ሰራዊት፡ ኣሃዱታትን ኣጽዋርን ብቐጥታ ኣብ ልዕሊ ዝሓንገደ ሕብረተሰብ ብምቕናዕ ዝቐጽዕን ዘቐቐዕን ኣካል ብምኃኑ፡ ኣገዳሲ ምንጪ ስልጣን ናይ መለኸቲ እዩ። ሰራዊት፡ ፖሊስን ቢሮክራሲያውያንን እንተደኣ ምሉእ ብምሉእ ነቲ ሰርዓት ዝድግፉን ፈጸምቲ ትእዛዝትን ኮይኖም፡ ነቲ ምልካዊ ሰርዓት ምስግር ኣዝዩ ጽንኩር ወይ ድማ ዘይክኣል ከም ዝኸውን ሓንጻጽቲ ኣብያ ከሰተውዕልሉ ይግባእ። ስለዚ እምበኣር፡ ተአማኝነት ናይ ሰራዊት ንምብሕንግ ዝግበር ስትራቴጂታት ብሓንጻጽቲ ቀዳምነት ክውሃቦ ይግባእ።

ኣብ ውሽጢ ሰራዊትን ፖሊስን ዝህሉ ዘይተማእዛዝነት ነቶም ኣባላት ኣዝዩ ሓደገኛ ምኃኑ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ክዝንግዕዎ የብሎምን። ወተሃደራትን ፖሊስን ንዘርእይዎ ዘይተማእዛዝነት ከቢድ መቐጻዕቲ፣ ንወተሃደራዊ ኣድማ ድማ ምርሻን ከጋጥሞም ይኸእል። ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ንኣባላት ፖሊስን ሰራዊትን ብቐጽበት ኣድሙ ክብልዎም ኣይግባእን። ርክባት ንምክያድ ዝክኣል እንተኾይኑ፡ ከም መጀመሪ ክውሰድ ዝኸእል ብዙሕ ዓይነት ውሑስን “ዘይልለን ኣገባባት ዘይተማእዛዝነት” ከም ዘሎ ምፍላጥ ኣገዳሲ እዩ። ንኣብነት፡ ፖሊስን ሰራዊትን ንመጨቆኒ ተባሂሉ ዝወሃቦም መምርሒታት ኣብ ምትግባር ክምእድዱ ይኸእሉ። ንዘድለዩ ሰባት ደይ-መደይ ኢሎም ዘይክረኽቡዎም ይኸእሉ። ንተቐወምቲ ብዛዕባ ዝተወጠነ መደባት ጭቆና፣ ማእሰርቲ ወይ ጥርዝያ ኣቐዲሞም መጠንቐቕታ ክህቡ ይኸእሉ። ንሓለፍቶም ኣገዳሲ ሓበሬታ ካብ ምትሕልላፍ ኸቐጠቡ ይኸእሉ። ዘይዕጉባት ኣዘዝቲ ብወገኖም ንምትሕልላፍ ትእዛዛት ጭቆና ናብ ወተሃደራቶም ዕሽሽ ክብልዎ ይኸእሉ። ኣብ ግዜ ሰላማዊ ሰልፊ፡ ወተሃደራት ብልዕሊ ሰልፊኛታት ጥራይ ክትኩሱ ይኸእሉ። ብተመሳሳሊ፡ በርጌሳውያን ሰራሕተኛታት ድማ መዛግብን ትእዛዛትን ከጥፍኡ፣ ብዘይ ኣድማዕነት ክስርሑ፣ “ብሓሚሙ-ጸሚሙ” ካብ ሰራሕ ክበኹሩ ይኸእሉ።

ለውጢ ኣብ ስትራቴጂ

ሓንጻጽቲ ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ቀንዲ ስትራቴጂን ስልታታት ነስጓስን ብኸመይ ይትግበሩ ከም ዘለው ቀጻሊ ገምጋም ክገብሩ ይግባእ። ሓደ-ሓደ ግዜ፡ እቲ ቃልሲ ከምቲ ትጽቢት ዝተገብረሉ ጽቡቕ ክኸይድ ኣይክእልን ይኸውን። ኣብ ከምዚ ዓይነት ኩነታት ከመይ ዝበለ ናይ ስትራቴጂ ለውጢ ክግበር ከም ዘለዎ ምግንዛብ ኣገዳሲ እዩ። ሓይሊ ናይቲ ምንቅስቃስ ንምብርታዕን ነቲ ተበግሶ ንምድፋእን እንታይ እንተተገብረ ይሓይሽ፣ ኣብ ከምዚ ዝበለ እዋን ክግበሩ ዝግብኦም ነገራት፡ ነቲ ጸገም ምልላይ፣ ስትራቴጂያዊ ዳግመ-ግምት ምግባር፣ ናይ ቃልሲ ሓላፍነት ካብ ሓደ ናብ ካልእ ክፋል ሕብረተሰብ ከም ዝዘብል ምግባር፣ ተወሳኺ ምንጭታት ስልጣን ምጉስጓስን ኣማራጺ መደብ ስራሕ ምውጻእን እዮም። እዚ ምስ ተገብረ፡ እቲ ሓድሽ መደብ ብቐጽበት ክትግበር ኣለዎ።

ብኣንጻሩ፡ እቲ ቃልሲ ካብቲ ትጽቢት ዝተገብረሉ ንላዕሊ እንተሰገሙ፡ እቲ ምልካዊ ሰርዓት ድማ ቀልጢፉ ዝወድቐ እንተመሰሉ፡ እቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ነቲ ዘይተሓሰበ ዓወታት ብኸመይ ይኸሰብሉ፣ ብኸመይ ነቲ ምልካዊ ሰርዓት ምሉእ ብምሉእ ክልምስዎ ይኸእሉ። ነዚ ሕቶዚ ኣብዚ ዝቐጽል ምዕራፍ ክንምርምሮ ኢና።

ትሸዓተ

ውድቀት ምልካዊ ስርዓት

ብጽፈትን ብኣድማዕነትን ዝሰራሕ ጎስጓጎት ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ድምር ውጽኢቱ ነቲ ተቓውሞ ምሕያልን ንምልካዊ ስርዓት ክገጥም ዝኸኸለ ክፋላት ሕብረተሰብ ድማ ምምስራትን ምስፋሕን እዩ። ከም'ዚ ዓይነት ጎስጓጎት ፖለቲካዊ ኣብያን ሕንገዳን ብኸመይ ክካየድ ከም ዝኸኸለ ኣገዳሲ ተሞክሮ የስንቕ። ከምኡ ዝበለ ጸኒሕ ተሞክሮ፡ ነቲ ስዒቡ ብእኩብ ዝግበር ፖለቲካዊ ኣብያን ሕንገዳን ሓጋዚ እዩ።

ኣብ ምዕራፍ ሰለስተ ከም ዝረኣናዮ፡ ምእዘዛ፡ እሺነትን ተምበርካኸነትን መለኸቲ ሓያላት ንኸኾኑ ዘድልይዎም ኣገድስቲ ነገራት እዮም። ምንጭታት ስልጣን እንተነጸፎም ግን፡ ሓይሊ ምልካዊ ስርዓት ይዳኸም፤ ኣብ መወዳእታ ድማ ይሓቅቕ። ስለዚ፡ ምልካዊ ስርዓት ንምውዳቕ ደገፍ ከም ዝቋረጽ ምግባር እቲ ቐንዲ ኣገዳሲ ነገር እዩ። ምንጭታት ስልጣን ብፖለቲካዊ ኣብያ ከመይ ጌሮም ክጽለዉ ከም ዝኸኸሉ ደጋጊምካ ክጽናዕ ኣለዎ።

ተቕባል ናይ'ቲ ስርዓት - ሞራላውን ፖለቲካውን መዘ - ንምድኻም፡ ተምሳላዊ ነጻግታን ኣብያን እቶም ቀንዲ ኣገባባት እዮም። መዘ ናይ'ቲ ስርዓት ሓያል እንተኾይኑ፡ ዝበለጸን ተኣማንን ምእዘዛን ምትሕብባርን ክረክብ ይኸኸል። ንህላወ ምልካዊ ስርዓት ክፈታተን እንተድኣኹይኑ፡ ሞራላዊ ነጻግታ ብግብሪ ክግለጽ ክኸኸል ኣለዎ። ምንስሓብ ምእዘዛን እሺነትን ንዋሕዚ ካልኦት ምንጭታት ስልጣን ከንጽፎ ክኸኸል ኣለዎ።

እቲ ኻልኣይ ኣገዳሲ ምንጪ ስልጣን ሰብኣዊ ጸጋታት እዩ። ቁጽርን ኣገዳስነትን ናይቶም ነቲ ስርዓት ዝእዘዙ፡ ምስ'ቲ ስርዓት ዝተሓባበሩን ዝተሓጋገዙን ሰባትን ጉጅለታትን ዘጠቓለለ እዩ። ኣዝዩ ብዙሕ ክፋል ናይ'ቲ ሕብረተሰብ እንተድኣ ምስቲ ስርዓት ዘይተሓባበሩ፡ እቲ ስርዓት ከቢድ ጸገም ከጋጥሞ ይኸኸል። ንኣብነት፡ በርጌሳውያን ሰራሕተኛታት እንተድኣ ብንቡር ኣካይዳ ዘይሰሪሑም ወይ ድማ ኣብ ገዛ ምውዓል እንተድኣ ጀሚሮም፡ ናይ'ቲ ስርዓት ምምሕዳራዊ መዋቕር ብኸበደ ይጽሎ።

ብተመሳሳሊ ኣገባብ፡ እቶም ምትሕብባር ዝኣብዩ ሰባትን ጉጅለታትን ፍሉይ ፍልጠትን ክእለትን ዘለዎም እንተኾይኖም፡ እቲ ስርዓት ድሌታቱ ኣብ ምትግባር ዘለዎ ዓቕሚ ኣዝዩ ከም እተዳኸመ ይርድኦ። እተጸንዐ ውሳኔታትን ኣድማዒ ፖሊሲታትን ናይ ምጽዳቕ ዓቕሙ 'ውን ኣዝዩ ይዳኸም።

ሕብረተሰብ ንመራሕቱ ምእዙዝን ተሓባባርን ዝገብርዎ ረቀቕቲ (ዘይግኡዝ) ረቐቕታት - ከም ስነ-ኣእምሮኣውን ስነ-ሓሳባውን ጽልዎታት - እንተድኣ ተዳኸሞም፡ ወይ ድማ ናብ ኣንጻር እንተዛገዩም፡ ሕብረተሰብ ንኸኣብን ንኸይተሓባበርን ይተባባዕ።

መለኸቲ ኣብ ልዕሊ ንዋታዊ (ነገራዊ) ጸጋታት ዘለዎም ቁጽጽር 'ውን ንስልጣኖም ብቐጥታ'ዩ ዝጸልዎ። ፋይናንስያዊ ጸጋታት፣ ቁጠባዊ ስርዓት፣ ንብረት፣ ባህርያዊ ጸጋታት፣ መንግሥታዊ ርክብን ኣብ ኢድ ተቓውሞቲ እንድኣ ወዲቑ፣ ሓደ ኣገዳሲ ምንጪ ስልጣን ነጸፉ ማለት እዩ። ኣድማን ኣብያን ምስ ቀጻሊ ቁጽጽር ናይ ቁጠባ፣ ርክብን መንግሥታዊ ነቲ ስርዓት የዳኸሞ።

ኣቐዲምና ከም ዝረኣናዮ፡ እቲ መላኺ ስርዓት ዘፈራርሃሉ ወይ ዝጥቀመሉ ጸገዳታት - ኣንጻር ዝሓንገዱ፡ ምትሕብባርን ምጽዓድን ዝኣብዩ ክፋላት ሕብረተሰብ ዝውሰድ መቕጻዕቲ - ሓደ ቐንዲ ምንጪ ስልጣን ናይ መለኸቲ እዩ። እዚ ምንጪ ስልጣንዚ ብኸልተ መገዲ ክዳኸም ይኸኸል። ብቐዳምነት፡ እቲ ሕብረተሰብ፡ ልክዕ ከም ዩናት፡ ኣብያ 'ውን ከቢድ ሳዕቤናት ከም ዘለዎ ኣሚኑ ነቲ ሳዕቤናት ድማ ተዳልይሉ እንተጸኒሑ፡ እቲ ዝመጽእ መቕጻዕቲ ኣድማዕነት ኣይህልዎን። ጭቆና ናይ'ቲ ስርዓት፡ ነቲ ዝተደለየ እሺነት ኣየውሕሶን። ብኻልኣይ ደረጃ፡ ፖሊሲን ሰራዊትን ንባዕሎም እንተድኣ ዘይዕጉባት ኮይኖም፡ ብውልቂ ድዩ ብሓባር ንዝወሃቦም ትእዛዛት ናይ ማእሰርቲ፣ ማህረምትን ተኾሰን ኣይፍጽሙን። እቲ ምልካዊ ስርዓት፡

ጭቆና ከተግብር አብ ፖሊስን ሰራዊትን ክትኣማመን እንተዘይክኢሉ፡ አብ ከቢድ ሓዲጋ አሎ ማለት እዩ።

ብእጠቓላሊ፡ ሓዲ ሓያል ምልካዊ ስርዓት ክስዓር ዝኸእል፡ ሕንገዳን አብያን ንምንጭታት ስልጣን ናይ'ቲ ስርዓት ምስ ዘዳኸምዎ እዩ። ኣገዳሲ ምንጭታት ስልጣን ብቐጻሊ ምስ ዘይድንፍዕ፡ እቲ ምልካዊ ስርዓት ይዳኸም አብ መወዳእታ ድማ ይወድቕ። ስለዚ፡ ኣንጻር ምልኪ ዝሕንጸጽ ብቐዕ ስትራቴጂያዊ ውጥን ናይ ፖለቲካዊ አብያ፡ አብቶም ቀንዲ ምንጭታት ስልጣን እዩ ከተኮር ዝግባእ።

ምጉህሃር ሓርነት

እተመርጸ ተቓውሞ ፖለቲካዊ አብያ ምስ ዕብየት ናጻ ማሕበራዊ፣ ቁጠባዊ፣ ባህላውን ፖለቲካውን ትካላት ተጣሚሩ፡ ቀስ ብቐስ ንዲሞክራሲያዊ ባህሊ ቦታ እንዳግፍሐ፡ ንምልኪ ድማ እንዳጨበጠ ይኸይድ። እቲ ምልካዊ ስርዓት ዝደልዮ ነገራት ብዘየገድሱ፡ ጎኒ ጎኑ በርጌሳዊ ማሕበራት እንዳደንፍዓ ምስ ዝኸዳ፡ ካብ ጽልዎታት ምልካዊ ስርዓት ናጻ ዝኾነ ሕብረተሰብ ይህነጽ። እቲ ምልካዊ ስርዓት፡ ነዚ “እንዳተጎሃሃረ ዝኸደ ሓርነት” ክገትኦ ምስ ዝፍትን፡ ነቲ ተጨቢጡ ዘሎ ዓወታት ንምዕቃብ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ምጥቃም ይክእል፤ ሓድሽ “ዓውዲ ኩናት” ድማ ይኸኖ።

ምስ ግዜ፡ ጥምረት ናይ ተቓውሞን ምህናጽ ትካላትን ናብ ውሁብ-ኩነት ሓርነት የምርሕ። ውድቀት ናይ ምልካዊ ስርዓትን ወግዓዊ ምትካል ናይ ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ድማ ዘይተርፍ ይኸውን፤ ምኽንያቱ አብ'ቲ ሕብረተሰብ ዘሎ ርክባት ስልጣን (ሓይሊ ሚዛን) ብመሰረቱ ስለ ዝልወጥ።

አብ ሰብዓታትን ሰማንያታትን፡ ተቓውሞቲ አብ ፖላንድ ዘካየድዎ ዘገምታዊ ቁጽጽር ናይ ትካላት ሕብረተሰብን መሳርሕታቱን ሓዲ ንጹር አብነት እዩ። ካቶሊካዊት ቤተ-ክርስቲያን ከም ሕሱም ተሃዲና፤ ግን አብ ትሕቲ ቁጽጽር ዴሳውያን አይወደቐትን። አብ 1976፡ ገለ ምሁራትን ሸቃሎን፡ ፖለቲካዊ ዕላማታቶም ዘተግብርሉ፡ ከም ሸማግለ ምክልኻል ሸቃሎ (ከይ ኦ ኦር) ዝአመሰልዎ ንኣሸቱ ጉጅለታት ኣቑጥሞም። እቲ ኣድማዒ ኣድማታት ክውድብ ተባሂሉ ዝቐመ ምሕዝነት ማሕበራት ሸቃሎ 'ውን፡ አብ 1980 ብናይ ገዛእ ርእሱ ድፍኢት ሕጋዊ ተፈላጥነት ክረክብ ክኢሉ። ሓረስቶት፡ ተመሃሮን ካልኦት ጉጅለታት 'ውን ነናቶም ናጻ ማሕበራት ኣቑጥሞም። እዞም ጉጅለታት እዚኦቶም ንኸውንነት ስልጣን ከም ዝለወጥዎ ዴሳውያን ምስ ተገንዘቡ፡ ምሕዝነት ማሕበራት ሸቃሎ እንደገና ተኣጊዱ። ዴሳውያን ድማ ወተሃደራዊ ምሕደራ ክእውጁ ተገዲዶም።

ዋላ አብ ትሕቲ ወተሃደራዊ ምሕደራ 'ውን፡ ምስ ማእሰርትን ጽንኩር ኩነታትን፡ እተን ሓደስቲ ናጻ ትካላት ናይ ሕብረተሰብ ስርሐን ኣየቋረጸን። ንኣብነት፡ ኣዝዩ ብዙሕ ዝቐጽሩ ዘይሕጋዊ ጋዜጣታትን መጽሃታትን ይሕተም ኔሩ። ፍቓድ ዘይብለን አብያተ-ማሕተም፡ ዓመታዊ፡ ኣማኢት መጽሓፍቲ ይሓትማ ኔረን። ህቡባት ጸሓፍቲ ንዴሳዊ ሕትመታትን ንአብያተ ሕትመት መንግስትን ተሓሲሞም። ተመሳሳሊ ንጥፊታት አብ ካልእ ክፋላት ሕብረተሰብ ቀጸሉ።

አብ ግዜ የሩሰልስኪ ዝነበረ ዴሳዊ ወተሃደራዊ ስርዓት፡ ገለ እዋናት፡ ትም ኢሉ አብ ልዕሊ እቲ ሕብረተሰብ ጸምበለል ከም ዝብል ስርዓት እዩ ዝግለጽ ኔሩ። ሰብ-ስልጣን፡ አብያተ ጽሕፈትን ህንጻታት መንግስትን ይቆጸጸርዎ ኔሮም። እቲ ስርዓት 'ውን ብመቐጻዕቲ፡ ማእሰርቲ፡ ምህጋር አብያተ-ማሕተምን ካልእን ነቲ ሕብረተሰብ ምጭቋን ኣይቋረጸን። ይኹንምበር፡ ነቲ ሕብረተሰብ ክቆጸጸሮ ኣይክኣለን። ብመንጽር'ዚ፡ እቲ ሕብረተሰብ ነቲ ስርዓት ምሉእ ብምሉእ ካብ ስልጣን ክሳብ ዝኣልዮ ናይ ግዜ ሕቶ ጥራይ እዩ ኔሩ።

እቲ ምልካዊ ስርዓት ገና መንግስታዊ ጽፍሕታት አብ ዝቆጸጸረሉ እዋን 'ውን እንተኾነ፡ አብ ገለ እዋናት ዲሞክራሲያዊ “ተማዓዳዊ (ተካኢ) መንግስቲ” ምምስራት ይክኣል እዩ። ካብ'ቲ ሕብረተሰብን ትካላቱን ብዝወሃቦ ተኣማንነት፡ ምቕላለን ምትሕብባርን፡ እቲ ተማዓዳዊ መንግስቲ ከም መወዳድርቲ ኮይኑ ክቐጽል ይኸእል። ከም ሳባይኑ ድማ እቲ ምልካዊ ስርዓት፡ ደረጃ ብደረጃ፡ እቶም ንሓዲ መንግስቲ፡

መንግስቲ ዘብልዎ ጠባያት እንዳሰኣኖም ይኸይድ። ኣብ መወዳእታ ድማ፡ እቲ ዲሞክራሲያዊ ተማዓዳዊ መንግስቲ፡ ከም ኣካል ናይ ዲሞክራሲያዊ ምስግጋር ነቲ ምልካዊ ስርዓት ምሉእ ብምሉእ ክትክኦ ይኸእል። ከም መቐጻልታ ናይቲ መሰጋገሪ መድረኽ፡ ቅዋም ይጸድቕ፤ ምርጫ ድማ ይካየድ።

ምብትታን ምልካዊ ስርዓት

ማዕረጊቲ ዝካየድ ትካላዊ ለውጢ፡ ምንቅስቃስ ኣብያን ሕንገዳን 'ውን ክቐጽል ይኸእል። ሃንደስቲ ናይቲ ዲሞክራሲያዊ ቻልሲ ብኣጋ ክግንዘብዎ ዝግብኦም ነገር፡ እቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ኣብ ገለ እዋን ካብቲ እተለለየ ተቃውሞ ወጻኢ ህዝባዊ ኣብያ ክገብሩ ከም ዝኸእሉ እዩ። መብዛሕትኡ እዋን፡ ናይ ተቃውሞ ዓቕሚ ንምጥራይ፤ ንምህናጽን ምስፍሖን ግዜ የድሊ። ብእኩብ ዝግበር ህዝባዊ ኣብያ ንክምዕብል ዓመታት ክወስደሉ ይኸእል። ኣብ ሞንጎኡ እምበኣር፡ ኣገዳሲ ፖለቲካዊ ዕላማታት ዝሓቕፈ እተለለየ ኅስጋሳት ተቃውሞዩ ክግበር ዝግብኦ። ኣብ ኩሉ ጽፍሕታት ዝርከብ ዓበይቲ ክፋላት ሕብረተሰብ ድማ ክሳተፍ ይግብኦ። ብጽኑዕን ድስፕሊናውን ፖለቲካዊ ኣብያ ዝተሰነየ ንጥፊታት ምስ ዝደጋገም፡ ውሽጣዊ ድኸመታት ናይቲ ምልካዊ ስርዓት ርኡይ እንዳኾነ ይመጽእ።

ሓያል ፖለቲካዊ ኣብያን ምህናጽ ናጻ ትካላትን፡ ምስ ግዜ ክልቲኡ ተደማሚሩ ኣህጉራዊ ኣቻልቦ ክረክብ ይኸእል። እዚ ድማ ንረብሓ ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት እዩ። ኣብ ፖላንድ ከም ዘጋጠመ፡ ንዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ዝድግፍ ኣህጉራዊ ዲፕሎማሲያዊ ውገዛ፡ ተነጽሎን እገዳታትን 'ውን ከኸትል ይኸእል።

ቀየሶቲ ክፈልጥዎ ዝግብኦም ነገር ኣሎ። ኣብ ገለ ኩነታት፡ ንኣብነት፡ ከምቲ ኣብ 1989 ኣብ ምብራቕ ጀርመን ዝተራእየ፡ ውድቀት መለኸቲ ኣዘዩ ቅልጡፍ ክኸውን ይኸእል እዩ። እዚ ክኸውን ዝኸእል፡ እቲ ሕብረተሰብ ብሙሉኡ ኣብ ሓደ እዋን ኣንጻር ምልኪ ምስ ዝልዓል፡ ከም ሳዕቤኑ ድማ ምንጭታት ስልጣን ምስ ዝነጽፉ እዩ። እዚ ተርእዮ እዚ ልሙድ ኣይኮነን። ስለዚ ንሓጺር ቃልሲ ምድላው ጽቡቕ እኳ እንተኾነ፡ ንነዊሕ ቃልሲ ምውጣን ድማ እቲ ዝበለጸ እዩ።

ኣብ መስርሕ እቲ ሓርነታዊ ቻልሲ ዝጭበጡ ዓወታት፡ ዋላ 'ውን ንኣሸቲ እንተኾነ፡ ክጽምበሉ ኣለዎም። እቶም ዓወታት ዘውሓሱ ድማ ክምጎሱ ይግባእ። ብንቕሓት እተሰነየ ጽምብል ንፍናን ናይ ተቃለስቲ ክብ ስለ ዘብሎ ነቲ ቻልሲ ኣገዳሲ እዩ።

ብዓወት ዘይምህማል

ንትንሳኤ ሓድሽ ምልኪ ዘበርዕን፡ ንህንጻት ነባሪ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ድማ ዘውሕስ፡ ዕወት ቃልሲ ክካየደሉ ዝኸእል፡ ዝሓሸን ተመራጽን መገዲ፡ ቀየሶቲ ቐንዲ ስትራተጂ ኣቐዲሞም ከጽንዕዎ ይግባእ።

ኣብ መወዳእታ ናይቲ ቃልሲ፡ መስርሕ ምስግጋር ካብ ምልኪ ናብ ግዝያዊ መንግስቲ ብኸመይ ክዕመም ከም ዝኸእል ዲሞክራሲያውያን ክሓስብሉ ይግባእ። ሓደ ከስርሕ ዝኸእል መንግስቲ ብህጹጽ ኸቐውም ከም ዘለዎ ክዝንጋዕ የብሉን። ይኹንምበር፡ እቲ ኣረጊት ስርዓት ብሓደስቲ ሰራሕተኛታት ኣይኮነን ክቐጽል ዘለዎ። ኣየኖት ክፋላት ናይቲ ኣረጊት ስርዓት ፈጺሞም ክድምሰሱ ከም ዘለዎም፡ ኣየኖትካ ንዲሞክሲያዊ ጽገና ክግደፉ ኣለዎም ክፍለጥ ይግብኦ። ንኣብነት፡ ጸጥታዊ ትካላት ብባህሪኦም ጸረ-ዲሞክራሲ ስለ ዝኾኑ፡ ፈጺሞም ክዓንው ኣለዎም።

ካልእ ክሕሰበሉ ዝግብኦ ጉዳይ ድማ፡ መጻኢ ናይቶም ላዕለዎት ሓለፍቲ ናይቲ ዝተሰገረ ምልካዊ ስርዓት እዩ። ንኣብነት፡ እዞም ሰባት እዚኣቶም ናብ ፍርዲ ድዮም ክቐርቡ፤ ካብቲ ሃገር ጠቐሊሎም ክወጹ ይፍቀደሎምዶ፤ ምስ ፖለቲካዊ ኣብያ፡ መደባት ዳግመ-ህንጻትን ምትካል ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን ዘሳኒ ካልእ ኣማራጽታትክ እንታይ ኣሎ፤ ደም ምፍሳስ ኣብ መጻኢ ናይቲ ዝትከል ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ከቢድ ሳዕቤናት ስለ ዝህልዎ ክውገድ ዝግብኦ ነገር እዩ።

እቲ ምልካዊ ስርዓት ኣብ ዝዳኸመሉ ወይ ዝወድቀሉ ግዜ፡ ንዲሞክራሲያዊ ምስግጋር ዘገልግል መደባት ክሕንጸጽ ኣለዎ። ከምዚ ዓይነት መደባት፡ ካልእ ጉጅለ ብዕልዎ መንግስቲ ስልጣን ንኸይሕዝ ይገትኦ። ፖለቲካውን ውልቃውን ሓርነታት ዘውሕስ ዲሞክራሲያውን ቅዋማውን መንግስቲ ዝህነጸሉ መደባት ክሕንጸጽ ኣለዎ። እቲ ብኸቢድ ዋጋ ዝተረኸበ ለውጢ ሰኣን መደባት ምሕንጻጽ ክኸሰር ኣይግብኦን።

ብብመዓልቲ እንዳሓየለ ዝኸይድ ሕብረተሰብን ናጻ ዲሞክራሲያዊ ትካላትን ጉጅለታትን፡ ነቲ ምልካዊ ስርዓት ብሓባር ምስ ዝገጥምዎ፡ ክጻወሮም ስለ ዘይክእል፡ እንዳተፈራኸሽ ይኸይድ ከም ዘሎ ይግንዘብ። ብእኩብ ዝግበር ዕጽዋ፡ ሓፈሻዊ ኣድማታት፡ ኣብ ገዛ ናይ ምውዓል ኣድማ፡ ሰላማዊ ሰልፍታትን ካልእ ንጥፊታትን፡ ንኣቃውማን ትካላትን ናይቲ ስርዓት ቀልጢፉ እዩ ዘዳኸሞ። ከምዚ ዝኣመሰልዎ ኣብያን ዘይምትሕብባርን ብጽፊት ምስ ዝውደብን ብዙሕ ህዝቢ ድማ ምስ ዝሳተፎ፡ እቲ ምልካዊ ስርዓት ከጻወሮ ዓቕሚ ይስእን። ከም ሳዕቤኑ ድማ፡ እቶም ዲሞክራሲያውያን ሓይልታት ብዘይ ጎነጽ ዓወት ይጎናጸፉ። እቲ ምልካዊ ስርዓት ድማ ኣብ ቅድሚ እቲ እምቢ ዝበለ ህዝቢ ይወድቕ።

ኩሉ ጸዕርታት ዕውትዮ ማለት ኣይኮነን። ብፍላይ፡ ኣብ ዝሓጸረ እዋንን ብቐሊሉን ክዕወት ዝኸእል ቃልሲ ሳሕቲ እዩ ዘጋጥም። ከምቲ ብዙሕ ወተሃደራዊ ዓወታት ዘሎ፡ ብዙሕ ስዕረታት ድማ ክህሉ ግድን እዩ። ይኹንምበር፡ ፖለቲካዊ ኣብያ ንኸዕወት ልዑል ተኸእሎ ኣለዎ። ከምቲ ኣቐዲምና ዝበልናዮ፡ እዚ ናይ ምዕዋት ተኸእሎ'ዚ፡ ብጥንቃቄ እተዳለወ ቀንዲ ስትራቴጂ፡ ውሕሉል ስትራቴጂያዊ ኣወጣጥና፡ ጸዕርን ድስጥሊን ዘለዎ ናይ ቃልሲ ትብዓትን እንተተሓዊስዎ፡ ዝለዓለ ይኸውን።

ዓሰርተ

መሰረት ንነባሪ ዲሞክራሲ

ውድቀት ምልካዊ ስርዓት ብድምቀት ክጽምበል ዝግብኦ ነገር እዩ። እቶም ነዊሕ እዋን ዝተጨቑኑን ብኸቢድ ዋጋ ድማ ዝተቐለሱን ክሕጎሱ፣ ክዘሉን ዓወታቶም ክጽምብሉን ይግብኦምዮ። ፖለቲካዊ ሓርነት ንምጉንጻፍ ስለ ዝተቐለሱ ብገዛእ-ነብሶምን ብመቐልሰቶምን ክሕበኑ ይግባእ። ኩላቶም ግን ነዛ ዕለት እቲ ክርእይዎ ኣይክእሉን ይኾኑ። እቶም ህሉዎትን ሕሉፋትን፣ ኣብ ሃገርም ሓርነታዊ ታሪኽ ስለ ዝሰርሑ ከም ጀጋኑ ክገዘሩ ክነብሩ እዮም።

ይኹንምበር ኣብዚ እዋንዚ ንቕሓት 'ውን ክጎድል የብሉን። ሓደ ምልካዊ ስርዓት ብፖለቲካዊ ኣብያ ምስ ተሳዕረ፣ ነቲ ዝህሉ ሕንፍሽፍሽ ተጠቐሙ፣ ካልእ ጨቋኒ ስርዓት ክትንስእ ስለ ዝኸእል፣ ልዑል ጥንቃቄ የድሊ። መራሕቲ ዲሞክራሲያዊ ሓይልታት ንህዱእ ምስግጋር ናብ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ኣቐዲሞም ተዳልዮምሉ ክጸንሑ ይግባእ። መሓውራት ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት ክበታተን ይግብኡ። ቅዋማውን ሕጋውን ሰረታት ከምኡ 'ውን ናይ ነባሪ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት መለለዩ ጠባይት ክህነጽ ክጅምር ኣለዎ።

ድሕሪ ውድቀት ምልካዊ ስርዓት፣ ብቕጽበት በቃ ዘበለ ሕብረተሰብ ክህነጽ ከም ዘይክእል ዝኾነ ሰብ ዝስሕቶ ጉዳይ ኣይኮነን። ውድቀት ናይ'ቲ ምልካዊ ስርዓት መጀመሪ ጥራይ እዩ። ሕብረተሰብ ንምምሕያሽን ጠለባት ህዝቢ ብብቕዓት ንምምላእን ብውሑስ ናጽነት ዝጅምር ጉዕዞ፣ ሓይል ጸዕሪ ዝሓትት መደብ እዩ። ከበድቲ ፖለቲካዊ፣ ቁጠባውን ማሕበራውን ጸገማት ንዓመታት ክቕጽል እዩ። መፍትሒ ድማ ናይ ብዙሓት ሰባትን ጉጅለታትን ምትሕብባር ዝሓትት እዩ። እቲ ሓድሽ ፖለቲካዊ ስርዓት፣ እተፈላለየ ኣረኣእያ፣ እተፈላለየ መደባት ስራሕን እተፈላለየ ናይ ምዕባለ ፖሊሲታትን ንዘለዎም ሰባት፣ ንዝህሉ ጸገማት ኣብ ምፍታሕ ዕድላት ክፈጥረሎም ይግባእ።

ሰግኣታት ሓድሽ ምልኪ

ቅድሚ ነዊሕ እዋን፣ ኣሪስቶቲል፣ "... ምልኪ ብምልኪ ክትካእ ይኸእልዮ ..."14 ኢሉ ኣጠንቂቑ ኔሩ። እተፈላለየ ታሪኻዊ ጭብጥታት፣ ካብ ፈረንሳ (ናይ ጃኮቢንስን ናፖልዮንን)፣ ካብ ራሻ (ናይ ቦልሽቪስትስ)፣ ካብ ኢራን (ናይ ኣያቶላህ)፣ ካብ በርማ (ናይ ኤስ ኤል ኦ ኣር ሲ) ከም ዘብርሆ፣ ውድቀት ናይ ሓደ ጨቋኒ ስርዓት፣ ንገለ ሰባት ወይ ጉጅለታት ከም ሓደስቲ ጎይቶት ንክልዓሉ፣ ዕድል ከም ዘጣጥሕ ኣጋጣሚ ጌርካ ክውሰድ ይኸእል እዩ። ድርኺቶም እተፈላለየ ክኸውን ይኸእልዮ፤ እቲ ውጽኢት ግን ዳርጋ ሓደ እዩ። እቲ ሓድሽ ምልኪ ካብ'ቲ ቕድሚኡ ዝነበረ ዝጨከነን ዝሓየለን ክኸውን ይኸእል።

ቅድሚ ውድቀት ምልኪ፣ ኣባላት ናይ'ቲ ኣረጊት ስርዓት ንቐልሲ ፖለቲካዊ ኣብያ ብወተሃደራዊ ዕልዋ ክኾልፍዎ፣ ነቲ ብህዝባዊ ተቐውሞ ክጭበጥ ዝተሓሰበ ዓወት 'ውን ብኣቋራጭ ከምንዝዕዎ ይኸእሉ እዮም። እዚ ጉጅለ'ዚ ነቲ ስርዓት ዓልዮዮ እየ ክብል ዝኸእል እኳ እንተኾነ፣ ብግብሪ ግን ዝተሓደሰ ጸር ናይ'ቲ ኣረጊት ስርዓት ሒዞ እዩ ዝመጽእ።

14 Aristotle, *The Politics*, Book V, Chapter 12 78 233#

ወተሃደራዊ ዕልዋታት ምዕጋት

አንጻር ሓራ ዝወጸ ህዝቢ ዝግበር ወተሃደራዊ ዕልዋታት ክፈሸለሉ ዝኸኸለል ኣገባባት ኣሎ። ነዚ ኣገባባት ዚፈረግኩም ምጽናሕ፡ ነቲ ክመጽእ ዝኸኸለል ሃቅነታት ኣብ ምፍሻል ሓጋዚ እዩ። ተዳሊኻ ምጽናሕ ማለት ምክልኻል ማለት እዩ።¹⁵

ወተሃደራዊ ዕልዋ ምስ ተኻየደ፡ እቶም ሃንደስቲ ብኡ ንብኡ ተቐባል ክወሃዎም፡ ማለት ናይ ምግባእ ሞራላውን ፖለቲካውን መሰል ከም ዘለዎም ክፍለጠሎም ይደልዩ። ሰለዚ፡ እታ ቐዳመይቲ መትከል ጸረ ዕልዋ መንግስቲ እምበኣር፡ ሃንደስቲ ዕልዋ ንዝጠልብዎ ተፈላጥነት ምኽሓድ እዩ።

ሃንደስቲ ዕልዋ፡ በርጌሳውያን መራሕትን ህዝብን ክድግፎም ወይ ድማ ትም ኣሉ ክዕዘብ እዮም ዝደልዩ። ኣብ ልዕሊ ሕብረተሰብ ዘለዎም ቁጽጽር ከድምዕ እንተኾይኑ፡ ናይ ክኢላታት፡ ኣማኸርቲ፡ ሓለፍቲ፡ በርጌሳዊ ሰራሕተኛታት፡ ኣመሓደርትን ደያኑን ምትሕብባር ይደልዩ። ንፖለቲካዊ ስርዓት፡ ትካላት ሕብረተሰብ፡ ቁጠባ፡ ፖሊስን ሰራዊትን ዘነባብሩ ሰባት፡ ስርሖም ብንቡር ኣካይዳ ክመርሑ፡ ካብቶም ሃንደስቲ ዕልዋ ተመሓይሹ ንዝወሃዎም ትእዛትን መምርሕታትን ድማ እሺ ኢሎም ክቐበሉ ትጽቢት ናይቶም ሃንደስቲ ዕልዋ እዩ።

እታ ኻልኣይቲ መትከል ጸረ ወተሃደራዊ ዕልዋ ንሃንደስቲ ዕልዋ ብኣብያን ዘይምትሕብባርን ምቕዋም እዩ። እቲ ዝደልይዎ ምትሕብባርን ሓገዝን ክወሃዎም የብሉን። ኩሉ እቲ ኣንጻር ምልኪ ዝውዕል ኣገባባት ቃልሲ ኣንጻር ሃንደስቲ ዕልዋ ክቐንዕ ይኸኸል እዩ፤ ግን ከኣ ብቐጽብት ክኸውን ኣለዎ። እቲ ዕልዋ፡ ተቐባልን ሓገዝን እንተዘይረኸቡ ብሕጽረት ፖለቲካዊ ደገፍ ክብርዕን ይኸኸል። ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ናይ ምህናጽ ዕድል ድማ ብኡ ንብኡ ይዕምብብ።

ምንዳፍ ቅዋም

እቲ ሓድሽ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት፡ መቓን ዲሞክራሲያዊ መንግስቲ ዝቐይሰሉ ቅዋም የድልዩ። እቲ ቐዋም፡ ዕላማታት ናይ መንግስቲ የነጽር፤ ደረት ስልጣን ናይ መንግስቲ ይሕንጽጽ፤ ሰብ-ስልጣን መንግስትን ሓገዣትን ዝምረጽሉ ኣገባባትን ግዜን ይስእል፤ መሰላት ናይ ህዝቢ፤ ከምኡ 'ውን ርክባት ማእከላይ መንግስትን ኣብ ትሕቲኡ ዝህልው ካልኦት ኣካላት መንግስትን ይውስን።

እቲ ማእከላይ መንግስቲ፡ ዲሞክራሲያዊ ኮይኑ ክቐጽል እንተኾይኑ፡ ኣብ ሞንጎ ሓጋጊ፡ ፈጻምን ፈራድን ኣካላት ንጹር ምምቕራሕ ስልጣን ክህሉ ኣለዎ። ፖለቲካዊ መስርሕ ንኸይተዓናቐፍ፡ ንጥፈታት ፖሊስ፡ ሓይልታት ጸጥታን ሰራዊትን ጽኑዕ ቀይድታት ክግበረሉ ይግባእ።

ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ንምዕቃብን ምልካዊ ዝንባለታት ንምምካንን ሓጋዚ ምእንቲ ክኸውን፡ እቲ ቐዋም ፈደረላዊ ስርዓት ዘፍቅድ ኮይኑ፡ ንዞባውን ዓዳውን ምምሕዳራት ድማ ውሽጣዊ ጉዳያቶም ናይ ምውሳን ስልጣን ዝህብ እንተኾነ ተመራጺ እዩ። ኣብ ገለ ኩነታት፡ ከም ናይ ስዊዘርላንድ፡ ኣብ ዞባታት ዝተኸፋፈለ ስርዓተ-ምሕደራ ከም ኣብነት ክውሰድ ይክእል። ገለ ንኣሸቲ ዞባታት፡ ክፋል ናይቲ ሃገር ክነሱ፡ ሰፊሕ ናይ ምውሳን ስልጣን ኣለዎ።

ከምዚ ኣብ ላዕሊ ዝተገልጸ ቅዋም ኣብ ታሪኽ ናይታ ሃገር ኔሩ እንተድኣ ኾይኑ፡ ዘድሊ ምምሕዳራት ጌርካ ክትሰርሓሉ ምኸኣል ዝበለጸ እዩ። ከስርሕ ዝኸኸለ ጸኒሕ ቅዋም እንተዘየልዩ ድማ ብግዝያዊ ቅዋም ምስራሕ ይክእል። እንተዘይኮይኑ ግን፡ ሓድሽ ቅዋም ምንዳፍ ከድሊ እዩ። ሓድሽ ቅዋም ንምንዳፍ ግዜን ጸዕርን ይሓትት። ካብ መስርሕ ምንዳፍ ጀሚርካ ክሳብ ምጽዳቕን ምምሕዳራትን ኣብ ዘሎ ደረጃታት ህዝባዊ ተሳታፊነት ኣገዳሲ እዩ። ኣብቲ ቐዋም፡ ክትግበር ዘይክእል መብጸጎታት

¹⁵ ብዛዕባ ተቓውሞ ጸረ-ዕልዋ-መንግስቲ ብዝሰፍሐ ንምፍላጥ፡ Gene Sharp, *The Anti-Coup* (Boston, MA: The Albert Einstein Institution, 2003) ዝብል መጽሓፍ ኣንብብ።

ከምኡ 'ውን ሓያል ማእከላይ መንግስቲ ዘድልዮ ዓንቀጻት ንክይኣቱ ጥንቃቄ ምግባር ኣገዳሲ እዩ፤ ክልቲኡ ሓድሽ ምልኪ ክፈጥር ስለ ዝክእል።

ዲሞክራሲያዊ ናይ ምክልኻል ፖሊሲ

እታ ሓራ ዝወጸት ሃገር ደጋዊ ተጽብኦታት ክገጥማ ስለ ዝክእል፡ ንዕኡ ዝምክት ናይ ምክልኻል ዓቕሚ ክህልዎ የድሊ። ቁጠባዊ፣ ፖለቲካዊ ወይ ወተሃደራዊ ዕብለላ ከረጋግጹ ዝደልዩ ናይ ወጻኢ ሓይልታት ነታ ሃገር ከስግእዎ ይክእሉ።

ረብሓታት ውሽጣዊ ዲሞክራሲ መታን ክዕቀብ፡ መሰረታዊ መትከላት ፖለቲካዊ ኣብያ፡ ኣብ ጠለባት ሃገራዊ ምክልኻል ዕቲብ ኣቓልቦ ክረክብ ይግባእ።¹⁶ ውልደ ሓራ ዝወጸ ሃገራት፡ ናይ ተቓውሞ ዓቕምታትን ናብቲ በርኔሳዊ ክፋል ሕብረተሰብ ከም ዝዘብል ብምግባር ንህንጻት ዓርሞሽሽ ወተሃደራዊ ዓቕሚ ክቆጸጸርኦ ይክእላ። ዝዚኡ ዓቕሚ ሰራዊት፡ ንዲሞክራሲያዊ ስርዓት ስግኣት ጥራይ ዘይኮነ፡ ኣብ ካልእ መዓላ ክውዕል ንዝግብኦ ጸጋታት 'ውን የባኸኖ እዩ።

ገለ ጉጅለታት፡ ሓደስቲ መለኸቲ ኮይኖም ክዕንትሩ መታን ንቕዋማዊ መትከላት ዕሽሽ ከም ዝብልዎ ምዝካር ኣገዳሲ እዩ። ስለዚ፡ መለኸቲ ኣብ ዝቀላቐል ግዜ ንምብርዓኖም፡ ነቲ ዝተተኸለ ዲሞክራሲያዊ ስርዓትን መሰላትን ድማ ንምክልኻል፡ ተራ ሕብረተሰብ ብመገዲ ፖለቲካዊ ኣብያን ዘይምትሕብባርን ወትሩ ኣብ ቦትኡ ክጸንሕ ኣለዎ።

ረዚን ሓላፍነት

ዕላማ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ንምልካዊ ስርዓት ምድኻምን ምእላይን ጥራይ ዘይኮነ፡ ስልጣን ንጭቁናት ምርካብ 'ውን እዩ። እዚ ጥበብዚ፡ ነቶም ንነብሶም ከም ግዳያት ዝሓሰቡ ዝነበሩ ህዝቢ፡ ስልጣን ጨቢጦም፡ ንዝበለጸ ሓርነትን ፍትሕን ከም ዝጽዕሩ ይገብሮም። ከምዚ ዝበለ ተሞክሮ ቃልሲ፡ ኣብቶም ድኹማት ዝነበሩ ሰባት ስምዒት ነብሱ ምትእምማንን ነብሱ-ኸብርን ስለ ዘሕድር፡ ኣገዳሲ ስነ-ኣእምሮኣዊ ውጽኢታት ኣለዎ።

ዲሞክራሲያዊ መንግስቲ ንምህናጽ ዝግበር ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ኣብ ሕብረተሰብ ነዊሕ ዝቕጽል ሓደ ቀንዲ መክሰብ ኣለዎ። እቲ ሕብረተሰብ ህልውን መጻእን ሽግራት ናይ ምግጣም ዓቕሚ ይድልብ። ኣብ መጻኢ ዝህሉ መንግስታዊ ብልሽውናን ዓመጽ ስልጣንን፡ ናይ ዝኾነ ጉጅለ ምብስባስ፡ ቁጠባዊ ዘይምዕሩይነትን ኣብቲ ፖለቲካዊ ስርዓት ዝህሉ ዓይነታዊ ዲሞክራሲያዊ ጉድለታትን ክቆጸጸሮ ይክእል። ብኣጠቓቕማ ፖለቲካዊ ኣብያ ዝተሞከረ ሕብረተሰብ፡ ብዝመጽእ ምልካዊ ስርዓታት ብቐሊሉ ኣይምብርከኸን እዩ።

ድሕሪ ሓርነት ብዛዕባ ዘይጎነጸዊ ቃልሲ ኣፍልጦ ምህላው፡ ንዲሞክራሲ፡ ውልቃዊ ሓርነታት፡ መሰላት ውሁዳን፡ መሰል-ስልጣን ናይ ዞባውን ዓዳውን ምምሕዳራት ከምኡ 'ውን ዘይመንግስታዊ ትካላት፡ ንምክልኻል ዘክእል ኣገባባት ይፈጥር። ኣብ ኣዝዮም ኣገድስቲ ጉዳያት ንዝህሉ ፍልልያት፡ ገለ ኣባላት ተቓውሞ ብደባይ ኮናት ወይ ግብረ-ሽበራ ክፈትሑ ምስ ዝህቅኑ፡ ሕብረተሰብ በቲ ኣቐዲመ ዝተጠቐሰ ሰላማዊ ኣገባባት ኣቢሉ ብትሪ ክቃወም ይክእል።

ኣብዚ ጽሑፍዚ ተገሊጹ ዘሎ ሓሳባት ብዛዕባ ፖለቲካዊ ኣብያን ዘይጎነጸዊ ቃልሲን፡ ንኸሎም እቶም፡ ንህዝቦም ካብ ምልካዊ ጭቆና ኣናጊፎም፡ ሰብኣዊ ሓርነታት ብምክባር፡ መነባብሮ ህዝቢ ከመሓይሽ ዝክእል፡ ነባሪ ህዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ክተኸሉ ዝቃለሱ ህዝብታትን ጉጅለታትን ይጠቅምዮ ተባሂሉ እዩ።

ኣብዚ ጽሑፍዚ ተገሊጹ ዘሎ ሓሳባት፡ ኣብ ሰለስቲ ቐንዲ ነጥብታት ክጽሞቕ ይክእል፡-

¹⁶ Gene Sharp, *Civilian-Based Defense: A Post-Military Weapons System* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1990) ዝብል መጽሓፍ ርእ።

- ሓርነት ካብ ምልካዊ ስርዓት ዝክኣል ነገር እዩ።
- ንምዕዋቱ ድማ ውሕሉል ሓሳብን ስትራቴጂያዊ ውጥንን የድሊ።
- ንቕሓት፣ ጻዕርን ከቢድ መስዋእቲ ዝሓትት ድስፕሊናዊ ቻልስን ድማ ኣገድሱቲ እዮም።

እቲ ወትሩ ዝጥቀስ፡- “ሓርነት ብጥራዩ ኣይርከብን።” ዝብል ብሂል ሓቂ እዩ። ህዝቢ ንዝደልዮ ሓርነት፡ ዝኾነ ናይ ወጻኢ ሓይሊ መጺኡ ክህቦ ኣይክእልን። ህዝቢ ነቲ ሓርነት'ቲ ከመይ ጌሩ ባዕሉ ክጭብጦ ከም ዝክእል ክፈልጥ ኣለዎ። ቀሊል ግን ዘይክኸውን ይክእል።

ህዝቢ ንሓርነቱ ዘድልዮ ነገራት ክፈልጥ እንተድኣኸኢሉ፡ መደባቱ ሓንጺጹ ክሰርሕ ይክእል። ድሕሪ ብዙሕ ጻዕሪ ድማ ናጽነቱ ይጎናጸፍ። ሓድሽ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ይሃንጽ፤ ንምክልኻሉ ድማ ብንቕሓት ድሉው ይኸውን። ብኸምዚ ዓይነት ቃልሲ ዝጭበጥ ሓርነት ነባሪ እዩ። ንምዕቃቡ ወትሩ ድሉው ብዝኾነ ህዝቢ ድማ ተኸቢሩን ተሓፊሩን ይነብር።

ጥብቆ

አገባባት ዘይጎነጻዊ ተግባር¹⁷

አገባባት ዘይጎነጻዊ ተቻውሞን ድካለን (ምእማንን)

ወግጻዊ መግለጽታት

1. ህዝባዊ መደረታት
2. ናይ ተቻውሞ ወይ ናይ ደገፍ ደብዳቤታት
3. ብውድባትን ትካላትን ዝወሃብ ኣዋጃት
4. ብህዝቢ ዝፍረም መግለጽታት
5. ናይ ግዜ ኣዋጃት
6. ብጉጅለ ወይ ብእኩብ ዝግበር ጥርግጥ

ብዝሰፍሖ መገዲ ዝግበር መግለጽታት

7. ጭርሖታት፣ ካሪካቶችን ትእምርታትን
8. ፖስተራት፣ ዝልጠፍ ወረቻቶችን ዝብተን መልእኽታትን
9. ፓምፊሌታት፣ ወረቻቶችን መጻሕፍትን
10. ጋዜጣታትን መጽሕፍታትን
11. ካሴታት፣ ረድዮን ተለቪዥንን
12. Skywriting and earthwriting (ኣብ ሰማይ፣ ብትኪ ነፈርቲ፣ ኣብ መሬት ድማ፣ ንኣብነት ኣብ ልሙዕ ሸኻ፣ ዝጸሓፍ ፍፍይ ጽሑፍ)

ብእኩብ ዝግበር ነገራት

13. ልኡኻት ምስዳድ
14. ናይ ይምሰል ስልማት
15. ጉጅለኣዊ ኅሰንስ
16. ዕጽዋ መገዲ
17. ናይ ይምሰል ምርጫ

ኣርማዊ (ተምሳላዊ) ህዝባዊ ተግባራት

18. ባንዴራታትን ሕብራዊ ኣርማታትን ምዝርጋሕ
19. ኣርማታት ምኽዳን
20. ጸሎትን ኣምልኾን
21. ኣርማዊ ኣቕሓታት ምስትላም
22. ዕርቃን ብምውጻእ ዝግበር ተቻውሞ
23. ናይ ገዛእ ርእሰኻ ንብረት ምዕናው
24. ኣርማዊ መብራህታት
25. ስእልታት ምዝርጋሕ
26. ቅብኣ ከም ተቻውሞ
27. ሓደስቲ ምልክታትን ኣስማትን
28. ኣርማዊ ድምጽታት
29. ኣርማዊ ጠለባት

¹⁷ እዚ ዝርዝርዝር፡ ምስ ትርጉሙን ታሪኻዊ ኣብነታቱን፡ ካብ Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action*, Part Two, *The Methods of Nonviolent Action* (Boston, MA: Porter Sargent, 1973) ዝብል መጽሓፍ እተወሰደ እዩ።

30. ዘይእሩም ወስታታት

ኣብ ልዕሊ ውልቀ-ሰባት ዝግበር ጸኞታ

- 31. ንሰብ-ስልጣን “ምሽቓል”
- 32. ብሰብ-ስልጣን ምብጫው
- 33. ምትዕርራኽ
- 34. ምቁማት

ድራማን ሙዚቃን

- 35. ብጽሑፍን ብተዋስኦን ዝቐርብ ዋሃን ዘቐራን
- 36. ምርኢት ድራማን ሙዚቃን
- 37. ምዝማር

ዓጀባ

- 38. ምረሻ
- 39. ምርኢታዊ ሰልፊ
- 40. ሃይማኖታዊ ዓጀባ
- 41. ንግድት
- 42. ዓጀባ ብመኻይን

ንምውታን ምኽባር

- 43. ፖለቲካዊ ሓዘን
- 44. ናይ ይምሰል ስርዓተ-ቐብሪ
- 45. ወግዓዊ ስርዓተ-ቐብሪ
- 46. ኣብ ስርዓተ-ቐብሪ ዝወሃብ መግለጺ

ህዝባዊ ባይቶታት

- 47. ናይ ደገፍ ወይ ተቓውሞ ዋዕላታት
- 48. ናይ ተቓውሞ ኣኼባ
- 49. ምስጢራዊ ኣኼባታት ተቓውሞ
- 50. ዘይወግዓዊ ኣስተምህሮታት

ምንስሓብን ነጻግታን

- 51. ርሕንጠ
- 52. ስኽታ
- 53. ዝወሃበካ ስልጣታት ዘይምቐባል
- 54. ሕጻኝ ምሃብ

ኣገባባት ማሕበራዊ ሕንገዳ

ንሰባት ምንጻል

- 55. ማሕበራዊ ትሕስምቲ
- 56. እተለለየ ማሕበራዊ ትሕስምቲ
- 57. ላይሰስትራትያዊ ቍጥብነት
- 58. ውገዛ
- 59. ዕግት

አንጻር ትካላት፣ ልምድታትን ማሕበራዊ አጋጣሚታትን ዝግበር ሕንገዳ

- 60. ስፖርታውን ማሕበራውን ንጥፊታት ምውንዛፍ
- 61. ማሕበራዊ ጉዳያት ምሕሳም
- 62. አድማ ተመሃሮ
- 63. ማሕበራዊ ዘይተማእዛዝነት
- 64. ካብ ማሕበራዊ ተቐዋማት ምንስሓብ

ካብ ማሕበራዊ ስርዓት ምንስሓብ

- 65. ዓዲ-ውዒል ምኃን
- 66. ፍጹም ውልቃዊ ሕንገዳ
- 67. ህድማ ሰራሕተኛታት
- 68. ዑቕባ
- 69. ብሓባር ምጥፋእ
- 70. ናይ ተቓውሞ ፍልሰት (ህጅራ)

አገባባት ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ (1) ቁጠባዊ ትሕስምቲ

ብዓደግቲ ዝፍጸም

- 71. ትሕስምቲ ዓደግቲ
- 72. ንእተሓስሙ ዓቕሑ ዘይምዕዳግ
- 73. ቁጡብ አካይዳ
- 74. ክራይ ዘይምኸፋል
- 75. ዘይምክራይ
- 76. ሃገር-ከደን ትሕስምቲ ዓደግቲ
- 77. አህጉራዊ ትሕስምቲ ዓደግቲ

ብሸቃሎን አፍረይትን ዝፍጸም

- 78. ትሕስምቲ ሸቃሎ
- 79. ትሕስምቲ አፍረይቲ

ብማእለካይ ደርቢ ዝፍጸም

- 80. ትሕስምቲ አከፋፈልትን ዓደልትን

ብወነንትን አካየድቲ ሰራሕን ዝፍጸም

- 81. ትሕስምቲ ነጋዶ
- 82. ንብረት ዘይምሻጥ ወይ ዘይምክራይ
- 83. ምርጋጥ
- 84. ኢንዱስትሪ-ዊ ሓገዝ ምኸላእ
- 85. “ሓፈሻዊ አድማ” ነጋዶ

ብወነንቲ ፋይናንስያዊ ምንጭታት ዝፍጸም

- 86. ሕሳባት ባንክ ምስራዝ
- 87. ናይ አገልግሎት ክፍሊታት ዘይምኸፋል
- 88. ዕዳ ወይ ወለድ ዘይምኸፋል
- 89. ገንዘብን ለቓሕን ምኸላእ
- 90. ግብሪ ዘይምኸፋል
- 91. ገንዘብ መንግስቲ ዘይምኸፋል

ብመንግስታት ዝፍጸም

- 92. ዘቤታዊ እገዳ
- 93. ንኑጋዶ ኣብ ጸሊም መዝገብ ምስፋር
- 94. እገዳ ኣህጉራውያን ኑጋዶ
- 95. እገዳ ኣህጉራውያን ዓዳጎ
- 96. ኣህጉራዊ እገዳ ንግድ

ኣገባባት ቁጠባዊ ሕንገዳ፡ (2) ኣድማ

ትእምርታዊ ኣድማ

- 97. ናይ ተቓውሞ ኣድማ
- 98. ቅጽበታዊ ርሕጓጠ (በርቃዊ ኣድማ)

ሕርሻዊ ኣድማ

- 99. ኣድማ ኣረስቶት
- 100. ኣድማ ሰራሕተኛታት ሕርሻ

ኣድማ ብፍሉይት ጉጅለታት

- 101. ኣድማ ሸቃሎ
- 102. ኣድማ እሱራት
- 103. ኣድማ ክኢላታት
- 104. ኣድማ ሰብ ሞያ

ተራ ኢንዱስትሪያዊ ኣድማ

- 105. ኣድማ መሰረታት
- 106. ኢንዱስትሪያዊ ኣድማ
- 107. ተደናጋጺ ኣድማ

ውሱን ኣድማ

- 108. ዝርዝርራዊ ኣድማ
- 109. ደፋኢ ኣድማ
- 110. ገታኢ ኣድማ
- 111. ኣድማ ምጉታት ስራሕ
- 112. ሓሚመ-ጸሚመ
- 113. ኣድማ ብብኩራት
- 114. ውሱን ኣድማ
- 115. እተለለየ ኣድማ

ብዝሒ-ኢንዱስትሪያዊ ኣድማ

- 116. ኣሓፊሽካ ኣድማ
- 117. ሓፊሻዊ ኣድማ

ውህድት ኣድማን ቁጠባዊ ዕጽዋን

- 118. ሓርጣል (ሓፊሻዊ ዕጽዋ)
- 119. ቁጠባዊ ዕጽዋ

አገባባት ፖለቲካዊ ሕንገዳ

ነጻግታ መዘ

- 120. ተማኝነት ምንፋግ
- 121. ህዝባዊ ደገፍ ምክላእ
- 122. ብመደረግ ስነ-ጽሑፍን ተቃውሞ ምጉስጓስ

ሕንገዳ ዜጋታት አንጻር መንግስቲ

- 123. ትሕስምቲ ሓገግቲ አካላት
- 124. ትሕስምቲ ምርጫ
- 125. ትሕስምቲ መንግስታዊ መዝነትን ስራሕን
- 126. ትሕስምቲ መንግስታዊ ክፍልታት፣ ትካላትን አካላትን
- 127. ካብ መንግስታዊ ትምህርታዊ ትካላት ምንስሓብ
- 128. ትሕስምቲ ብመንግስቲ ዝድገፉ ትካላት
- 129. ምስ ፈጻምቲ አካላት ዘይምድግጋፍ
- 130. ምልክታትን አርማታትን ምልጋስ
- 131. ንዝተመመዙ ሰባት ዘይምቕባል
- 132. ንዘጸንሑ ትካላት ዘይምፍራስ

አማራጽታት ንምእዘዛ ዜጋታት

- 133. ዝሑልን ማእዳድን ምእዘዛ
- 134. ብንጹር ክሳብ ዘይተነገርካ ዘይምምእዘዛ
- 135. ህዝባዊ ዘይተማኝነት
- 136. ጉልቡብ ምእዘዛ
- 137. አኼባ ወይ ጉጅላውነት ንክብተን ዝወሃብ መምርሒ ዘይምትግባር
- 138. ምርያዕ
- 139. ሕንገዳ ንዕስክርናን ጥርዝያን
- 140. ምሕባእ፣ ምህዳምን ናይ ሓሶት መንነት ምግላጽን
- 141. በርጌሳዊ ዘይተማኝነት “ንዘይቅቡል” ሕግታት

ብሰራሕተኛታት መንግስቲ ዝፍጸም

- 142. እተለለየ ዘይምድግጋፍ ብሰራሕተኛታት መንግስቲ
- 143. መስመራት ሓበሬታን ትእዛዝን ምልኳኽ
- 144. ምዕንቃጽን ምጉታትን
- 145. ሓፊሻዊ ምምሕዳራዊ ሕንገዳ
- 146. ፍርዳዊ ሕንገዳ
- 147. ብፈጻምቲ አካላት ደይ-መደይ ኢልካ ዝግበር ናይ ምጉታትን ሕንገዳን ተግባር
- 148. ወተሃደራዊ ናዕቢ

ዘቤታዊ መንግስታዊ ተግባር

- 149. ሓውሲ-ሕጋዊ ጉስያን ምድንጓይን
- 150. ሕንገዳ ብቐወምቲ መንግስታዊ አሃዱታት

አህጉራዊ መንግስታዊ ተግባር

- 151. ለውጢ ኣብ ዲፕሎማሲያውን ካልእን ውክልናታት
- 152. ዲፕሎማሲያዊ ኣጋጣምታት ምድንጓይን ምስራዝን
- 153. ዲፕሎማሲያዊ ተፈላጥነት ምንስሓብ
- 154. ዲፕሎማሲያዊ ርክብ ምብታኽ

- 155. ካብ ኣህጉራዊ ውድባት ምንስሓብ
- 156. ኣብ ኣህጉራዊ ውድባት ኣባልነት ምኽልካል
- 157. ካብ ኣህጉራዊ ውድባት ምግላፍ

ኣገባባት ዘይጎነጻዊ ኢድ-ኣእታውነት

ስነ-ኣእምሮአዊ ኢድ-ኣእታውነት

- 158. ነብሰ-ምቅላፅ ንባእታታት
- 159. ጸም
 - (ሀ) ጸም ሞራላዊ ጸቕጢ
 - (ለ) ናይ መግቢ ምሕሳም ኣድማ
 - (ሐ) ሳትያግራሃዊ ጸም
- 160. ምግልባጥ ፍርዲ
- 161. ዘይጎነጻዊ ምብስባስ

ኣካላዊ ኢድ-ኣእታውነት

- 162. ምርያዕ
- 163. ዘዘው ምባል
- 164. ምውጣሕ
- 165. ምንፍሓኹ
- 166. ሆጭ ምባል
- 167. ምጽላት
- 168. ዘይጎነጻዊ ተርግእ
- 169. ዘይጎነጻዊ ተርግእ ብኣየር
- 170. ዘይጎነጻዊ ህጃም
- 171. ዘይጎነጻዊ ኩልፊት
- 172. ዘይጎነጻዊ ምጉታት
- 173. ዘይጎነጻዊ ጎበጣ

ማሕበራዊ ኢድ-ኣእታውነት

- 174. ሓደስቲ ማሕበራዊ ኣገባባት ምምስራት
- 175. ኣብ መሳለጥያታት ጻዕቂ ስራሕ ምፍጣር
- 176. ምኽናብ
- 177. ምልፍላፍ
- 178. ተዋስኦ ደባይ ኩናት
- 179. ኣማራጺ ማሕበራዊ ትካላት
- 180. ኣማራጺ ስርዓተ-ርክብ

ቁጠባዊ ኢድ-ኣእታውነት

- 181. ምግልባጥ ተቓውሞ
- 182. ኣብ ኣድማ ምጽናሕ
- 183. ዘይጎነጻዊ ጎበጣ መሬት
- 184. ብኸርደና ዘይምጽዓድ
- 185. ትምየና ብፖለቲካዊ ድርኺት
- 186. ጎሳዬ ዕድገ
- 187. ንንብረት ምምንዛዕ
- 188. ምጉሓፍ፣ ብሕሱር ዋጋ ምሻጥ
- 189. መሚኻ ምድጋፍ
- 190. ኣማራጺ ዕዳጋታት
- 191. ኣማራጺ ስርዓተ-መጎዓዘያ

192. አማራጺ ቁጠባዊ ትካላት

ፖለቲካዊ አድ-አእታውነት

193. ኢብ ምምሕዳራዊ ስርዓታት ጸዕቂ ስራሕ ምፍጣር

194. መንነት ምስጢራውያን ሰለይቲ ምቅላፅ

195. ክትእስር ምድላይ

196. በርጌላዊ ዘይተማእዛዝነት “ንዝሁም” ሕግታት

197. ብዘይምትሕብባር ምስራሕ

198. ድርብ ልኡላውነትን ተማዓዳዊ (ተካኢ) መንግስትን

መዘኻኸሪ ብሃዕባ ምትርጓምን ምብሃሕን ናይ'ዚ ሕትመት'ዚ

ንዝርገሐ ክምቕኒ መታን፡ እዚ ሕትመት'ዚ ንህዝባዊ መዓላ ፍቕድ እዩ። ስለዚ፡ ዝኾነ ሰብ ብናጻ ከባዝሑን ክዝርገሑን ይኸእል።

ሰባት ክኸብርዎም ዘይግደዱ እኳ እንዘይተኾኑ፡ ደራሲ ናይ'ዚ ጽሑፍ'ዚ እዞም ዝስዕቡ ለበዋታት ኣለውዎ።

- እዚ ጽሑፍ'ዚ ኣብ ዝባዝሑሉ ጊዜ፡ ዝኾነ ለውጢ፡ ዝውሰኽ ይኸን ዝጎድል ነገር፡ ክግበረሉ ኣይግባእን።
- ነዚ ጽሑፍ'ዚ ከባዝሕዝዎ ዝደልዩ ሰባት፡ ኣቐዲሞም ንደራሲ ምልክታ ክህቡ ይግባእ። እቲ ዝወሃብ ምልክታ ናብ'ቲ ኣብ መጀመርታ ክፋል ናይ'ዚ ሕትመት'ዚ ተገሊጹ ዘሎ ኣድራሻ (ተቕዋም ኣልበርት ኣይንስተይን) ክለኣኽ ይኸእል።
- እዚ ጽሑፍ'ዚ ክትርጎም እንተተደልዩ፡ መበቆላዊ ትርጉሙ ንምዕቃብ ልዑል ጥንቃቄ ክግበር ይግባእ። “ንዘይነጻዊ ቻልስን” ካልኦት ኣምራትን ብልክዕ ክገልጽ ዝኸእል ናይ ካልእ ቋንቋ ቃላት ክምቲ ዝድለ ዘይማዕበለ ክኸውን ይኸእል እዩ። ስለዚ፡ ኣብ'ዚ ጽሑፍ'ዚ ተጠቂሱ ዘሎ ገለ ኣገላልጻታት፡ ናብ ካልእ ቋንቋታት ንምትርጓሙ ክኸብድ ይኸእል። ሓደስቲ ኣንበብቲ ነቶም ዝተተርጎሙ ኣምራትን ቃላትን ንኸርድእዎም መታን፡ ኣብ ምትርጓም ልዑል ጥንቃቄ ክግበር ይግባእ።

ነዚ ጽሑፍ'ዚ ክትርጎሙ ንዝደልዩ ውልቀ-ሰባትን ትካላትን ዝሕግዙ፡ ብተቕዋም ኣልበርት ኣይንስተይን ዝተዳለው፡ ኣገባብ ኣተረጓግማ ዝገልጹ መምርሕታት ኣለው። ንሳቶም ድማ፡-

- ብመጀመርያ ደረጃ ተርጓሚ ይሕረ። ሕጹያት፡ ኣብ ቋንቋ እንግሊዝ ከምኡ 'ውን ኣብ'ቲ ንምትርጓም ዝጥቀምሉ ዘለዉ ቋንቋ ብዘለዎም ምልክት ይሕረዩ። ብሃዕባዊ ዓውደ-ፍልጠት እዝን ብሃዕባ ኣብ'ዚ ጽሑፍ'ዚ ሰፊሮም ዘለው ኣምራትን ቃላትን ብዘለዎም ፍልጠት 'ውን ይምዘኑ።
- ገምጋሚ ድማ ብተመሳሳሊ መስርሕ ይምረጽ። ገምጋሚ፡ ነቲ ትርጉም ገምጊሙ፡ ነቐፌታን ርእይቶን ንተርጓሚ ይህብ። ብዝተኻእለ መጠን ተርጓምን ገምጋምን ንሓድሕዶም ዘይፋለጡ እንተኾኑ ዝሓሸ እዩ።
- ተርጓምን ገምጋምን ምስ ተሓርዶ፡ ተርጓሚ፡ ንመርኣዩ ዝኸውን (ቅምሶ) ክልተ፡ ሰለስተ ገጽ ካብ'ቲ ጽሑፍን ገለ ኣገደስቲ ቻላት ካብ ዝርዝር ናይ'ቶም ቀንዲ ኣምራትን ተርጉሙ የቕርብ።
- ገምጋሚ፡ ነቲ ቕምሶ ገምጊሙ፡ ርእይቶኡ ንተርጓሚ ይህብ።
- ኣብ ሞንጎ እቲ ብተርጓሚ ዝቐረበ ቅምሶን ብገምጋሚ ዝወሃብ ርእይቶን ርእይቶ ፍልልይ እንተተኸሰቲ፡ ካብ ክልቲኦም ሓዲኦም ይቕየር። እዚ ዝኸውን፡ ነቲ ምትርጓም ዝመወለ ውልቀ-ሰብ ወይ ጉጅለ ብዝህበ ፍርዲ መሰረት እዩ። እቲ ፍልልይት ንኣሸቲ እንተኾይኑ ግን፡ ብገምጋሚ ዝቐረበሉ ርእይቶ ኣብ ግምት ብምእታው፡ ተርጓሚ ስርሑ ይቕጽል።

- እቲ ጽሑፍ ምሉእ ብምሉእ ምስ ተተርጎመ፡ ገምጋሚ ነቲ ትርጉም ብምሉኡ ገምጋሙ፡ ንተርጓሚ ርእይቶኡ ይህብ።
- ተርጓሚ፡ ብመሰረት ገምጋሚ ዝሃቦ ርእይቶ፡ ዘድሊ ምምሕያሻት ምስ ዝበረ፡ እቲ ትርጉም ናይ መወዳእታ መልክዑ ይሕዝ፤ ንሕትመትን ዝርጋሐን ድማ ድልው ይኸውን።

ብዛዕባ ደራሲ

ጅን ሻርፕ (D. Phil., Oxon): ኣብ'ቲ ኣብ ቦስተን፡ ማሳሹሳት ዝርከብ ተቐዋም ኣልበርት ኣይንስተይን ዘገልግሉ ገዲም ሊቅ እዮም። ናይ ባቶለርን (B.A.) ማስተርስን (M.A.) ዲግሪታቶም ካብ ኦሃዮ ስተይት ዩኒቨርሲቲ ዝተቐበሉ ክኾኑ እንክለው፡ ብፖለቲካዊ ስነ-ሓሳብ ድማ ናይ ሊቅነት ዲግሪ (D. Phil.) ካብ ኦክስፎርድ ዩኒቨርሲቲ ተቐቢሎም። ካብ ማንሃታን ኮለጅ፡ ብሕገ፡ ናይ ክብሪ ናይ ሊቅነት ዲግሪ፤ ከምኡ 'ውን ካብ ሪቨር ኮለጅ፡ ብግብረ-ሰናዶ ዲግሪ ኣገልግሎት፡ ናይ ክብሪ ናይ ሊቅነት ዲግሪ ተቐረብዎም። ኣብ ማሳሹሳት-ዳርሙት ናይ ፖለቲካዊ ስነ-ሓሳብ ፕሮፌሰር ኤመሪተስ ክኾኑ እንክለው፡ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ኦስሎን ዩኒቨርሲቲ ማሳሹሳት፡ ቦስተን 'ውን ምሂሮም እዮም። ኣብ ሃርቫርድ ዩኒቨርሲቲ ኣብ ዝርከብ ማእከል ኣህጉራዊ ጉዳያት ድማ ንኸባቢ ሰላሳ ዓመት ዝኸውን ብምርምር ኣገልጊሎም። ብቋንቋ እንግሊዝ ካብ ዝጸሓፍዎም መጻሕፍቲ፡- *The Politics of Nonviolent Action* (1973), *Gandhi as a Political Strategist* (1979), *Social Power and Political Freedom* (1980), *Making Europe Unconquerable* (1985) ከምኡ'ውን *Civilian-Based Defense: A Post-Military Weapons System* (1990) ዝብሉ ይርከቡዎም። *Waving Nonviolent Struggle: Twentieth Century Practice and Twenty-First Century Potential* ዘርእሱቲ መጽሓፍ ድማ ኣብ 2003 ክሕተም ተዳልዩ ኣሎ።